

**TÜRKİYE'DEKİ ORGANİK TARIM
ÜRÜNLERİNİN İHRACATI VE
PAZARLAMA BOYUTU:
BURSA İLİ ÖRNEĞİ
Dilan DURAN
Yüksek Lisans Tezi
Organik Tarım İşletmeciliği
Ana Bilim Dalı
Dr. Öğr. Üyesi Emine TAŞ
2024
(Her Hakkı Saklıdır)**

T.C.
BAYBURT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ORGANİK TARIM İŞLETMECİLİĞİ ANA BİLİM DALI
ORGANİK TARIM İŞLETMECİLİĞİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

TÜRKİYE'DEKİ ORGANİK TARIM ÜRÜNLERİNİN İHRACATI VE
PAZARLAMA BOYUTU: BURSA İLİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Dilan DURAN

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Emine TAŞ

BAYBURT - 2024

KABUL VE ONAY

Dr. Öğr. Üyesi Emine TAŞ danışmanlığında, Dilan DURAN tarafından hazırlanan “Türkiye’deki Organik Tarım Ürünlerinin İhracatı ve Pazarlama Boyutu: Bursa İli Örneği” başlıklı bu çalışma, 04.12.2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Dr. Öğr. Üyesi Emine TAŞ

Üye : Doç. Dr. Yusuf ESMER

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Onur ŞAYLAN

Bu tezin kabulü Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu’nun/...../20... tarih ve 20...../.....-..... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Murat KUL

Enstitü Müdürü

BEYANNAME

Bayburt Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre Dr. Öğr. Üyesi Emine TAŞ danışmanlığında hazırlamış olduğum “Türkiye’deki Organik Tarım Ürünlerinin İhracatı ve Pazarlama Boyutu: Bursa İli Örneği” başlıklı yüksek lisans tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

04.12.2024

Dilan DURAN

ÖN SÖZ

Bu tez çalışmasının hazırlanmasında emeği geçen, katkıları ve destekleri ile her zaman yanımda olan değerli insanlara teşekkürlerimi sunmak isterim.

Öncelikle, tez danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Emine TAŞ'a, bana rehberlik ettiği ve tez çalışmam süresince gösterdiği sabır, bilgi ve anlayış için sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Onun desteği olmasaydı bu çalışma tamamlanamazdı.

Bayburt Üniversitesi'nde eğitim gördüğüm süre boyunca bilgi ve birikimlerinden faydalandığım Sayın Doç. Dr. Yusuf ESMER, Sayın Doç. Dr. BORA GÖKTAŞ ve Sayın Doç. Dr. Bünyamin ALIM hocalarıma teşekkür ederim. Onların verdikleri dersler ve sağladıkları katkılar, akademik gelişimimde önemli bir rol oynamıştır.

Son olarak tezimin hazırlanmasında ve akademik kariyerimde bana verdiği destek ile hayatımın her aşamasında bana ilham kaynağı olmuş ve eğitimin önemini vurgulayarak beni cesaretlendirmiş olan annem Melek DURAN'a, eğitim yolumda maddi, manevi her zaman yanımda duran, destekleyen babam Tahir DURAN'a en içten teşekkürlerimi sunarım.

Dilan DURAN

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKİYE'DEKİ ORGANİK TARIM ÜRÜNLERİNİN İHRACATI VE PAZARLAMA BOYUTU: BURSA İLİ ÖRNEĞİ

Dilan DURAN

Bayburt Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Organik Tarım İşletmeciliği Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Emine TAŞ

Bayburt-2024, Sayfa: 79

Bugüne kadar kullanılan hormon ve kimyasal ilaçların yoğun kullanımı, ekolojik dengenin yapısını, tarımsal üretimin sürdürülebilirliğini ve insan sağlığını, ayrıca organik, çevre dostu tarımsal üretimi bozmaya başlamıştır. Gelir düzeyi düşük olan ülkeler için çevreye ve dolayısıyla halk sağlığına dost, kırsal alanların kalkınmasını sağlayan organik tarımsal üretim elzem duruma gelmektedir. Bu durumla beraber organik tarım kavramı ortaya çıkmıştır. Bu çalışma, Türkiye'deki organik tarım ürünlerinin uluslararası ticaret ve pazarlama boyutunu analiz etmek amacıyla Bursa ili örneğinde gerçekleştirilmiştir. Çalışmada, Türkiye'nin organik tarım sektörünün mevcut durumu, bitkisel üretim ve ihracat verileri ele alınarak Tarım ve Orman Bakanlığı'ndan sağlanan güncel veriler ışığında değerlendirilmiştir. Nitel araştırma yöntemine dayanan bu çalışma, literatür taraması ve dokümantasyon incelemesi yöntemleri kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Tarım ve Orman Bakanlığı verileri, ilgili yönetmelik ve tebliğler ile yerli ve yabancı kaynaklardan faydalanılarak yapılan analizler sonucunda, Türkiye'deki organik tarım ürünlerinin ihracat ve pazarlama potansiyeline ilişkin önemli bulgulara ulaşılmıştır. Elde edilen veriler doğrultusunda, Türkiye'nin organik tarım ürünlerinin uluslararası pazarda rekabet gücünün artırılmasına yönelik öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Organik tarım, ihracat, pazarlama, Bursa, bitkisel üretim.

ABSTRACT

M. SC. THESIS

EXPORT AND MARKETNG DIMENSION OF ORGANIC AGRICULTURAL PRODUCTS IN TURKEY: EXAMPLE OF BURSA PROVINCE

Dilan DURAN

Bayburt University

Institute of Graduate Studies

Department of Organic Agriculture Management

Thesis Advisor: Assist. Prof. Dr. Emine TAŞ

Bayburt-2024, Pages: 79

The intensive use of hormones and chemical drugs used to date has begun to disrupt the structure of ecological balance, the sustainability of agricultural production and human health, as well as organic, environmentally friendly agricultural production. Organic agricultural production, which is friendly to the environment and therefore public health, has become essential for countries with low income levels and provides for the development of rural areas. With this situation, the concept of organic farming emerges. This study was carried out in the case of Bursa in order to analyze the international trade and marketing dimension of organic agricultural products in Turkey. In the study, the current situation of Turkey's organic agriculture sector was evaluated in the light of the current data provided by the Ministry of Agriculture and Forestry by considering the vegetable production and export data. This study, which is based on qualitative research method, was carried out using methods of literature review and documentation review. As a result of the analyzes made by using the data of the Ministry of Agriculture and Forestry, related regulations and notifications and domestic and foreign sources, important findings have been reached regarding the export and marketing potential of organic agricultural products in Turkey. In line with the data obtained, suggestions have been developed to increase the competitiveness of organic agricultural products in Turkey in the international market.

Keywords: Organic agriculture, export, marketing, Bursa, crop production.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY.....	II
BEYANNAME.....	III
ÖN SÖZ	IV
ÖZET	V
ABSTRACT	VI
İÇİNDEKİLER.....	VII
TABLOLAR.....	IX
ŞEKİLLER.....	X
KISALTMALAR.....	XI
GİRİŞ.....	1
Araştırmanın Sınırlılıkları.....	2
Araştırmanın Konusu Ve Problemi	3
BİRİNCİ BÖLÜM.....	4
1. KURAMSAL ÇERÇEVE	4
1.1. TARIM	4
1.1.1. Tarımın Tarihsel Gelişimi	4
1.1.2. Tarımın İnsanlık Üzerindeki Etkisi	5
1.1.3. Tarımın Çevre Üzerindeki Etkisi.....	5
1.1.4. Tarımın Amacı.....	7
1.1.5. Tarım Sistemleri	7
1.1.5.1. Kuru tarım sistemi	9
1.1.5.2. Sulu tarım sistemi	10
1.2. ORGANİK TARIM.....	11
1.2.1. Organik Tarımın Tarihsel Gelişimi	12
1.2.2. Organik Tarımın Amaçları	15
1.2.3. Organik Tarımın Avantajları	15
1.2.4. Organik Tarımın Dezavantajları	16
1.2.5. Organik Tarımın Pazarlaması	17
İKİNCİ BÖLÜM.....	20
2. TÜRKİYE’DE ORGANİK TARIM	20
2.1. TÜRKİYE’DE ORGANİK TARIMIN TARİHÇESİ.....	22
2.2. TÜRKİYE’DEKİ ORGANİK TARIMIN MEVCUT DURUMU.....	23
2.3. TÜRKİYE’DE ORGANİK ÜRETİM	24
2.3.1. Türkiye’de Organik Bitkisel Üretim.....	25
2.3.2. Türkiye’de Organik Hayvansal Üretim	28
2.4. TÜRKİYE’DE ORGANİK ÜRÜNLERİN PAZARLANMASI	31
2.4.1. Türkiye’de Organik Ürünlerin Pazarlanmasında (7p) Karması	35
2.4.2. Türkiye’de Organik Ürünlerin Pazarlanmasında (4p) Karması	37
2.5. TÜRKİYE’DE ORGANİK ÜRETİM İHRACATI	38
2.5.1. Yıllara Göre Organik Ürün İhracatı.....	40
2.6. TÜRKİYE’DE ORGANİK TARIM MEVZUATLARI.....	41
2.6.1. Türkiye’de Organik Tarımda Uygulanan Destek Ve Teşvikler	43
2.6.2. Türkiye’de Organik Tarım Kontrol Ve Sertifikasyonu	50
2.7. TÜRKİYE ORGANİK TARIM SWOT ANALİZİ.....	53

2.7.1. Türkiye’de Organik Tarımın Güçlü Yönleri	53
2.7.2. Türkiye’de Organik Tarımın Zayıf Yönleri.....	55
2.7.3. Türkiye’de Organik Tarımın Fırsatları	56
2.7.4. Türkiye’de Organik Tarımın Tehditleri.....	57
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	59
3. BURSA’DA ORGANİK TARIM	59
3.1. BURSA İLİNİN TARIMSAL YAPISI	59
3.1.1. Bursa’da Organik Tarımın Boyutu	60
3.2. BURSA İLİNDE ORGANİK ÜRÜNLERİN ÜRETİMİ	62
3.3 BURSA’DA ORGANİK TARIMIN PAZARLAMA BOYUTU.....	66
3.3.1. Bursa İlindeki Organik Meyvelerin Dış Ticareti	67
3.4. BURSA İLİNDE ORGANİK TARIMIN SWOT ANALİZİ	69
3.4.1. Bursa’da Organik Tarımın Güçlü Yönleri.....	69
3.4.2. Bursa’da Organik Tarımın Zayıf Yönleri.....	69
3.4.3. Bursa’da Organik Tarımın Fırsatları	69
3.4.4. Bursa’da Organik Tarımın Tehditleri	69
SONUÇ VE ÖNERİ.....	71
Sonuç	71
Öneri	71
KAYNAKÇA.....	73
ÖZ GEÇMİŞ	79

TABLÖLAR

Tablo 1: Yeryüzündeki Başlıca İklim Bölgeleri ve Uygulanması Gereken Tarım Sistemleri ..	8
Tablo 2: Türkiye’de Organik Üretimi Yapılan Bazı Ürünlerin Üretim Alanları Ve Dünya’daki Payı(2020 Verileri)	21
Tablo 3: Türkiye’deki Genel Organik Tarım Verileri (2002-2022)	24
Tablo 4: Genel Organik Tarım Bitkisel Üretim Verileri	26
Tablo 5: Organik Hayvansal Üretim Verileri	30
Tablo 6: Organik Arıcılık Verileri	30
Tablo 7: Organik Tarım Konusunda Pazarlama Çalışmalarından Örnekler	33
Tablo 8: Türkiye’nin İhraç Ettiği Organik Ürün Verileri (2022-2023)	40
Tablo 9: Türkiye’deki Organik Tarım Mevzuatları ve Dönemleri	42
Tablo 10: Çatak Programı Kapsamında Verilen Desteklemeler (2006-2019).....	46
Tablo 11: 2022 Yılında Yapılacak Tarımsal Desteklemeler	49
Tablo 12: 2023 Yılında Yapılacak Tarımsal Desteklemeler	50
Tablo 13: Bursa İli Organik Bitkisel Üretim Verileri 2022.....	62
Tablo 14: 2022 Organik Bitkisel Üretim Verileri (İl bazında)	63
Tablo 15: Bursa İli Organik Bitkisel Üretim Verileri 2023.....	64
Tablo 16: 2023 Organik Bitkisel Üretim Verileri (İl bazında)	65

ŞEKİLLER

Şekil 1: Organik Ürün Dağıtımında Pazarlama Kanalları.....	19
Şekil 2: Genel Organik Tarım Bitkisel Üretim Verileri 2002-2022	27
Şekil 3: Organik Ürün Üretimi Akış Şekli	39

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
AKS	: Arıcılık Kayıt Sistemi
ÇATAK	: Çevre Amaçlı Tarımsal Arazilerin Korunması Programı
ÇKS	: Çiftçi Kayıt Sistemi
DTM	: Dış Ticaret Müsteşarlığı
ECEAT	: Avrupa Ekolojik ve Tarımsal Turizm Merkezi
EKOTAR	: Türkiye Organik Tarım Sertifikasyon Kurumu
ETO	: Organik Tarım Organizasyonu Derneği
FAO	: Gıda ve Tarım Örgütü
FIBL	: Organik Tarım Araştırmaları Enstitüsü
IFOAM	: Uluslararası Organik Tarım Hareketi Federasyonu
OTBİS	: Organik Tarım Bilgi Sistemi
OTD	: Organik Tarım Desteği
OTP	: Ortak Tarım Politikası
OTY	: Organik Tarım Yönetmeliği
SOEL	: Ekoloji ve Tarım Vakfı
TAGEM	: Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü
TKB	: Türkiye Kalkınma Bankası
UOÜS	: Ulusal Organik Ürünler Standardı
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü

GİRİŞ

Sürdürülebilir tarım, beşeri sağlık ve çevresel faktörler gibi sebeplerden dolayı son zamanlarda üzerinde durulan bir üretim halindedir. Günümüze dek üretilen, içinde fazlaca kimyasal bulunduran sağlıklı olmayan gıda ürünleri, verimsizleşmeye başlayan tarım toprakları, seçenek oluşturan üretim yöntemlerinin meydana çıkmasına sebep olmuş ve “organik tarım” kendini belli etmeye başlamıştır (Uzun, 2006).

Yaşamın her evresinde ihtiyaç duyulan tarım ürünlerinin ülke içerisinde yetersiz üretilmesi ya da üretimine müsait olmamasından kaynaklı ticaret terimi ortaya çıkmıştır. İhtiyaç olan bir ürünün başka bir ulustan alınması gerekmektedir. Bugün, dünyada neredeyse küçük büyük tüm ülkeler birbirleriyle bu ticareti yaparak ihracat kavramını ortaya çıkarmışlardır.

Türkiye’de, Cumhuriyetin kuruluşundan 1980 yılına kadar ithal ikamesi politikası uygulanmaktaydı. Lakin bu politikadan ilk başlarda verim elde edilirken fazla korumacılığın devam etmesi, yatırımlardaki verimliliğin azalması ve istihdam maliyetlerinin artması politikayı olumsuz hale getirmiştir. 24 Ocak 1980’de alınan önlemler sonucunda ithal ikame politikası yerine ihracata yönelik sanayileşme stratejileri benimsenmiş ve teşvik tedbirleri uygulanmaya başlanmıştır (Kavak, 2001).

Organik alan ile ilgili yapılan çalışmalar sonucunda; Türkiye’de organik tarımın üretimi ve ihracatında artış söz konusu olmaktadır (Ataseven & Güneş, 2008). Türkiye’nin organik tarımsal ürünlerin ihracatı konusunda dış piyasalar içinde karşılaştırmalı olarak iki önemli avantajı vardır. Bunlardan bir tanesi üretilen ürünlerin kalitesi ve diğeri de ürün çeşitliliğidir (Barbaros vd., 2007). Ve Türkiye’deki organik ürün ihraç eden firmalar genellikle hem üretici hem de ihracatçı konumundadırlar (Ataseven & Güneş, 2008).

Çalışmada araştırma, nitel araştırma yöntemi ve dokümantasyon incelemesi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma, algıların ve olayların doğal ortamlarında incelendiği; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi yöntemlerin kullanıldığı bir araştırma yöntemidir. Doküman analizi, tarih, antropoloji ve kütüphanecilik gibi disiplinlerde uzun süre temel bir yöntem olarak kullanılmış, sosyal bilimlerde ise anket, görüşme ve gözlemi destekleyici bir teknik olarak benimsenmektedir. Belgesel tarama olarak da bilinen bu yöntem, mevcut kayıt ve belgelerin incelenmesiyle veri elde etmeyi içermektedir. Bu süreç, belirli bir amaç doğrultusunda kaynakları bulma, okuma, not alma ve değerlendirme aşamalarından oluşmaktadır (Sak vd., 2021). Literatür taraması temelli olan bu çalışma, Tarım ve Orman Bakanlığı’nın verileri, çeşitli yerli ve yabancı kaynaklar, organik tarımla ilgili yönetmelik ve tebliğler ile çevrimiçi kaynaklardan faydalanmaktadır. Bursa’da üretilen organik ürünler ile ilgili veriler, Bitkisel Üretim ve Bitki Sağlığı Şube Müdürlüğü’nden elde edilirken, ihracat

bilgileri için Uludağ İhracatçılar Birliği'ne üye firmalar incelenmiştir. Araştırma yöntemi olarak, yönetmeliklerin analizi, kaynakların çok boyutlu değerlendirilmesi ve bu bilgilerin sentezlenmesi tercih edilmiştir. Elde edilen veriler üzerinden yorumlamalar yapılarak, organik tarım ürünlerinin ihracatı ve pazarlama alanındaki gelişmelerin ortaya konulması hedeflenmiştir.

Söz konusu çalışmanın birinci bölümünde kavramsal çerçevede tarım ve organik tarım alt başlıklar halinde açıklanmış ve literatür taramasına yer verilmiştir. İkinci bölümde organik tarımın Türkiye'deki mevcut durumu incelenerek, Türkiye'deki bitkisel ve hayvansal üretim verileri açıklanarak yorumlanmıştır. İkinci bölüm devamında Türkiye'de organik tarıma verilen destek ve teşviklerden bahsedilip, organik tarımın Türkiye'deki güçlü ve zayıf yönleri, fırsat ve tehditleri incelenerek, SWOT analizi sağlanıp tehdit ve zayıf yönlerine stratejik yöntemler açıklanmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümünde Bursa ili örneği tarafı ele alınarak, Bursa'daki organik tarım yapısı, boyutu, üretimi açıklanmıştır. Bursa Bitkisel Üretim ve Bitki Sağlığı Şube Müdürlüğü'nden alınan veriler ve literatür taraması ile elde edilen SWOT analizi açıklanmıştır. Son olarak çalışmanın üçüncü bölümünde Bursa ilindeki organik tarımın dış ticareti başlığı altında Bursa ilindeki organik tarım ihracatı incelenmiştir. Dördüncü bölümde ise söz konusu çalışma sonucunda elde edilen bulgular karşısında sonuçlar elde edilip önerilerde bulunulmuştur.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma, Türkiye'nin Marmara Bölgesinde bulunan Bursa ilindeki organik tarım üretimi ve bu üretimlerin dış ticaret ve ihracat üzerindeki etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Ancak, çalışmada bazı sınırlılıklar ile karşılaşmıştır. Bursa'da organik tarım ihracatı yapan firmalar belirlenememiş, Uludağ İhracatçılar Birliği'nden alınan bilgilerde organik ve konvansiyonel ürünlerin ayrı bir kategoride sınıflandırılmadığı görülmüştür. Bu durum, organik tarım ürünlerine özgü verilere erişimi kısıtlamıştır. Ayrıca, yaş meyve ve sebze ihracatı birliğine üye olan 400'den fazla firma aranarak organik ürün ihracatı yapıp yapmadıkları sorulmuş, ancak firmaların çoğunun organik ürün ihracatı yapmadığı, bazı firmaların organik tarım faaliyeti gerçekleştirmediği ya da henüz girişimde bulunmadığı tespit edilmiştir. Üyelik bilgilerindeki eksiklikler ve doğru iletişim bilgilerine ulaşamama durumu da araştırmanın ilerleyişini zorlaştırmış ve veri toplama sürecinde önemli bir zaman kaybına yol açmıştır. Bu nedenlerle, elde edilen veriler sınırlı kalmıştır.

Araştırmanın Konusu ve Problemi

Türkiye'nin Bursa ilinde organik tarımın pazarlanması ve ihracatı bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Bursa'da organik tarım üzerine yapılan çalışmaların sayısı artmakla birlikte, organik tarım ürünlerinin pazarlanması ve ihracatıyla ilgili yeterli çalışma bulunmamaktadır. Özellikle pazarlama ve ihracat stratejileri üzerine somut verilerin ve analizlerin eksikliği, bu araştırmanın odaklandığı temel sorunu oluşturmaktadır. Bu araştırma, Bursa'da organik tarım ürünlerinin pazarlama ve ihracat stratejileriyle ilgili mevcut eksiklikleri ele almayı amaçlamaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde tarım, organik tarım alt başlıklar halinde açıklanmakta ve konu ile ilgili literatür taramasına yer verilmektedir.

1.1. TARIM

Tarım, insanlığın beslenmesini sağlayan ve geçim kaynağı olaraktan hayatımıza dair olan temel bir faaliyet olarak adlandırılabilir. Tarım, sadece gıda yetiştirme alanında değil hayvan yetiştiriciliğini de içine katan bir sektördür. Tarım, hem bitkisel hem de hayvansal ürünlerin üretimini, kalite ve verimliliklerinin artırılmasını, bu ürünlerin korunmasını, işlenmesini ve pazarlanmasını içermektedir. Tarımın ekonomik bir etkinlik olduğu, tarımın bu faaliyetlerin tümünü gerçekleştirirken sınırlı kaynakları kullandığı ve sonuç olarak insanların ihtiyaçlarını bu şekilde karşıladığı tarımın tanımından anlaşılmaktadır (Kemaneci, 2015).

1.1.1. Tarımın Tarihsel Gelişimi

Arkeolojik bulgulara dayanarak, anatomik olarak modern insanların yaklaşık 200.000-300.000 yıl önce yaşamaya başladıkları söylenebilmektedir. Fakat 15.000-20.000 yıl öncesine bakıldığında atalarımızın tarım faaliyetlerine dair bir delil bulunmamaktadır. Bunun yerine, onların avcılık ve toplayıcılık yaparak beslendikleri varsayılmaktadır.

Yaklaşık 10.000-15.000 yıl önce insanlar doğal çevreyi kendi gereksinimlerine uygun hale getirmeye başlamış ve tarım, dünyanın çeşitli bölgelerinde bağımsız olarak gelişmiştir. Bu tarım faaliyetlerinin Mezopotamya, Çin, Güney Amerika ve Sahra Çölü'nün güneyindeki Afrika gibi yerlerden bağımsız olarak yayıldığına inanılmaktadır. Bilim insanlarının, daha kapsamlı araştırmalar sonucunda tarımın daha önceki zamanlarda başlamış olabileceği yerleri ortaya çıkarabilecekleri düşünülmektedir. Tarımın başlangıcı, yeni taş devri olarak da bilinen Neolitik çağa rastladığı için bu döneme Neolitik Devrim denilmektedir.

Başlangıçta, insanlar tarımı vahşi bitkileri ekip çiftlik hayvanlarını yönlendirerek gerçekleştirmişlerdir. Ancak zaman geçtikçe, bu bitki ve hayvanları kendi gereksinimlerine göre daha verimli bir şekilde geliştirebilmek için becerilerini artırmışlardır.

Bir diğer kaynakçada, insanlık, avcı-toplayıcı yaşam tarzından yaklaşık 10 bin yıl önce ayrılarak tarıma yönelmiş ve bu, büyük bir devrim olarak kabul edilmektedir. İnsanlar, otların, köklerin ve ağaçların yetiştirilmesine başlamış ve bu süreçte bazı hayvanları da evcilleştirmeyi başarmışlardır. Bu, onlara besin, barınak ve bakım sağlama yeteneği kazandırmıştır. İnsanların

tarıma geçişi ve hayvanların evcilleştirilmesi birbirine bağlanmaktadır. Tarımın başlamasıyla insanlar yerleşik bir yaşam tarzına geçmiş ve bu da hayvanların evcilleştirilmesine imkân sağlamıştır (Kartal, 2009).

1.1.2. Tarımın İnsanlık Üzerindeki Etkisi

Tarım devrimi öncesinde, dünya nüfusu altı ila on milyon arasında değişmekteydi ve bu, Dünya'nın destekleyebileceği maksimum insan sayısı olduğu uzmanlar tarafından tahmin edilmektedir. Ancak, tarımın gelişmesiyle birlikte, bu sayı yaklaşık 10.000 yıl içinde 25 kat artarak Roma İmparatorluğu döneminde 250 milyona ulaşmıştır. Bu büyüme durmadı ve sonraki 2000 yıl içinde, dünya nüfusu 28 kat daha artarak yedi milyara ulaşmıştır. Dolayısıyla, tarımın gelişimi, insan nüfusunun yaklaşık 10.000 ila 15.000 yıl içinde hemen hemen 1000 kat artmasını sağlamıştır.

Tarımın başlaması ve yaygınlaşması ile insanlık ve çevre üzerinde birçok etkileri görölmektedir. İnsanlık üzerindeki etkisini nüfus açısından bakıldığında daha iyi görölmektedir. Bu durum, bitki ve hayvan yetiştirmenin insanların her bir kilometrekareye düşen kalori tüketimini önemli ölçüde artırmış olmasından kaynaklanmaktadır. Yani insanların tüketemeyeceği şeyleri, tüketebilecekleri ile değiştirme şeklinde de yorumlanabilmektedir. Ayrıca metrekare durumuna bakıldığında insanlık tarımda ilerleme kaydettike teknikler geliştirerek bitki, meyve yetişmeyen yerlerde yetişmesi sağlanmıştır.

1.1.3. Tarımın Çevre Üzerindeki Etkisi

Tarımın insanlığın üzerinde olduğu kadar bir diğer etki ettiği alan ise çevredir. Tarımın çevre ve doğal kaynaklarla olan etkileşimi oldukça karmaşıktır ve tarım faaliyetlerinin belirli çevresel sonuçlarına işaret etmek zor olup, bu etkiler henüz tam olarak kavranmamaktadır. Tarım, toprak ve su gibi kaynakların ana tüketicisi konumundadır ve bu kaynakların sürdürülebilir kullanımı, miktar ve kalite açısından önem taşımaktadır. Tarım faaliyetleri atık üretmekte ve kirliliğe neden olmakta, fakat aynı zamanda tabii kaynakların korunmasına ve bunların döngülerine katkı sağlamaktadır. Tarımın çevresel etkilerini iyileştirmek ve zararlarını minimize etmek, kaynak kullanımının devamlılığını sağlamak adına genel bir uzlaşıya varılmıştır (Dişbudak, 2008).

Tarımın çevresel etkilerinden bir diğeri su kullanımı olarak bilinmektedir. Sulama, özellikle kurak ve yarı-kurak alanlarda tarım üretimini destekleyen ve istikrar kazandıran kritik bir unsur olmaktadır (Özkay vd., 2008). Sulama uygulamalarında harcanan suyun hacmi, hava

şartları, yetiştirilen bitki türleri, toprağın karakteristikleri, suyun niteliği, toprak işleme teknikleri ve sulama yöntemlerine bağlı olarak farklılık göstermektedir. Sulama sayesinde, ürünlerin verimi yükseltilir ve kıtlık zamanlarında riskler minimize edilerek daha fazla kazanç elde edilecek ürünlerin yetiştirilmesi mümkün hale gelmektedir.

Verimli sulama yöntemleri getirdiği kazançların yanı sıra, hatalı teknikleri önemli çevresel sorunlara neden olabilir. Bur sorunlar arasında en önemlileri şunlardır (Dişbudak, 2008):

- Gübreler ve tarım ilaçlarının neden olduğu suyun kirlenmesi,
- Yeraltı su rezervlerinin aşırı derecede kullanılması,
- Habitat ve canlılara verilen zararlar,
- Yoğun sulama tabanlı tarımın, yüksek değerli yarı doğal ekosistemlerin yerine geçmesi,
- Yerel düzeyde biyolojik çeşitliliğe katkı sağlayan ve estetik değerler oluşturan bazı eski sulama yöntemleri,
- Eğimli alanlarda toprak işleme işlemi sonucu erozyonun artması,
- Toprak ve su kaynaklarının tuzlanması ve mineral kirliliği,
- Sulama projeleri kapsamında, geniş çaplı su taşımacılığının hem pozitif hem de negatif etkileri.

Kırsal kalkınma adımları çerçevesinde, OTP (Ortak Tarım Politikası), sulama sistemlerinin geliştirilmesi için yapılan yatırımlara destek olmakta ve çiftçilerin su kullanımını azaltan modern sulama yöntemleri, mesela damla sulama tekniklerine geçiş yapmalarını mümkün kılmaktadır. Tarımsal çevre programları, sulama suyunun azaltılması ve ileri sulama tekniklerinin benimsenmesi için verilen sözleri içermektedir.

Su ile birlikte gübre kullanımından kaynaklanan ve su kaynaklarına karışarak veya bitkilerde birikerek çevre kirliliğine yol açan nitrat, önemli bir kirletici unsur olmaktadır. Yoğun gübre kullanılan bölgelerdeki su kaynakları ve yüksek infiltrasyon kapasiteli topraklarda, içme suyundaki nitrat azotu limitleri aşılma riski taşımaktadır. Bu sebepten dolayı, birçok Avrupa ülkesi yeraltı su kaynaklarını korumak amacıyla bu bölgelerde azot bazlı gübre kullanımını sınırlamaktadır (Taşkaya, 2004).

1.1.4. Tarımın Amacı

Tarım, toprağın işlenmesi ve verimli hale getirilmesi sürecidir; bu süreç, gerekli bitkilerin yetiştirilmesini, bakım ve hasat işlemlerini kapsamaktadır. Ayrıca, tarım sadece bitkisel üretimi değil, aynı zamanda hayvancılığı da içermektedir; bu da hayvanların bakımı ve üretimi anlamına gelmektedir. Tarım faaliyetleri, toprakla doğrudan ilişkili olup, insanlık için vazgeçilmez ve değerli ürünlerin elde edilmesini sağlamaktadır.

Gıda Üretimi; gıda üretimi gerçekleştirerek insanların beslenme gereksinimlerini karşılayan tarım, ulusal gıda güvenliğinin teminatıdır. Bu sebeple, tarım faaliyetleri her ülkenin gıda ihtiyacını güvence altına almakta kritik bir rol oynamaktadır.

Ekonomik Kazanç; Üretim ve pazarlama faaliyetleri aracılığıyla ekonomiye katkıda bulunan tarım sektörü, çiftçilerin ve tarımsal işletmelerin gelir elde etmesini sağlamak ve böylece ekonomik gelişmeyi teşvik etmektedir. Ayrıca, tarım ürünlerinin ihracatı sayesinde ülkelerin dış ticaret dengeleri üzerinde olumlu bir etki yaratabilmektedir.

Çevre Dostu Yaklaşım; Çevre dostu uygulamalarla doğal kaynakların muhafazasını ön planda tutan tarım, organik yöntemlerle ekosistemlerin ve doğal varlıkların sürdürülebilirliğini desteklemektedir. Ayrıca, toprakların verimliliğini yükselterek erozyon ve çevresel kirliliğin önüne geçmektedir.

Tarım sektörü, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde temel bir rol oynar. Bu sektör, bahsedilen faydaların yanı sıra sanayi ve hizmeti sektörlerinin de büyümesine katkı sağlamaktadır. Ayrıca, tarım sektörü sanayiye ham madde sağlar ve tarımsal ihracat, ülkenin dış ticaret dengesine olumlu etki ederek cari açığın azaltılmasına yardımcı olmaktadır (Aslan, 2020).

1.1.5. Tarım Sistemleri

Yeryüzünün çeşitli iklim faktörlerinden kaynaklanan çeşitlilik, doğal olarak farklı ekolojik alanların oluşmasına neden olmaktadır. Her bir ekolojik alanda, tarımsal faaliyetlerin başarıyla yürütülebilmesi için, o bölgenin kendine has özelliklerini dikkate alarak tarım tekniklerinde değişiklikler yapmak şart olmaktadır. “Tarla tarımı sistemleri” adı verilen bu yaklaşım, farklı ekolojik bölgelerde uygulanan yetiştirme tekniklerini kapsamakta ve bölgenin ekolojik karakterine uygun olarak ekim nöbeti, toprak işleme, ekim zamanı, tohum çeşidi seçimi, gübreleme, sulama, bitki koruma ve hasat gibi tarımsal işlemleri içermektedir. Bu işlemler, her bölgenin ihtiyaçlarına göre özelleştirilerek uygulanmaktadır.

Tarım sistemlerinin gelişiminde ve her bir tarım tekniğinin uygulanmasında, su faktörü merkezi bir öneme sahip olmaktadır. Yağışların miktarı ve hangi mevsimde düştüğü ile sulama

imanları, tarım sistemlerinin oluşumundaki en önemli etkenler arasında bulunmaktadır. Aynı zamanda sıcaklık faktörünün de önemi büyük olup, ihmal edilmemesi gerekmektedir. Yağış ve sıcaklık tarımsal açıdan birbirini tamamlayan ve birbirinden ayrı düşünülmeyen, birbirleri üzerinde önemli etkileri olan iklimsel unsurlardır. Çoğunlukla, bol yağışlar sıcaklığın düşmesine sebep olurken, yüksek sıcaklıklar fazla buharlaşma yüzünden kuraklığa neden olabilmektedir.

Bir coğrafi bölgenin hidrolojik karakteristiğinin analizi yapılırken, sadece toplam yağış hacmi değil, aynı zamanda termal koşullar da dikkate alınmalıdır. Genel bir kural olarak, bir bilgede yağışların buharlaşma oranını aşası durumunda o bölgenin iklimi “nemli” olarak tanımlanırken; tam tersi durumda ise “kurak” olarak ifade edilmektedir. Dünya üzerindeki iklim bölgeleri, “kurak”, “yarı kurak”, “nemli”, ve “çok nemli” gibi kategorize edilmektedir. Bu iklimsek özelliklere bağlı olarak geliştirilen tarla tarım sistemleri, “kuru tarım”, “sulu tarım” ve “nemli tarım” sistemleri olarak adlandırılmaktadır. Bu sistemler arasındaki ayırım, toprakta mevcut olan su miktarı ve bitkisel ihtiyaçlar doğrultusunda suyun temin edilebilirliği ile belirlenmektedir.

Tablo 1: Yeryüzündeki Başlıca İklim Bölgeleri ve Uygulanması Gereken Tarım Sistemleri

SİSTEMLER	Çok Kurak 250 mm'den az	Kurak 250- 500 mm	Yarı Kurak 500-750mm	Nemli 750- 1250 mm	Çok Nemli 1250 mm'den fazla
SULU TARIM	Tek çare	Değerli tamamlama	Bazı bitkiler için	Gereksiz	-
KURU TARIM	Çok az sayıda bitkiler için	Bazı bitkiler için	En başta	Kurak yıllarda	-
NEMLİ TARIM	-	-	Başlayabilir	En başta	Tek çare

Ankara üniversitesi açık ders sisteminden alınan yukarıdaki tabloya göre, çok kurak ve kurak bölgelerde sulu tarım tek çare olarak görülürken, kuru tarım nadir bitkiler için uygulanmalıdır. Yarı kurak bilgeler için, en başta uygulanması gereken tarım sistemi kuru tarım olmalıdır. Nemli bölgeler için sulu tarım gereksiz görülürken, nemli tarım sistemi en başta uygulanması gereken sistem olmakta ve çok nemli bölgelerde ise tek uygulanabilir sistem nemli sistem olmaktadır. Yani Tablo 1'deki genel durumu ülkemize göre yorumlamak gerekirse,

ülkemizde yıllık ortalama yağış miktarının 643mm olduğu göz önünde bulundurulduğunda, genel olarak kurak ve yarı kurak iklim koşullarının hâkim olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda kuru tarım yöntemleri yaygın olarak tercih edilmekte, sulama imkânlarının mevcut olduğu bölgelerde ise sulama yöntemiyle tarım yapılmaktadır. Ancak, nemli tarım yöntemi yalnızca Doğu Karadeniz Bölgesi'nde sınırlı bir alanda uygulanabilmektedir.

1.1.5.1. Kuru tarım sistemi

Bir bölgede yıllık yağış oranı 500 mm'nin altında ise veya yağışların yıllık dağılımı düzenli değil ise, bu tür tarım alanlarında sulama kullanılmadan yapılan tarım faaliyetlerin "kuru tarım sistemi" adı verilmektedir. Kuraklık veya yarı kuraklık koşullarında, tarım verimliliğini en çok etkileyen unsur suyun kısıtlılığı olarak görülmektedir. Kuru tarımın temel amacı, yağmur sularının bitkiler için en verimli şekilde değerlendirilmesini sağlamaktır. Araştırmalar göstermiştir ki, özellikle yıllık yağış miktarı 400 mm civarında olan kuru tarım alanlarında, her yıl düzenli ve güvenilir bir ürün verimi beklenmemektedir. Bu nedenle, bu tür alanlarda, gelecek yıl ekilecek mahsullerin kullanımına yönelik olarak yağış sularının bir kısmının toprakta tutulması gerekmektedir ve bu süreçte "nadas" yöntemi tercih edilmektedir.

Nadas, yıllık yağış miktarının ardışık hasat dönemlerinde ürün elde etmeye müsait olmadığı durumlarda, gelecek dönemde ekim yapılacak bitkilerin faydalanabilmesi amacıyla yağışların toprakta saklanması ve bu süreçte toprağın işlenip belli bir zaman aralığı için atıl bırakılması işlemi olarak tanımlanmaktadır. Kuru tarım yönteminde, nadas döneminde meydana gelen yağışların yaklaşık %25-30'luk bir kısmı, yani ortalama 75-100 mm civarı, sonraki dönemde ekilecek ürünlerin kullanımına sunulmak üzere toprakta muhafaza edilmeye çalışılmaktadır.

Türkiye'deki tarımsal toprakların büyük bir bölümü, kuraklık ve yarı kuraklık gibi zorlu iklim koşullarına maruz kalmaktadır. Bu durum, 1980'li yıllarda nadasa bırakılan arazi miktarının 8 milyon hektarı aşmasına yol açmıştır. Her iki yılda bir kez ürün veren bu geniş araziler, ekonomiye önemli ölçüde zarar vermektedir. Nadas alanlarını azaltma çabaları kapsamında, 1976 yılında "Çorum-Çankırı Kırsal kalkınma Projesi" hayata geçirilmiştir.

Dünya Bankası'nın finansmanı ile gerçekleştirilen bu proje, Çorum ve Çankırı'daki tarım arazilerinin %39'unu kapsayan nadas alanlarında aşağıdaki ekim rotasyonları uygulanmıştır:

- Buğday-Mercimek-Buğday-Nadas
- Buğday-Nohut-Nadas

- Buğday-Fiğ-Nadas

Bu rotasyonlar neticesinde, proje sonlandığında nadas alanları %10'a kadar düşürülmüştür. Projenin uygulanması yıllık ekim alanlarının genişletilmesine ve hektar başına düşen verimin artmasına olanak tanımış, bu da çiftçilerin gelir seviyelerinde belirgin bir iyileşme sağlamıştır. Çorum-Çankırı Projesi'nin elde ettiği başarı, 1982 yılında Tarım Bakanlığı'nın "Nadas Alanlarının Daraltılması Araştırma ve Yayım Projesi"ni başlatmaya teşvik etmiştir. İlk etapta İç Anadolu Bölgesi'ndeki 14 ili kapsayan bu proje, daha sonra Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve çevre illerindeki 15 il ile genişletilmiştir. 1994 yılında projenin tamamlanmasıyla, etkilenen illerdeki yaklaşık 2 milyon hektarlık nadas alanında her yıl düzenli olarak ürün elde edilmeye başlanmış ve böylece çiftçilerin gelir düzeyleri ciddi anlamda artmıştır.

1.1.5.2. Sulu tarım sistemi

Bitkiler, diğer canlı organizmalar gibi yaşamlarını idame ettirebilmek, büyüyüp gelişebilmek adına suya ihtiyaç duymaktadırlar. Optimal büyüme ve gelişme için, bitkinin vegetatif dönemi boyunca yeterli miktarda suyun, yağış ya da sulama yoluyla temin edilmesi gerekmektedir. Yağışlarla karşılanamayan su ihtiyacının, yer altı veya yer üstü kaynaklardan sağlanması işlemine "Sulama" denilmektedir. Kurak ve yarı kurak alanlarda, bitkilerin sağlıklı bir şekilde büyüyüp ürün oluşturabilmesi için doğal yağışlarla karşılanamayan su ihtiyacının sulama suyu ile giderilmesi, "Sulu Tarım Sistemi" olarak adlandırılan tarla tarımı uygulamasıdır. Sulama, tarımsal üretimde verim ve kaliteyi en çok arttıran temel girdi olarak görülmektedir. Sulama yapılan bitkiler, kuru şartlarda yetiştirilenlere kıyasla 2-3 kat, kuraklık durumlarında ise 4-5 kat daha fazla verim sağlamaktadır. Özellikle kurak ve yarı kurak bölgelerdeki kuraklığa dayanıklı olmayan ancak yüksek gelir getiren bitkilerin yetiştirilmesine imkân tanımaktadır. Sulu tarımda verim stabil olduğundan, üretim ve çiftçi gelirindeki dalgalanmaları minimize etmektedir. Bu sebeple, sulu tarım sistemi diğer tarım sistemlerine kıyasla önemli avantajlar sunmaktadır.

Ülkemiz tarım alanlarının yaklaşık %92'si sulanabilir özellik sumaktadır. Ancak, su kaynaklarının potansiyeli dikkate alındığında, havzalar arası su transferi olmaksızın teknik ve ekonomik olarak sulanabilecek toplam arazi miktarı 8.5 milyon hektar ile sınırlı olmaktadır. Şu anda 5.5 milyon hektar tarım alanı sulanabilmekte, 2023 yılına kadar bulanın 8,5 milyon hektar alana çıkarılması hedeflenmiştir. Tarımsal sulamaların %57,5'i yeraltı sularından, %28,6'sı akarsulardan ve %15,9'u barajlardan sağlanmaktadır. Ülkemizde sulanan alanların %91'inde

su kaybı yüksek olan yüzey sulama yöntemler (salma, karık, tava vb.) kullanılmakta, geri kalan %7'sinde yağmurlama ve %2'sinde damlama sulama yöntemi tercih edilmektedir.

1.2. ORGANİK TARIM

Organik tarım, Uluslararası Organik Tarım Hareketi Federasyonu (IFOAM) tarafından yaygın olarak kabul gören bir tanımla; toprak, ekosistem ve insan sağlığını ön planda tutan bir tarım metodolojisidir. Bu metodoloji, çevresel, biyolojik ve lokal faktörlere duyarlı, geleneksel tarımsal girdilerin yerine ekolojik dengeleri destekleyen ve biyoçeşitliliği koruyan uygulamaları teşvik etmektedir. Organik tarım aynı zamanda, ortak çevresel kaynakların sürdürülebilir kullanımını, tüm ilgili taraflar arasında eşitlikçi ilişkilerin oluşturulmasını ve toplumun tüm kesimleri için yaşam kalitesinin artırılmasını amaçlayan, geleneksel bilgi ile modern bilimsel araştırmaların sentezini yansıtan bir tarım yaklaşımı olarak görülmektedir. (Boz & Kılıç, 2021).

IFOAM'ın belirlemiş olduğu organik tarımın dört temel prensibi; sağlık, ekoloji, adalet ve özen ilkeleri üzerine kurulmaktadır (Anonymous, 2021):

Sağlık Prensibi: Organik tarım, toprak, bitki, hayvan, insan ve gezegenimizin tümünün sağlığını tek ve bölünmez bir bütün olarak gözetmeli ve iyileştirmelidir. Bu prensip, insanların ve toplulukların sağlığının ekosistemlerin sağlığı ile iç içe olduğunu ve sağlıklı toprakların sağlıklı ürünler yetiştirdiğini, bu ürünlerin tüketilmesiyle insan ve hayvanların daha sağlıklı bir yaşam sürdüğünü vurgulamaktadır.

Ekoloji Prensibi: Organik tarım, canlı ekolojik sistemlerin ve döngülerin korunmasını ve bu sistemlerle uyumlu çalışmayı esas almalıdır. Bu prensip, organik tarımın köklerinin mevcut çevre bilimiyle ilgili sistemlere dayandığını ve üretimin ekolojik süreçlere ve döngülere dayalı olması gerektiğini belirtmektedir. Bir üretim ortamının ekolojisi, beslenme ve refahın elde edilmesine katkıda bulunmaktadır.

Adalet Prensibi: Organik tarım, hem insanlar arasında hem de insanlar ile diğer canlılar arasında adil ilişkiler geliştirmelidir. Adalet, paylaşılan dünyanın yönetiminde eşitlik, saygı ve adillik ile karakterize edilmelidir.

Özen Prensibi: Mevcut ve gelecek nesillerin sağlığını ve refahını korumak amacıyla organik tarım dikkatli ve sorumlu bir şekilde yönetilmelidir. İç ve dış taleplerle koşullara uyum sağlayan dinamik ve canlı bir sistem olarak işlemelidir. Üretimde etkinlik ve verimlilik artırılabilir, ancak bu artış sağlık ve refahı riske atmamalıdır. Yeni teknolojilerin

değerlendirilmesi ve mevcut yöntemlerin gözden geçirilmesi, eksik olan ekosistem ve tarım anlayışı göz önünde bulundurularak özenle yapılmalıdır.

Organik tarım, çevresel bütünlüğü koruyarak sağlıklı girdilerin üretilmesini hedefleyen, bitkisel ve hayvansal üretimi uygun şartlarda kültürel yöntemler, biyolojik kontrol ve doğal gübre kullanımı ile sürdürmeyi öngören bir üretim metodudur. Bu yaklaşım, nicelikten ziyade nitelikli ürünlerin elde edilmesini esas alır ve bu nedenle sürdürülebilir tarım anlayışıyla örtüşmektedir. Organik tarımın temel gayesi, insan ve çevre sağlığını muhafaza etmekle birlikte, tüketici ve üretici için ekonomik getiriye maksimize ederek toplumların güvenilir gıda taleplerini karşılamaktır (Merdan & Kaya, 2013).

Organik tarım, ekolojik sistemlerin temel alındığı, tarımsal faaliyetlerin çevresel ayak izini azaltmayı hedefleyen ve toprağın sürdürülebilir kullanımını ön planda tutarak yenilenebilir olmayan kaynakların tüketimini asgari düzeye indirgeyen uygulamalar bütünüdür ifade etmektedir. Bu yaklaşım, tarımın çevre üzerindeki etkilerini en aza indirmeyi ve toprağın uzun vadeli verimliliğini korumayı amaçlamaktadır (Srednicka-Tober vd. 2016).

Organik tarım, üretim sürecinin tamamının doğal metodlarla yürütüldüğü, kontrol altında tutulan ve sürdürülebilir bir üretim modelidir. Bu yaklaşım, toprakların verimliliğini sürdürmeye, bitkileri zararlı organizmalardan ve hastalıklardan korumaya ve doğal yaşamın devamlılığını desteklemeye odaklanmaktadır. Böylece, organik tarım yöntemleri, üretim süreçlerinde etkinliği ve verimi artırmaktadır (Yıldız, 2022).

1.2.1. Organik Tarımın Tarihsel Gelişimi

Organik tarımın tarihsel gelişimi, 20. Yüzyılın başlarında Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'nde başlayan ve zamanla dünya genelinde yayılan bir hareket olarak bilinmektedir.

Almanya'da 1893 ile 1925 yılları arasındaki dönemde, reform mağazalarının açılmasıyla birlikte organik tarım alanında ilk adımlar atılmıştır (Merdan, 2014).

1924'te, Rodolf Steiner'in Bio-Dinamik Tarım Yöntemi'ne ilişkin çalışmaları, Almanya'da organik tarımın önemini vurgulayan bir dönüm noktası olmuştur (Kumcu & Marangoz, 2018).

1930 ile 1940 yılları arasında, İsviçre'de Dr. Hans Mualler tarafından yürütülen çalışmalar, Organik Biyolojik tarımın temellerini atmış ve bu alanda önemli ilerlemeler kaydedilmiştir (Bakırcı, 2005).

1943 yılında, açlık sorununu çözmek ve beslenme standartlarını yükseltmek amacıyla Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) kurulmuştur.

1946 yılında, Albert Howard ve Eve Balfour, İngiltere’de toprağın canlılığını, mikrobiyolojik yapısını ve bakteri faaliyetlerini incelemişlerdir. Eve Balfour, “Yaşayan Toprak” adlı kitabıyla toprak bilimi alanında dernek kurarak bu alandaki çalışmalarına resmi bir zemin kazandırmıştır (Kumcu & Marangoz, 2018).

1960’ların sonlarına doğru, Avrupa Birliği’nin temelleri atılmış ve tarım sektörünü desteklemek amacıyla çeşitli politikalar hayata geçirilmiştir (Bakırcı, 2005).

1972’de, Fransa’da Uluslararası Ekolojik Tarım Hareketleri Federasyonu (IFOAM)’un kuruluşuyla ekolojik tarım alanında önemli bir adım atılmıştır (Kurt, 2006).

1973’te, organik tarım konusunda dünyanın önde gelen araştırma kurumlarından biri olan Organik Tarım Araştırmaları Enstitüsü (FIBL) İsviçre’de faaliyete geçmiştir.

1975’te Almanya’da, tarım ve ekoloji üzerine çalışmalar yapan Ekoloji ve Tarım Vakfı (SOEL) kurulmuş, böylece bu alandaki bilimsel çalışmalar için yeni bir platform oluşturulmuştur (Bakırcı, 2005).

1980’lerin başında organik tarım uygulamaları yaygınlaşmaya başlamış (Öztürk & İslam, 2014).

1984 yılı itibarıyla, organik tarım Avrupa genelinde artan bir ilgiyle gelişmeye başlamıştır (Dertli, 2021).

1984 ve 1985 yıllarında, Ege Bölgesi’nde, yabancı alıcıların talepleri doğrultusunda organik tarım ürünleri üretimine başlanmıştır. İlk olarak kuru incir ve üzüm ile başlayan bu süreç, sonrasında kuru kayısı ve fındık üretimi ile genişletilmiştir (Öztürk, 2012).

1990’lı yılların başında, Almanya’da BioFach adında büyük bir tarım fuarı düzenlenmiş ve aynı dönemde Amerika Birleşik Devletleri’nde organik tarımı düzenleyen bir kanun yürürlüğe girmiştir (Gök, 2008).

1991 yılı itibarıyla, organik tarım faaliyetlerini düzenlemek amacıyla bir yönetmelik hayata geçirilmiştir.

1992’de, organik ürünlerin ihracatını yapan ülkelerin uyması gereken standartları belirleyen bir yasa çıkarılmıştır (Saygılı & Yanmaz, 2015). Aynı yıl organik tarım hareketinin

sürdürülebilir bir şekilde gelişmesini desteklemek amacıyla İzmir’de Ekolojik Tarım Organizasyon Derneği Faaliyete geçmiştir (Gök, 2008).

Avrupa Ekolojik ve Tarımsal Turizm Merkezi (ECEAT), 1992 yılında faaliyete geçmiştir (Dertli, 2021).

1994’te, Türkiye Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı tarafından “Bitkisel ve Hayvansal Ürünlerin Ekolojik Metotlarla Üretilmesine İlişkin Yönetmelik” yürürlüğe konmuştur.

1995 yılında ise, Türkiye’de Ekolojik Tarım ve Ekolojik Tarım Ulusal Yönlendirme Komiteleri’nin kuruluşu gerçekleşmiştir (Demiryürek, 2011).

Türkiye’de organik tarımın gelişimi ve düzenlenmesi, 2002 yılında çeşitli ulusal komitelerin oluşturulmasıyla başlamıştır. Bu komiteler; Organik Tarım, Organik Tarım Ulusal Yönlendirme, Organik Tarım Ulusal Ticaret, ve Organik Tarım Araştırma ve Projeler Ulusal Komiteleridir. Takip eden yıl, 11 Temmuz 2002’de, “Organik Tarımın Esasları ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik” yürürlüğe girmiştir (Demiryürek, 2011)

2003 yılı itibarıyla, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı bünyesinde Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü ile Alternatif Tarımsal Üretim Teknikleri Daire Başkanlığı kurulmuştur. Bu yapılanma, organik tarımın desteklenmesi ve yönlendirilmesi açısından önemli bir adım olmuştur.

2004 yılında, organik tarım faaliyetlerini düzenleyen ve destekleyen Organik Tarım Kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu kanun, organik tarımın temel ilkelerini ve uygulama standartlarını belirlemiştir.

2005 yılında, organik tarımın daha da güçlendirilmesi amacıyla Organik Tarım ve Organik Tarım Ulusal Yönlendirme Komiteleri kurulmuş ve 10 Haziran 2005 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanan 25841 sayılı yönetmelikle bu komitelerin çalışma esasları belirlenmiştir (Demiryürek & Bozoğlu, 2007)

2010 yılında, organik tarımın esasları ve uygulamasına ilişkin daha kapsamlı bir yönetmelik olan “Organik Tarımın Esasları ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik” 18 Ağustos 2010 tarihinde yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu yönetmelik, organik tarımın standartlarını ve denetimini daha da detaylandırmıştır (Demiryürek & Emir, 2014).

1.2.2. Organik Tarımın Amaçları

Organik tarım, ürünlerin ekiminden hasadına ve nihai tüketimine kadar olan süreçlerin her birinin detaylı bir şekilde denetlendiği bir yetiştirme metodolojisidir. Bu yaklaşımın verimi, geleneksel tarım tekniklerine kıyasla daha az olmakla birlikte, odak noktası ürünlerin estetik özelliklerinden ziyade sağlık ve kalite standartlarının yüksek tutulmasıdır. Organik tarım işletmeleri, çevresel sürdürülebilirliği sağlamak adına bitkisel ve hayvansal üretimi entegre etmekte ve böylece kısa devreler oluşturarak kendi kendine yetebilir bir sistem inşa etmeyi hedeflemektedir. Bu bağlamda, üretim sürecinde ihtiyaç duyulan girdilerin mümkün olduğunca işletme bünyesinden karşılanması gerekmektedir. Organik tarım pratiğinde, üretim girdileri olarak doğal kaynakların kullanımı tercih edilir ve bu şekilde yetiştirilen ürünler, organik sertifikalı olarak etiketlenir. Organik tarım ürünleri, geleneksel ürünlere göre daha düşük verimlilik gösterirken, kimyasal gübre veya pestisit kullanılmaması nedeniyle, bu ürünlerin piyasa fiyatları yaklaşık olarak %20 daha yüksektir. Organik tarımın temel gayesi, çevreyi koruyarak sürdürülebilir bir üretim sürecini garanti altına almaktır (Kurt, 2006).

Genel amaçları aşağıdaki gibi özetlenebilir (Taşbaşı & Zeytin, 2003):

- Doğal bitki örtüsünü ve hayvanların korunmasını sağlamak ve genetik çeşitliliği devam ettirmek,
- Toprağın biyolojik yapısını ve mineral içeriğini muhafaza etmek,
- Hayvan, insan, toprak, bitki arasında bozulan çevre ilişkilerini arttırmak,
- İklim değişikliklerinin önüne geçmek,
- Türlü tarım ilaçlarının toprak üstünde yaşayan canlıların sağlığı üzerindeki tehdidi ortadan kaldırmak,
- Doğaya zarar vermeden doğa ile birlikte uyumlu çalışmak,
- Üretim yaparken mümkün olduğunca bölgedeki kaynakları kullanmak,
- Planlamalar ile yeterli miktarda ve kaliteli üretim yapmak,
- Bitki ve hayvan üretimini bir arada yaparak karşılıklı desteklenmeyi sağlamak,
- Üreticilere güvenli bir ortamda çalışma olanağı ve yeterli gelir sağlamak.

1.2.3. Organik Tarımın Avantajları

Organik tarım doğaya zarar vermeden üretim yapmayı amaçlayarak birçok avantaj ortaya çıkarmaktadır. Avantajlarından bazıları şu şekilde sıralanmaktadır:

- Küresel çapta, kimyasal kullanımının azalması veya tamamen terk edilmesi, çiftçiler arasında organik tarım yöntemlerine geçişi kolaylaştırmaktadır. Bu eğilim, sürdürülebilir tarım

uygulamalarına olan ilgiyi artırmakta ve ekolojik tarımın benimsenmesine katkı sağlamaktadır (Durmaz, 2010).

- Sözleşmeli tarım uygulamaları, üreticilere ürünlerinin tamamının satın alınacağına dair bir güvence sağlamaktadır. Bu yaklaşım, tarımsal üretimde piyasa belirsizliklerini azaltarak, çiftçiler için ekonomik istikrar oluşturmaktadır (Hündür, 2021).

- Bölgesel düzeyde, tarım işletmelerinin entegre bir şekilde değerlendirilmesi ve ortak sorunların çözümü için danışmanlık merkezlerinin oluşturulması, tarımsal gelişimi ve işbirliğini teşvik etmektedir. Bu merkezler, bilgi alışverişini kolaylaştırarak ve çiftçilere rehberlik ederek, bölgesel tarım sektörünün güçlenmesine katkıda bulunmaktadır (Dertli, 2021).

- İnternet üzerinden yapılan satışlar, organik ürünlerin pazarlanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu sayede, üreticiler geniş bir tüketici kitlesine ulaşarak, ürünlerinin tanıtımını ve satışını kolaylaştırmaktadır (Dertli, 2021).

- Organik tarım ürünleri, kimyasal gübre kullanılmadığı için insan sağlığı üzerinde olumsuz etkileri olabilecek riskleri barındırmamaktadır. Bu özellik, organik ürünlerin sağlık açısından tercih edilmesine katkıda bulunmaktadır (Dertli, 2021).

- Gelişmekte olan ülkeler, organik tarım faaliyetleri için uygun ve verimli arazilere sahiptir. Bu durum, bu bölgelerde organik tarımın gelişimini ve yaygınlaşmasını desteklemektedir (Öztürk, 2012).

- Organik tarım ürünleri, geleneksel yöntemlerle üretilenlere kıyasla daha yüksek kaliteye sahip olma eğilimindedir. Bu kalite farkı, tüketicilerin organik ürünlere olan talebini artırmakta ve bu ürünlerin piyasa değerini yükseltmektedir (Öztürk, 2012).

- Organik tarım, ürün kalitesini iyileştirme ve marka değeri yaratma konusunda önemli bir rol oynamaktadır. Bu süreç, tüketici güvenini ve ürünlerin pazarlanabilirliğini artırarak, organik ürünlerin tercih edilmesini sağlar (Nardalı, 2009).

- Kimyasal gübrelerin ve pestisitlerin fiyatlarındaki yükseliş, tarımsal üretimde maliyet tasarrufu yönünde bir eğilime yol açmaktadır. Bu durum, sürdürülebilir tarım tekniklerine olan ilgiyi artırarak, ekolojik tarım uygulamalarına geçişi teşvik etmektedir (Demircan, 2017)

- Organik tarım, gerekli özel becerileri gerektirdiğinden, tarım sektöründe çalışan profesyoneller için yeni istihdam fırsatları yaratmaktadır. Bu durum, tarım alanında uzmanlaşmış iş gücünün gelişimine olanak tanımaktadır (Durmaz, 2010).

1.2.4. Organik Tarımın Dezavantajları

Organik tarımın birçok yararı bulunmakla birlikte bazı olumsuz yönlerinin de olduğu anlaşılmaktadır. Organik tarımın bazı dezavantajları şu şekilde sıralanmaktadır:

- Organik tarım metodolojisi, konvansiyonel tarım pratiğine kıyasla artan emek ve kaynak ihtiyacı ile karakterize edilir. Bu durum, organik ürünlerin üretim maliyetlerinin yükselmesine ve dolayısıyla tüketici fiyatlarının artmasına yol açabilir.

- Organik tarımın ürün verimliliği, geleneksel yöntemlere göre daha düşük olma eğilimindedir; bu da geniş arazi kullanımını zorunlu kılabilir ve sürdürülebilirlik perspektifinden çeşitli problemler doğurabilir.

- Organik tarımın zararlı organizmalara karşı direnci, geleneksel yöntemlere göre daha zayıf olabilir, bu da ürün zararlarını artırabilir.

- Organik tarım, bilgi birikimi ve zaman yatırımı açısından yoğun bir süreçtir; bu da özellikle sektöre yeni adım atan çiftçiler için zorlayıcı olabilir.

- Tüketicilerin organik tarım hakkında gerekli bilgilere sahip olmamaları ve üreticilerin yurt içi pazarında organik ürün üretiminde yaşadıkları zorluklar, bu sektörün temel sorunlarından biridir (Ayla, 2011).

- Organik tarımın yeterli düzeyde tanıtımının gerçekleştirilmemesi ve bu alanda ortak bir bilinç oluşturulmasına katkıda bulunacak gönüllü ve uzman bir ekibin eksikliği, sektörün karşılaştığı temel sorunlardan biridir (Ayla, 2011).

- Tarımsal üretimdeki istikrarsızlıklar, organik tarımın kısa süre içinde gelişimini olumsuz yönde etkileyebilecek temel faktörlerdendir (Dertli, 2021).

- Kontrol ve sertifikasyon süreçlerinde yeterli iyileştirmelerin olmaması.
- Sertifikasyon sürecinin maliyetli olması. Özellikle bu durum küçük ölçekli üreticiler için engel teşkil etmektedir.

- Hammadde ve ekolojik ürünlerin maliyetlerinin yüksek olması.

- Pazar ve piyasa araştırmalarının gerekli yeterlilikte yapılmaması (Merdan, 2018).

1.2.5. Organik Tarımın Pazarlaması

Başlangıç dönemlerinde, Avrupa menşeli şirketler, kendi gereksinim duydukları mahsulleri Türkiye’de kontratlı tarım yapan çiftçiler aracılığıyla yetiştirme ve bu ürünleri Türk ihracatçı firmalar üzerinden kendi ülkelerine ithal etme amacıyla organik tarım projelerini hayata geçirmişlerdir. Bu dönemdeki organik tarım aktivitelerinin temel unsurları olan danışmanlık, denetim ve belgelendirme işlemleri, başlangıçta yalnızca yabancı bireyler ve kurumlar tarafından gerçekleştirilmiştir. 1990’ların başlarında, bu alanlarda çalışacak Türk profesyonellerin sayısı artmış ve yabancı şirketlerin Türkiye’deki faaliyetlerini temsil etmeye başlamışlardır (Öztürk & İslam, 2014).

Organik tarım alanında, üretim süreçleri ve ürünlerin ticarileştirilmesi dört temel model çerçevesinde yürütülmektedir (Öztürk & İslam, 2014):

1. Birinci modelde, yerli bir şirket tarafından yürütülen üretim projesi kapsamında, ürünler söz konusu şirket tarafından işlenmekte, ambalajlanmakta ve dış pazarlara sunulmaktadır.

2. İkinci modelde, yurt dışı merkezli bir kuruluş tarafından başlatılan üretim projesi doğrultusunda, elde edilen ürünler yerel bir firma aracılığıyla taşeron olarak işlenmekte ve bu ürünler ya proje sahibi firma, işleyici kuruluş ya da bir ihracat şirketi tarafından dış satıma yönlendirilmektedir.

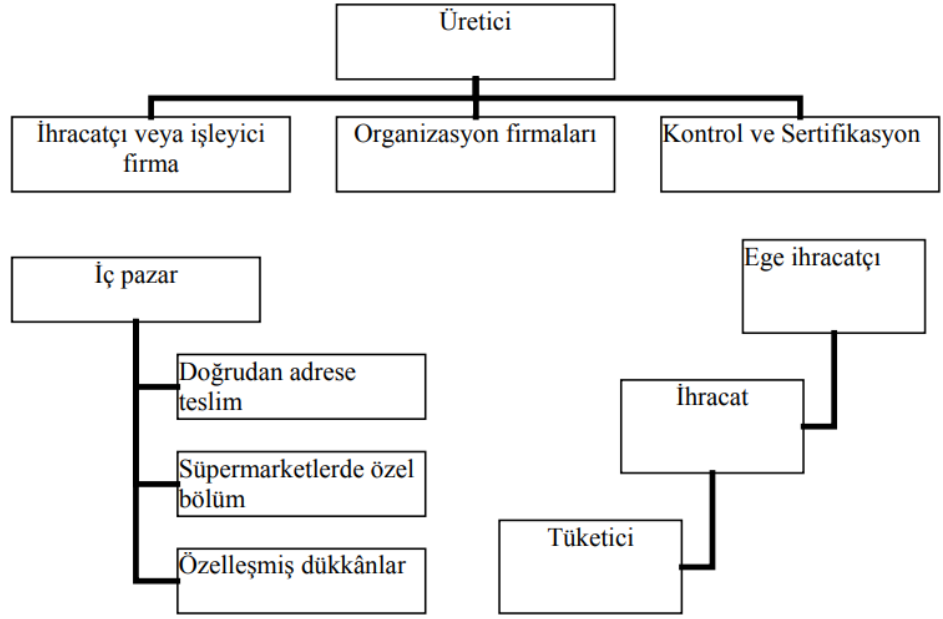
3. Üçüncü modelde, yabancı bir kuruluşun Türkiye’de bağımsız veya ortaklık temelinde kurduğu tesislerde işlenen ürünler, işleyici şirket veya ihracatçı firma aracılığıyla proje sahibi kuruluşa ihraç edilmektedir.

4. Dördüncü ve daha nadir görülen modelde ise, üreticiler doğrudan kontrol ve sertifikasyon şirketi ile iletişime geçerek, ürünlerini sertifikalandırmakta ve bunları serbest piyasada müşterilere sunmaktadır.

Üretim projeleri, yetkili firmalar tarafından yürütülür ve ürünler bu firmalar tarafından işlenir, paketlenir ve sonrasında dış pazarlara ihraç edilir (Emeksiz, vd., 2005). Bu süreç, organik tarım alanında sıkça kullanılan bir modeldir. Firmalar, kendi ihtiyaçları olan ürünleri bu şekilde üretilip, ihracat yapabilmektedir.

Dağıtım ağının oluşturulmasında ilk adım, ürünün nitelikleri ile hedeflenen pazarın dinamiklerinin tanımlanmasıdır. Organik ürünlerin piyasa değerinde ve müşteriye en uygun koşullarda ulaştırılabilmesi adına, depolama, nakliye ve paketleme süreçleri kritik bir rol oynamaktadır (Marangoz, 2005).

Tarımsal ürünler, üretim sürecinin ardından, son kullanıcıya ulaşana kadar çeşitli dağıtım mekanizmalarından geçer ve bu süreçte farklı durumlarla karşılaşmaktadır. Dağıtım kanallarının kısıllığı, ürünlerin üretici ile tüketici arasında fazla aracı olmaksızın doğrudan transferini ifade etmektedir. Öte yandan, bazı üreticiler, ürünlerini doğrudan son kullanıcılara, bir bölümünü toptancılara, diğer bir kısmını ise perakende satıcılarına dağıtarak çeşitli dağıtım yöntemlerinden yararlanmaktadırlar. Ürün türüne bağlı olarak, dağıtım kanallarının yapısı ve araçların sayısı ile türleri değişkenlik göstermektedir (Marangoz, 2005).

Şekil 1: Organik Ürün Dağıtımında Pazarlama Kanalları

Türkiye sınırları içerisinde üretilen organik tarım ürünlerinin global piyasalardaki ticari hareketleri, ihracat ve ithalat parametreleri ile birlikte Türkiye'nin yerel pazar dinamikleri çerçevesinde analiz edilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. TÜRKİYE’DE ORGANİK TARIM

Organik tarım pratiği, 1930’lardan itibaren dünya genelinde ilerleme kaydetmiş ve Türkiye’de bu hareket, 1984-1985 yıllarında Avrupa menşeli ithalatçı firmaların yerel aracılarla iş birliği yaparak başlattığı projelerle ivme kazanmıştır. İlk etapta, ithalatçı firmalara bağımlılık söz konusu iken, zamanla Türk ihracatçı firmalar kendi pazarlarını yaratma yoluna gitmişlerdir. Organik üretim Türkiye’de ilk olarak, geleneksel ihracat ürünleri olan kuru incir ve üzüm ile temellerini atmış, ardından fındık ve kuru kayısı gibi ürünlerin eklenmesiyle çeşitliliğini artırmıştır. 1990 yılına gelindiğinde, organik olarak üretilen tarım ürünleri sekiz çeşidi geçmemektedir (Merdan, 2018). Organik tarım alanında ilk önemli adım, 1998-2000 yılları arasında, bir sivil toplum örgütünün organik ürünlerin satışını yapacak mağazaların kurulması inisiyatifiyle atılmıştır (Merdan, 2014).

Türkiye’de organik tarımın evrimi, başlangıçta ihracat odaklı taleplerle şekillenmektedir. 2004 yılına dek, Avrupa’nın aksine, organik ürünlerin büyük bir kısmı yalnızca dış pazarlarda müşteri bulmaktadır. Son dönemlerde iç piyasanın büyümesi ve tüketicilerin tercihlerindeki dönüşümle birlikte, organik ürünlerin miktarı ve çeşitliliği, yerel pazarın ihtiyaçlarına uygun olarak gelişmektedir (Sirat, 2016).

Türkiye’de ekolojik tarım alanında faaliyet gösteren ilk sivil toplum kuruluşu, 1992 yılında İzmir’de resmi olarak tesis edilen Ekolojik Tarım Organizasyonu Derneği (ETO) olmaktadır. Dernek, ülke çapında ekolojik tarımın entegre ve dinamik bir şekilde gelişimini teşvik etmek amacıyla, üreticilerden tüketicilere, işleyicilerden ticaret erbabına, sertifikasyon kuruluşlarının personelinden araştırmacılara ve teknik uzmanlara kadar geniş bir katılımcı yelpazesini bünyesinde barındıran bir çatı organizasyon olarak kurulmuştur (Boz & Kılıç, 2021).

1994 yılının Aralık ayında, ekolojik tarımın desteklenmesi ve bu alanda üretim süreçlerinin teşvik edilmesi amacıyla ‘Ekolojik Yöntemlerle Bitkisel ve Hayvansal Ürün Üretimi Yönetmeliği’ hayata geçirilmiştir. Bu düzenlemenin asıl gayesi, ekolojik dengeyi muhafaza etmek ve hasar görmüş olan ekolojik dengeleri onarmak, ekolojik ürünlerin üretimini ve tüketici talebini artırarak, insanlara sağlıklı ve kaliteli ekolojik ürünler temin etmektir. Bu yönetmelik kapsamında; ekolojik metotlarla üretilen bitki ve hayvan ürünlerinin işlenmesi, pazarlanması ve bu süreçlerde izlenecek yöntemler belirlenmektedir (Boz & Kılıç, 2021).

Organik tarım yönetimi, çoğunlukla Tarım ve Orman Bakanlığı’nın sorumluluğunda olup, bu alanda faaliyet gösteren çeşitli kurumların temsilcilerinin yer aldığı Ulusal Ekolojik

Tarım Yönlendirme ve Koordinasyon Komitesi ile bakanlık bünyesindeki ilgili birimlerin temsilcilerinin dâhil olduğu Ekolojik Tarım Komitesi'nin oluşturulduğu belirtilmektedir.

Tablo 2: Türkiye’de Organik Üretimi Yapılan Bazı Ürünlerin Üretim Alanları Ve Dünya’daki Payı(2020 Verileri)(FİBL, 2022, Tarım Orman Bakanlığı 2022).

Organik Ürünler	Türkiye Toplam Organik Alan (ha)	Toplam Üretim Alanındaki Payı	Dünyada Toplam Organik Alan (ha)
Sebze	2.173	%0,2	421.53
Zeytin	64.755	%7,4	894.989
Fındık	19.784	%2,7	414.558
Yağlı Tohumlar	8.226	%0,8	1.795.143
Üzüm	10.018	%2,5	498.445
Tropik ve Subtropik Meyveler	22.396	%33	292.535
ıman Meyveler	26.577	%2,2	256.317
Baklagiller	16.977	%1,8	748.545
Kahve	0	%0,0	744.942
Kakao Çekirdeği	0	%0,0	384.507
Narenciye	843	%0,5	140.837
Tahıl	101.916	%0,9	5.088.503
Su Ürünleri	559	%0,13	415.554
Arı Kovanları	89.128	%3,34	2.66.159
Toplam Alan	427.281	%3,36	12.716.682

Türkiye’de organik tarım sektörü dikkate değer bir gelişme göstermektedir. Özellikle organik tahıl üretimi, 101.916 hektar ve 64.755 hektar ile en geniş ekim alanlarına sahiptir. Dünya genelinde organik zeytin üretim alanlarının %7,4’ü Türkiye’de yer almaktadır. Avrupa Birliği ülkeleri arasında organik tarım üreticisi bakımından ön sıralarda bulunan Türkiye, 2020 yılı itibariyle 52.590 organik üreticiye ev sahipliği yapmaktadır. Küresel ölçekte, organik ürün üreticisi sayısında Türkiye 11. sırada bulunmaktadır (Yücel & Demiryürek, 2022).

Türkiye’de organik ürünlerle ilgili faaliyet gösteren 1789 ticari işletme mevcuttur. Bu işletmeler arasında, şirketler, birlikler, kooperatifler ve odalar gibi çeşitli yapılar bulunmaktadır. Ticari işletmelerin 894’ü işleme faaliyetleri yürütmekte olup, 620’si ithalat ve/veya ihracat yapmaktadır (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2022). FİBL 2020 verilerine göre, Türkiye’de organik ürün ithalatı yapan 84 firma varken, ihracat yapan firma sayısı 499’dur.

2006 yılında Türkiye’nin Avrupa Birliği ülkeleri arasındaki organik ürün pazar hacmi 2 milyon Avro iken, 2020 yılı itibariyle bu rakam 46 milyon Avro’ya ulaşmıştır. 2020 yılı verilerine göre, Türkiye organik ürün ihracatında Avrupa Birliği’ne en fazla ihracat yapan 7. ülke konumundadır (Yücel & Demiryürek, 2022).

2.1. TÜRKİYE’DE ORGANİK TARIMIN TARİHÇESİ

Türkiye’de organik tarım, ilk olarak 1984-1985 yıllarında Avrupalı ithalatçı işletmelerin hedef pazarda bulunan aracı firmalarla birlikte başlattığı projelerle ortaya çıkmıştır. Bu girişim, sadece ithalatçı işletmelerle sınırlı kalmamış, aynı zamanda ihracatçı işletmelerin de öz pazarını oluşturmasıyla devam etmiştir (Merdan, 2018).

Bitkisel ve hayvansal ürünlerin üretimi, depolanması, işlenmesi ve pazarlanmasına ilişkin teknik ve idari hususlar hakkında yönetmelik, 24 Aralık 1994 tarihli ve 22145 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir (Uzun, 2006). Bu yönetmelik, organik tarımın temel ilkelerini belirlemekte ve organik ürünlerin üretim sürecini düzenlemektedir. Organik tarım, doğal dengeyi koruyan, çevre dostu bir üretim şeklidir ve sağlıklı ürünler sunmayı amaçlamaktadır. Ayrıca, organik tarımın Türkiye’deki durumu da giderek gelişmektedir. Ülkemizde organik ürün çeşitliliği artmakta ve organik tarım alanları genişlemektedir.

Bu yönetmelikten sonra sırasıyla Türkiye’deki organik tarımın yönetmelikleri şu şekildedir (Uzun, 2006):

- Ekolojik Tarım Organizasyonu Derneği kurulması (1992)
- 22328 Sayılı İlk Metnin Düzeltilmesi ve Değiştirilmesi (26.06.1995)
- 24812 Sayılı Organik Tarımın Esasları ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik (11.07.2002)
- 25207 Sayılı Organik Tarımın Esasları ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılması Hakkındaki Yönetmelik (22.08.2003)
- 5261 Sayılı Organik Tarım Kanunları (03.12.2004)
- 25841 Sayılı Organik Tarımın Esasları ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik (10.06.2005)
- 5262 Sayılı Organik Tarım Kanunu (18.08.2010)
- 27676 Sayılı Organik Tarımın Esasları ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik (2013)
- 2013 yılındaki 27676 Sayılı Organik Tarımın Temel Esasları Ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik, 2014 ve 2015 yıllarında çeşitli ilaveler ile güncellenmiştir. Bu yönetmelik, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından yetkilendirilen denetim ve sertifikasyon kuruluşları aracılığıyla uygulanmaktadır (Hayran, vd., 2021).

Türkiye’de organik tarım faaliyetleri, 2005 yılına kadar sınırlı sayıda üretici tarafından gerçekleştirilmekteydi. 2009 yılı, organik tarımın önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. Bu yıl öncesinde yaklaşık 15.000 kişi organik tarım yapmaktaydı, bu sayı 2009’da

35.565'e yükseldiği görülmektedir. Artan bir eğilimle, 2013 yılında üretici sayısı 60.797'ye ulaşmaktadır.

2.2. TÜRKİYE'DEKİ ORGANİK TARIMIN MEVCUT DURUMU

Türkiye'nin organik tarım potansiyeli, coğrafi konumu, iklim şartları ve tarım alanlarının genişliği nedeniyle oldukça yüksektir. Ülkenin doğal kaynakları ve tarım alanlarının büyük bir kısmının henüz kullanılmamış olması, organik tarım için ideal bir ortam oluşturmaktadır. Türkiye, organik tarım potansiyeli açısından dünya genelinde önemli bir konumda bulunmaktadır. Coğrafi yapısı, hem Akdeniz iklimine sahip bölgeleri hem de Karadeniz ve Ege Bölgesi gibi farklı iklim şartlarına sahip alanları içerdiği için organik tarım için elverişli hale gelmektedir. Bu çeşitlilik, çeşitli organik tarım ürünlerinin yetiştirilmesi için uygun şartlar oluşturmaktadır. Ayrıca, Türkiye'nin tarım arazisi potansiyeli, organik tarım için oldukça geniş alanlar sunmaktadır. Ülkenin tarım arazilerinin büyük bir kısmı henüz geleneksel tarım yöntemleriyle kullanıldığından, organik tarıma açılabilir durumdadır. Zengin sulama imkanları da organik tarımın yaygınlaşması için ideal koşullar oluşturmaktadır.

Mevcut zamanda Türkiye'de organik tarımın yaygınlaşma eğilimi göstermesi dikkat çekmektedir. Bu yaygınlaşma, bilinçlendirme çabalarının artması ve devlet desteklerinin artması gibi faktörlerle ivme kazanmaktadır. Çevre bilincinin artmasıyla birlikte organik ürünlere olan talep artmakta ve dolayısıyla organik tarım alanları genişlemektedir. Sivil toplum kuruluşları ve çiftçi dernekleri tarafından yürütülen bilgilendirme ve eğitim faaliyetleri, organik tarımın yaygınlaşmasında etkili olmakta ve bu sayede üretici sayısında artış gözlemlenmektedir. Bu gelişmeler, Türkiye'deki organik tarımın gelecekte de hızla yaygınlaşacağı ve destekleneceği beklentisini güçlendirmektedir.

Tablo 3: Türkiye’deki Genel Organik Tarım Verileri (2002-2022), (T.C Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı).

Yıllar	Ürün Sayısı	Çiftçi Sayısı	Toplam Üretim Alanı (ha)	Üretim Miktarı (ton)
2002	150	12.428	89.827	310.125
2004	174	12.751	209.573	377.616
2006	203	14.256	192.789	458.095
2008	247	14.926	166.883	530.224
2010	216	42.097	510.033	1.343.737
2012	204	54.635	702.909	1.750.126
2014	208	71.472	842.216	1.642.235
2016	225	67.878	523.778	2.473.600
2018	213	79.563	626.885	2.371.612
2020	235	52.590	382.665	1.631.943
2022	268	44.927	310.584	1.600.858

Türkiye’de organik tarım hakkında Tablo 3’de sunulan veriler incelendiğinde, 2002-2020 yılları arasında ürün sayısı, çiftçi sayısı, toplam üretim alanı ve üretim miktarının bazı yıllarda önceki yıllara göre azalış gösterdiği, ancak genel olarak artış eğiliminde olduğu görülmektedir. 2002 ile 2020 yılları kıyaslandığında, ürün sayısında %56, çiftçi sayısında %323, toplam üretim alanında %326 ve üretim miktarında %426 oranında önemli artışlar kaydedilmektedir (Hayran, vd., 2021). 2022 yılı verilerine göre, Türkiye’de organik tarım yapılan alanlar toplam tarımsal alanın %1,5’ini oluşturmaktadır. Dünya genelinde 2021 yılı itibarıyla toplam tarım alanının %1,6’sında organik tarım yapılmaktadır. Avrupa Birliği ülkelerinde ise bu oran toplam tarım alanının %9,6’sıdır.

2.3. TÜRKİYE’DE ORGANİK ÜRETİM

Türkiye’de organik tarım faaliyetleri, Türkiye Kalkınma Bankası (TKB) kontrolünde gerçekleştirilmektedir. 2005 yılında, organik tarım yapılan toplam alanların sadece %0.8’inde uygulanan ekolojik tarımsal üretimin yaygınlaştırılması amacıyla, TAGEM tarafından çeşitli konularda ve ürünlerde araştırma ve geliştirme çalışmaları yürütülmüştür. Eğitim ve farkındalık yaratma amacıyla, özel şirketler tarafından konferanslar ve seminerler düzenlenmekte; üniversite ve yüksekokullarda ders programlarına organik tarım konuları eklenmekte ve yerel radyo/televizyonlarda ayda en az 30 dakika organik tarımla ilgili bilgilendirici yayınlar yapılmaktadır (Uzun, 2006).

Tüketiciler, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de sağlıklı, kaliteli ve güvenilir gıdalara büyük önem vermektedir. İnsanlar, sağlıklı kalmak ve gelecek nesillerin sağlığını garanti altına almak için organik ürünleri seçmekte; bu da organik tarımın giderek daha önemli hale gelmesine yol açmaktadır (Bölükbaşı ve Emsen, 2010). Dünyadaki organik hayvan yetiştiriciliği değerlendirildiğinde, Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada'nın başı çektiği görülmektedir (Saner ve Engindeniz, 2001). Türkiye'de organik tarım, ilk kez 1984 yılında ithalatçı firmaların taleplerini karşılamak amacıyla özel bitki üretim şirketleri tarafından başlatılmış olup, organik hayvancılık ise arıcılıkla başlamıştır (Ermetin & Bayramoğlu, 2010).

2.3.1. Türkiye’de Organik Bitkisel Üretim

Türkiye'de organik bitkisel üretim, ihracatçı ülke yönetmeliklerine ek olarak ulusal mevzuat hükümlerine uygun şekilde yapılmaktadır. Türkiye'deki organik tarım mevzuatını inceleyen Engiz ve Özlü (2007), ekolojik tarım sektörünü başlangıçta üç dönemde ele almış; ancak 2009 yılındaki değişikliklerle bu dönemi dört aşamada değerlendirmenin daha uygun olduğunu belirtmişlerdir.

Türkiye'de ekolojik tarım, "Organik Tarım Kanunu", "Organik Tarım Esasları ve Uygulamasına İlişkin Yönetmelik" ve Bakanlık Genelgeleri olmak üzere üç ana bölümde incelenmektedir (Kılıçaslan, 2015):

I. Dönem: 1984-1998: Türkiye’de organik tarım mevzuatı, 1986 yılında ithalatçı ülkelerin düzenlemelerine uyumlu olarak oluşturulmuştur. Avrupa Birliği’nin 1991’de kabul ettiği Konsey Tüzüğü (2092/91), Avrupa Topluluğu’na ekolojik ürün ihraç eden ülkelerin kendi ulusal mevzuatlarını oluşturma zorunluluğunu getirmiştir.

II. Dönem: 1999-2002: Bu dönemde yönetmelik düzeyinde çeşitli yasal düzenlemeler yapılmış ve organik tarım faaliyetleri çeşitli komiteler tarafından yürütülmüştür. 24 Aralık 1994’te, 22145 sayılı “Bitkisel ve Hayvansal Ürünlerin Ekolojik Metotlarla Üretimi” yönetmeliği yayımlanmıştır. Bu yönetmelikle birlikte, Türkiye’de organik tarım faaliyetleri Tarım ve Köyişleri Bakanlığı’nın denetiminde ve belirli şartlar çerçevesinde yürütülmeye başlanmıştır. AB mevzuatındaki değişikliklere uyum sağlamak amacıyla, 11 Temmuz 2002’de, 24812 sayılı yönetmelik değiştirilmiş ve ekolojik hayvancılık ile kültür balıkçılığını da kapsayan “Organik Tarımın Esasları ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik” yayımlanmıştır.

III. Dönem: 2003-2008: 5262 sayılı Organik Tarım Kanunu, 03.12.2004 tarihli ve 25659 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak, organik tarım sektöründeki faaliyetlere yasal bir temel oluşturmuştur. Bu kanun, organik ürünlerin üretimi, tüketimi ve denetlenmesine dair düzenlemeler getirerek, ekolojik tarımda yapılan tüzel düzenlemeleri sağlamlaştırmış, tarafların görev ve sorumlulukları ile cezai yaptırımlara dayanak oluşturmuştur. 10.06.2005 tarihli ve

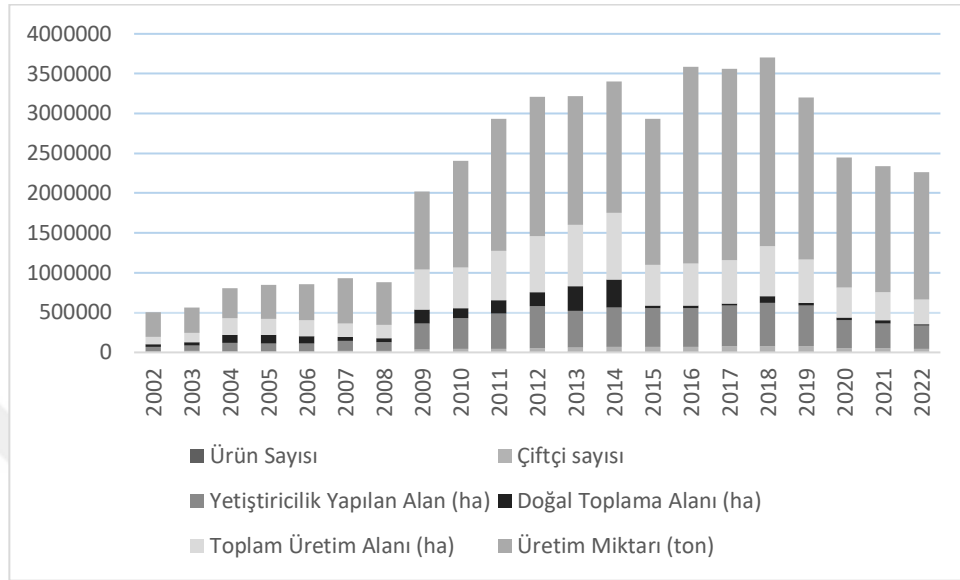
25841 sayılı “Organik Tarımın Esasları ve Uygulamasına İlişkin Yönetmelik”, bu kanun doğrultusunda hazırlanmıştır. Yönetmelik, 2092/91 sayılı Organik Tarım AB Konsey Tüzüğü ile büyük ölçüde uyumlu olup, Türkiye’nin, AB’ye organik ürün ihraç eden ülkeler listesinde yer almasını hedeflemiştir. Bu yönetmelik sayesinde, dış pazarlarda talep edilen çeşit ve miktarda ekolojik tarım ürünlerinin ihraç edilip pazarlanması mümkün hale gelmiştir. 17.10.2006 tarihli ve 26322 sayılı yönetmelik, AB’nin ilgili mevzuatındaki değişikliklerin kabul edilmesini sağlamıştır.

IV. Dönem: 2009 ve Sonrası: 18.08.2010 tarihinde, AB’nin yeni mevzuatına uygun olarak “Organik Tarımın Esasları ve Uygulanması Yönetmeliği” yayımlanmıştır. Bu dönemde ayrıca, 6 Ekim 2011’de 28076 sayılı, 14 Ağustos 2012’de 28384 sayılı, 24 Mayıs 2013’te 28656 sayılı ve 24 Eylül 2014’te 29129 sayılı çeşitli mevzuat değişiklikleri yapılmıştır.

Tablo 4: Genel Organik Tarım Bitkisel Üretim Verileri (Geçiş Süreci Dahil), (T.C Tarım ve Orman Bakanlığı)

Yıllar	Ürün Sayısı	Çiftçi sayısı	Yetiştiricilik Yapılan Alan (ha)	Doğal Toplama Alanı (ha)	Toplam Üretim Alanı (ha)	Üretim Miktarı (ton)
2002	150	12.428	57.365	32.462	89.827	310.125
2003	179	14.798	73.368	40.253	113.621	323.981
2004	174	12.751	108.598	100.975	209.573	377.616
2005	205	14.401	93.134	110.677	203.811	421.934
2006	203	14.256	100.275	92.514	192.789	458.095
2007	201	16.276	124.263	50.020	174.283	568.128
2008	247	14.926	109.387	57.496	166.883	530.224
2009	212	35.565	325.831	175.810	501.641	983.715
2010	216	42.097	383.782	126.251	510.033	1.343.737
2011	225	42.460	442.581	172.037	614.618	1.659.543
2012	204	54.635	523.627	179.282	702.909	1.750.126
2013	213	60.797	461.395	307.619	769.014	1.620.466
2014	208	71.472	491.977	350.239	842.216	1.642.235
2015	197	69.967	486.069	29.199	515.268	1.829.291
2016	225	67.878	489.671	34.106	523.778	2.473.600
2017	214	75.067	513.981	22.148	543.033	2.406.606
2018	213	79.563	540.000	86.885	626.885	2.371.612
2019	213	74.545	512.587	33.283	545.870	2.030.466

2020	235	52.590	353.783	28.882	382.665	1.631.943
2021	267	48.244	317.585	34.334	351.919	1.590.086
2022	268	44.927	294.580	16.004	310.584	1.600.858

Şekil 2: Genel Organik Tarım Bitkisel Üretim Verileri 2002-2022

Tablo 4'e bakıldığında 2002 yılında 12.428 çiftçi 57.365 ha. alanda organik üretim yaparken, 2022 yılında bu rakamlar 44.927 çiftçi ile 294.580 ha. alana yükselmektedir. Doğal toplama alanlarını göz önünde bulundurarak incelendiğinde, 2002 yılında 89.827 ha. alanda 310.125 ton elde edilirken, 2022 yılında 310.584 ha. alanda 1.600.858 ton artışlarıyla geçiş süreci elde edilmektedir.

Şekil 2'deki organik tarım verileri genel incelendiğinde, 2002-2022 yılları arasında ürün çeşitliliği, çiftçi sayısı, toplam üretim alanı ve üretim miktarının bazı yıllarda düşüş gösterdiği, ancak genel eğilimin artış yönünde olduğu görülmektedir. Bu artış eğilimi, organik tarıma olan ilginin ve talebin giderek arttığını göstermektedir. Bu büyüme trendi, organik tarımın önemini ve sürdürülebilirliğini vurgulayan çeşitli destek programları ve teşviklerle desteklenmiştir. Devletin, organik tarımı teşvik etmek amacıyla sunduğu mali destekler ve eğitim programları, çiftçilerin organik üretim yöntemlerine geçişini kolaylaştırmaktadır.

Tüketicilerin sağlıklı ve güvenilir gıdaya olan talebi de organik tarımın gelişimine büyük katkı sağlamaktadır. Artan sağlık bilinci ve organik ürünlerin pazarda daha fazla yer bulması, üreticileri organik tarım yapmaya teşvik etmektedir. Ancak, organik tarımın büyümesi bazı zorluklarla karşı karşıyadır. Yüksek üretim maliyetleri, karmaşık sertifikasyon süreçleri ve organik ürünlerin sınırlı pazar payı gibi faktörler, bu alandaki genişlemeyi

zorlaştırabilmektedir. Bu nedenle, organik tarımın daha da geliştirilmesi için politika yapımcıların bu engelleri aşmak üzere stratejiler geliştirmesi önemlidir. Sonuç olarak, Türkiye'de organik tarım sektörü genel olarak olumlu bir büyüme eğilimi göstermektedir. Ancak, sürdürülebilir bir gelişim sağlanabilmesi için sürekli destek ve iyileştirme çalışmaları ve devamı gerekmektedir. Hem üretici hem de tüketici düzeyinde farkındalığın artması ve sürdürülebilir tarım uygulamalarının benimsenmesi, organik tarımın geleceği açısından büyük önem taşımaktadır.

Tek yıllık organik bitkisel ürünlerin üretiminde, ekim tarihinden başlayarak minimum iki yıl geçiş süreci gereklidir; çok yıllık bitkilerde ise, ilk organik ürün hasadından önce üç yıl olmalıdır. Bu süreç, kontrol ve sertifikasyon kuruluşunun arazi incelemesi sonucunda uzatılabilir veya kısaltılabilir. Lakin, tek yıllık bitkiler için geçiş süresi minimum 12 ay, çok yıllık bitkiler için ise minimum 24 ay olmalıdır (Ünal & Can, 2018).

2.3.2. Türkiye’de Organik Hayvansal Üretim

İnsanların beslenmesinde, gıdalar özellikle hayvansal ürünler, stratejik öneme sahip başlıca ürünler arasında bulunmaktadır. Günümüzde, konvansiyonel hayvancılıkta yapılan çalışmaların artmasıyla birlikte çiftlik hayvanlarının verimliliği artırılmakta ve üretim maliyetleri düşürülmektedir. Ancak, daha fazla hayvansal ürün elde etmek amacıyla kullanılan kimyasal ilaçlar ve bu ilaçların bitkisel üretim sürecindeki kontrolsüz kullanımı, çeşitli sağlık sorunlarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Son yıllarda, tüketicilerin çevre dostu ve kimyasal içermeyen ürünlere olan talebi artmaktadır. Bu talep, Avrupa ve Kuzey Amerika'da konvansiyonel hayvancılığa alternatif olarak hızla yayılan ekolojik hayvancılık sistemlerinin gelişmesine yol açmaktadır. Bu ekolojik yaklaşım, sadece tüketiciler için kabul edilebilir gıdaların üretilmesine değil, aynı zamanda kimyasal kirlenme riskinin azaltılmasına da katkıda bulunmaktadır. Dünya genelinde birçok ülke, öncelikle ekolojik tarım uygulamalarını benimsemiş ve ardından ekolojik hayvancılığa geçiş yapmış bulunmaktadır. Özellikle süt ve et ürünleri ile yumurta tavukçuluğu ve arıcılık gibi alanlarda, ekolojik yaklaşımların önemli ilerlemeler sağladığı görülmektedir. Bu bağlamda, birçok gelişmekte olan ülkenin de benzer adımlar atmaya çalıştığı gözlemlenmektedir (Çukur & Saner, 2005).

Organik hayvancılık, az sayıda hayvanın yer aldığı, uygun beslenme ve barınma koşullarının sağlandığı, bu doğrultuda kaliteli ürünler elde edilerek yüksek fiyatlarla pazarlanan bir üretim modeli olarak tanımlanabilmektedir. Geleneksel hayvancılıktan farklı olarak, organik hayvancılığın öncelikli odak noktaları arasında hayvan refahı, doğal çevrenin korunması, sağlıklı ürünlerin elde edilmesi ve doğal kaynakların sürdürülebilir bir şekilde kullanılması yer almaktadır. Ekolojik hayvancılığın temel amaçları arasında, hayvan sağlığının korunması,

işletmenin kendi ürünlerini ve yem bitkilerini kullanarak beslenme, kimyasal katkı maddelerinin kullanılmaması, doğaya zarar vermeyen damızlık seçimi, embriyo transferinin yapılmaması, uygun ahır koşullarının sağlanması, araziye uygun sayıda hayvan yetiştirilmesi, kapalı işletme dolaşımı ile hayvancılık yapılması, sürdürülebilir hayvancılığın teşvik edilmesi, tüketicilere sağlıklı ve kaliteli ürünler sunulması ve üreticilerin gelir düzeyinin artırılması gibi hedefler bulunmaktadır (Çukur & Saner, 2005).

İnsan ve hayvan gıdalarının zararlı maddelerden ve hastalıklardan arındırılarak üretilmesi büyük önem taşımaktadır. Entansif hayvan yetiştirme sistemleri ile hayvan sağlığı sorunları arasındaki ilişki, Bovine Spongiform Encephalopathy (BSE) ya da Deli Dana Hastalığı gibi vakalarla açıkça görülmektedir. Örneğin, nişasta bakımından zengin yemlerle beslenen hayvanların dışkılarında bulunan ve etlerde kontaminasyona neden olan E.coli 0157 suşunun, meralarda otlayan hayvanların dışkılarında %1'e kadar düştüğü tespit edilmiştir. Hayvan refahı açısından da bu durum önemlidir; zira antibiyotik karışimli yemlerle beslenen hayvanlarda antibiyotiklere dirençli bakteriler gelişmekte ve bu bakteriler besin zinciri yoluyla insanlara bulaşabilmektedir. Ayrıca, kümes hayvanlarında özellikle kafesli sistemlerde karaciğer yağlanmasına bağlı bozuklukların önlenmesi açısından organik hayvancılık önemli avantajlar sunmaktadır.

Tarımsal faaliyetlerde kirliliğin önlenmesi ve atıkların yeniden kullanımı da önem arz etmektedir. Örneğin, hayvan gübresinin çayır ve meralarda kullanılması ile hızla artan kimyasal gübre, pestisit, hormon ve antibiyotik gibi sentetik girdilerden tasarruf sağlanmaktadır. Organik ürünlerin ihracat fiyatı, diğer ürünlere kıyasla %10-20 daha yüksektir. Sözleşmeli tarım sayesinde üreticinin tüm ürününün alınması garanti edilmektedir. Organik hayvancılık modeli, özel bilgi gerektirmesi nedeniyle ziraat mühendisleri ve hayvansal üretim teknikleri için yeni istihdam alanları yaratmaktadır.

Organik hayvansal üretimin uygulanması oldukça zorlu olup belirli bilgi ve uzmanlık gerektirmektedir ve dezavantajlar doğurmaktadır. Bu süreçte, kullanılan hayvan ve yem kaynaklarının organik olması zorunludur. Yem üretiminden yemlemeye kadar tüm aşamalarda organik bütünlüğün korunması şarttır. Ayrıca, hayvanların numaralandırılması ve kayıt altına alınması gerekmektedir. Verimde olası bir azalma nedeniyle, organik hayvancılığın kısa vadede gelişimi zorluklar barındırmaktadır.

Organik tarım yöntemleriyle bitkisel üretimde karşılaşılan başlıca sorunlardan biri, arazilerin çok küçük, parçalı ve birbirine yakın olmasıdır. Organik hayvansal ürünlerin pazarlanması, özellikle iç piyasa için yeni ve belirsiz bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum, organik tarım sisteminde üretilen hayvansal ürünlerin pazar payının genişletilmesi sürecinde önemli bir engel teşkil etmektedir.

Tablo 5: Organik Hayvansal Üretim Verileri (Tarım Orman Bakanlığı)

Yıllar	Çiftçi Sayısı	Hayvan Sayısı	Et (Ton)	Süt (Ton)	Yumurta (Adet)
2019	170	865.781	819	5.394	179.781,501
2020	108	1.101.270	755,98	21.800,61	182.991,927
2021	127	797.017	913,23	22.817,70	128.691,517
2022	100	696.928	106,53	26.760,80	87.444,562
2023	90	655.804	1.116,32	31.360,81	134.097,393

Tablo 6: Organik Arıcılık Verileri (Tarım Orman Bakanlığı)

Yıllar	Çiftçi (İşletme) Sayısı	Kovan Sayısı	Üretim Miktarı (Ton)
2019	249	50.100	576,76
2020	387	70.385	1.028,39
2021	412	82.262	1.220,45
2022	360	72.937	1.352,177
2023	351	70.008	857,604

Tarım Orman Bakanlığı'ndan elde edilen veriler doğrultusunda, Türkiye'de organik hayvancılık sektörünün gelişimi dalgalı bir seyir izlemektedir. 2019 yılında 170 çiftçi, 865.781 hayvanla (küçükbaş, büyükbaş, yumurta tavukları ve etçil piliçler) 819 ton et, 5.394 ton süt ve 179.781.501 adet yumurta üretimi gerçekleştirmiştir. 2020 yılına gelindiğinde çiftçi sayısı 108'e ve et üretimi 755,98 tona düşerken, hayvan sayısında, süt üretiminde ve yumurta adedinde artış yaşanmıştır. 2021 yılında çiftçi sayısı 127'ye yükselmiş, ancak hayvan sayısı 797.017'ye gerilemiştir. Buna rağmen, et üretimi 913,23 ton, süt üretimi ise 22.817,70 ton ile önceki iki yılın üzerinde gerçekleşmiştir. 2022 yılına gelindiğinde çiftçi sayısı 100'e, hayvan sayısı 696.928'e, et üretimi 106,53 tona ve yumurta üretimi 87.444.562 adede gerilemiştir. Ancak süt üretimi 26.760,80 ton ile artış göstermiştir. 2023 yılında ise çiftçi sayısı 90'a, hayvan sayısı 655.804'e gerilerken, et üretimi 1.116,32 ton ile 2019'dan bu yana en yüksek seviyeye ulaşmış, süt üretimi 31.360,81 ton ve yumurta üretimi 134.097.393 adet ile 2022 yılına kıyasla artış göstermiştir. Bu veriler, Türkiye'de organik hayvancılık sektörünün zaman içinde çeşitli dalgalanmalar yaşadığını göstermektedir.

Tarım Orman Bakanlığı'ndan elde edilen organik arıcılık verileri incelendiğinde, bu sektörde de belirgin dalgalanmalar olduğu gözlemlenmektedir. 2019 yılında 249 çiftçi (işletme)

50.100 kovan ile 576,76 ton bal üretimi gerçekleştirmiştir. 2020 yılında çiftçi sayısı artarak 387'ye, kovan sayısı ise 70.385'e yükselmiş ve bal üretimi 1.028,39 tona ulaşmıştır. 2021 yılında ise 412 çiftçi (işletme) 82.262 kovanla 1.220,45 ton bal üretmiştir. 2022 yılında çiftçi sayısı 360'a ve kovan sayısı 72.937'ye gerilemiş olmasına rağmen bal üretimi 1.352,177 tona çıkmıştır. Ancak, 2023 yılında çiftçi sayısı 325'e, kovan sayısı 70.008'e ve bal üretimi 857,604 tona düşmüştür. Bu veriler, Türkiye'deki organik arıcılık sektöründe yıllar içinde dalgalanmaların yaşandığını ve bu dalgalanmaların üretim miktarlarına da yansıdığını göstermektedir.

Genel tabloya bakıldığında 2019 – 2023 yılları arasında bu sektörde faaliyet gösteren çiftçilerin ve hayvanların sayısının azaldığı görülmektedir. Et üretimi; 2019'da 819 ton olan et üretimi, 2023'te 1.116,32 tona ulaşarak artış göstermektedir. Bu, hayvan sayısındaki azalmaya rağmen verimliliğin arttığını ve daha uygun bir üretim yapıldığını düşündürmektedir. Süt üretimi de artış eğilimindedir, 2019'da 5.394 ton olan süt üretimi, 2023'te 31.360,81 tona yükselerek, sektörün süt üretimi konusunda önemli bir gelişme kaydettiğini göstermektedir. Yumurta üretimi dalgalı bir seyir izlese de 2023 yılında 134.097,393 adede ulaşarak, 2019'a kıyasla artış göstermektedir.

Bu veriler ışığında, Türkiye'deki organik hayvancılık sektöründe çiftçi ve hayvan sayısında azalma yaşanırken, et, süt ve yumurta üretim miktarlarında artış olduğu gözlemlenmektedir. Bu durum, sektörde daha az sayıda çiftçi ve hayvanla daha verimli üretim yapıldığını veya üretim yöntemlerinin iyileştirildiğini işaret edebilir. Ayrıca, sektörün belirli zorluklarla karşı karşıya olduğu, ancak aynı zamanda önemli verimlilik artışlarıyla bu zorluklara yanıt verdiği görülmektedir. Bu trendler, Türkiye'nin organik hayvancılık sektöründe daha sürdürülebilir ve verimli üretim yöntemlerine yöneldiğini de göstermektedir.

2.4. TÜRKİYE'DE ORGANİK ÜRÜNLERİN PAZARLANMASI

Gelişmiş ülkelerde organik gıdalara olan talebin artması, bu sektördeki hareketliliği artırarak üreticilerin bu alana yatırım yapmasını teşvik etmiştir. Ancak organik üretimdeki geçiş süreci, bu yatırımların uzun vadeli olmasını ve stratejik pazarlama planlarının özenle yapılmasını gerektirmiştir. Organik gıda pazarlamasında karşılaşılan bazı riskler de vardır. Örneğin, ekolojik ürün satışı yapan işletmelerin her mevsim yeterli miktarda ve kaliteli ürün bulundurması zorunluluğu, özellikle dış pazarlar için büyük önem taşımaktadır. Bu durum, organik ürünlerin üretim ve pazarlama süreçlerinde yer alan üreticiler, toptancılar ve perakendeciler arasında sürekli bilgi akışı ve koordinasyon gerektirmektedir. Sertifikasyon kuruluşları ise bu sürecin kritik bileşenlerinden biridir. Bu etkenlerden ötürü, organik ürünlere yönelik özel bir pazarlama ağı henüz tamamen oluşturulamamış ve üreticiler genellikle

ürünlerini doğal ürünlerle birlikte pazarlamayı seçmişlerdir. Bununla birlikte, organik ürünlere olan talebin artmasıyla birlikte, gelecekte bu alanda daha gelişmiş pazarlama ağlarının oluşması öngörülmektedir (Eti, 2014).

İhracat yapan kuruluşların ekonomik hedefleri olması doğaldır; ancak, bu hedeflerin yanı sıra dikkate alınması gereken başka önemli öncelikler de bulunmaktadır (Koç, 2009):

1. Standartların karşılanması sürecinde firmanın ekolojik ve sosyal hedeflerinin belirginleştirilmesi,
2. Niş pazarların tespit edilerek firmanın bu pazarlardaki potansiyelinin belirlenmesi,
3. Uzun vadeli müşteri kazanımı ve müşteri sadakatinin sağlanması.

Organik gıdaların pazarlanması sürecinde, tüketici eğilimlerinin ve trendlerinin incelenmesi ile tüketicilerin demografik bilgilerinin araştırılması büyük önem taşımaktadır. Pazara girişte dikkate alınması gereken hususlar arasında gümrük vergileri, kotalar, ithalat lisansları, gıda ithalatı ve ihracatı için uygulanan prosedürler, kullanılan üretim girdileri, sübvansiyonlar ve uluslararası ticaret için gerekli belgeler (örneğin, NOP, JAS, sertifikasyon vb.) yer almaktadır.

Organik ürünlerin pazarlanması ile ilgili olarak dört ana konu bulunmaktadır (Kurt, 2006):

1. Hasat Sonrası Ürün İşleme,
2. Dış Pazarın Kalite Beklentileri,
3. Üretici ve Teknik Personelin Eğitimi,
4. Organik Tarım ile Kırsal Kalkınma Arasındaki İlişki.

Bu bağlamda, ihracat gerçekleştiren firmaların yalnızca ekonomik hedeflerine odaklanmaktan ziyade, ekolojik ve sosyal sorumluluklarını da yerine getirmeleri gerekmektedir. Tüketici eğilimleri ve demografik verilerin analiz edilmesi, pazarlama stratejilerinin etkinliğini artırmakta ve uzun vadeli başarıya önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır.

Organik tarım prensiplerine uygun olarak yetiştirilen ürünlerin sadece üretim safhasında değil, işleme sürecinde de kimyasal kontaminasyondan korunması elzemdir (Kurt, 2006). Ürünler işletmeye alındığında, belirli ön işlemler gerekmektedir. Özellikle, sıcaklık kontrolü, hasat sonrası kayıpların azaltılması ve ürün kalitesinin korunması açısından kritik bir faktördür. Modifiye atmosfer koşullarında, oksijen konsantrasyonunun azaltılması ve karbondioksit seviyesinin artırılmasıyla, ürünlerin su kaybı en aza indirilmekte ve kalitesi korunmaktadır (Eti, 2014).

Ürün kaybı, çeşitli aşamalarda ortaya çıkabilmektedir. Örneğin, gerekli kimyasal analizler yapıldıktan sonra dahi, hasat sonrası aşamalarda yaşanan aksaklıklar kayıplara sebep

olabilmektedir. Bu aşamalar arasında hasat, taşıma, soğutma, paketlenme, depolama, taşıma ve satış yer almaktadır. Kayıpların en aza indirilmesi için, üretim planlaması ve kontrol süreçlerinin titizlikle belirlenmesi, çalışanların eğitimi ve iç/dış pazar taleplerine uygun ürün çeşitliliği ve miktarının belirlenmesi gerekmektedir (Eti, 2014).

Üretimde istihdam edilen personelin, dış ticaret ve tarım konularında yeterli bilgiye sahip olması, bu süreç için kritik öneme sahip olmaktadır. Ülkemizde, organik gıda iç pazarında çeşitli zorluklarla karşılaşmaktadır. Organik gıda iç pazarında yaşanan zorluklar, tüketicilerin bilgi eksikliği, organik gıdanın maliyet algısı ve güven eksikliğiyle ilişkilendirilmektedir. Ürün çeşitliliği genellikle dış pazar taleplerine göre şekillenirken, iç pazar taleplerinin karşılanamaması sorunu ortaya çıkmaktadır. Organik ürünlerde analiz maliyetlerinin yüksek olması da ayrı önemli bir zorluktur (Eti, 2014).

Pazarlama sürecinde, depolama koşulları, kayıt tutma, etiketleme ve sözleşmeler gibi belirli adımların izlenmesi gerekmektedir (Marangoz, 2008). Bu uygulamalar, kontrol ve sertifikasyon kuruluşlarının kayıtlarında yer almalıdır. Üretici firmanın satışlarının izlenmesi için, sözleşme imzaladığı kontrol ve denetim firmasına gerekli belgelerin gönderilmesi önem arz etmektedir.

Organik tarımın pazarlanmasına ilişkin çalışmalar ve sonuçlarından bazı örnekler verilmektedir:

Tablo 7: Organik Tarım Konusunda Pazarlama Çalışmalarından Örnekler (Çınar & Göktaş, 2019).

YIL/YAZAR	ÇALIŞMA	SONUÇ
(Uzun, F., 2006)	Organik tarımın dünya genelindeki durumunu ve Türkiye'deki organik tarımın avantajları ve dezavantajlarını belirlemek.	Türkiye'de organik tarımın genellikle küçük ve parçalı alanlarda yapıldığı ve yeterli sayıda üreticinin bir araya gelemediği tespit edilmiştir. Organik ürünlerin tüketiciye ulaşması mümkün olmakla birlikte, pazarlama çabaları ve iç pazar açısından yetersizlikler mevcuttur. Türkiye'de organik tarımın gelişimini teşvik etmek amacıyla devlet, çeşitli kurum ve kuruluşların desteğiyle ulusal ve uluslararası düzeyde birçok araştırma yürütmektedir. Bu araştırmaların sonuçları, tarım ekonomisi kapsamında kırsaldan kente göçlerin bir ölçüde azalabileceğini göstermektedir.
(Dalkıran, G.B., 2009)	Bu çalışmanın amacı, Türkiye'deki organik tarım ürünlerinin piyasa sistemini analiz etmek ve geleceğe yönelik öngörülerde bulunmaktır.	Organik tarım, Türk ve Avrupalı ithalatçıların talepleri doğrultusunda öncelikle kuru incir ve kuru kayısı üretimi ile başlamıştır. Tarım Bakanlığı verilerine göre, kurutulmuş, dondurulmuş veya taze olarak toplam 567 organik ürün satan firma bulunmaktadır. Ayrıca, tüketicilerin organik ürün tüketim alışkanlıkları araştırılmış ve bu araştırmanın anket sonuçlarına çalışmada yer verilmiştir.

(Yanmaz, R., 2011)	Dünya genelinde ve Türkiye'de organik ürün ticaretinin boyutu ve bu ürünlerin pazarlanması süreçleri üzerine bilgiler sunuldu.	1. Organik ürünler için gereksinimlerin belirlenmesi, 2. Organik ürün gruplarının oluşturulması yoluyla üretim aşamalarının geliştirilmesi, 3. Uzun vadeli düşünmek ve organik tarım için plan yapmak, 4. Dış ticaretten bağımsız iç pazar büyümesi, 5. Organik tarım alanında çalışan eğitiminin desteklenmesi ve önemi, 6. Satış yapılan ülkenin yakından takip edilmesi (gelişme, ekonomik, tüketici vb.), 7. Kullanılan laboratuvarlar ve girdiler göz önünde bulundurulduğunda işlenmiş ürünlerin önemli olduğunu unutmadan, organik ürünler pazar ağının genişletilmesi.
(Baysel, B., 2013)	Türkiye'deki organik tarım sektörünün analizi için dünya çapındaki organik tarım ticaretinin SWOT analizi yapılacak ve Türkiye'nin organik tarım sisteminin önemi vurgulanacaktır.	Diğer ülkelerin organik ürün pazarlarının incelenmesi, Türkiye'nin potansiyelini tam olarak değerlendiremediğini göstermektedir. Sektörün gelişmesi için tüketicinin bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Türkiye'de iç pazar talebinin artırılması için yapılacak araştırmalar önemlidir. Bu durumda, yurt dışından gelen talepteki azalma, iç talep artışıyla dengelenebilir.
(Öztürk, D., İslam, A., 2014)	Dünya ve Türkiye'de organik ürün ticareti, pazarlama süreçleri ve karşılaşılan zorluklar ile alınan önlemler hakkında bilgi verilmektedir.	Türkiye'de, zayıf pazarlama firmaları ve az sayıda üretici nedeniyle organik ürünlerin iç pazara sunulmadığı belirtilmektedir. Organik ürünlerin Türkiye'deki üretimi, ihracatı ve iç pazar gelişimini etkileyen faktörler arasında planlama sistemindeki eksiklikler, ürün çeşitliliğinin yetersizliği, organik tarım konusunda eğitim ve farkındalık eksikliği, araştırma yetersizliği ve yetersiz devlet desteği bulunmaktadır. Organik ürünlerin ihracatının yapılmaması ve bu ürünlerin iç piyasaya sunulması ya da geleneksel yöntemlerle tüketilmesi durumu da vurgulanmıştır. İç pazarın hareketlenmesi durumunda ise ürün çeşitliliğinin artması, talebin artması ve üretici sayısının artması beklenebilir. Bu süreçte, gereken eğitimlerin verilmesi iç pazarın genişlemesine katkı sağlayabilir.
(Eti, H. S., 2014)	Organik gıda alımı sırasında tüketicinin davranış ve tutumlarını etkileyen faktörleri bulup analiz etmek.	Kimyasal girdi kullanmadan çevreye zarar vermeden üretilen organik gıdaların iç piyasada tüketimini artırarak ülkenin yurtdışı pazar payını genişletmek önemli bir hedef olarak kabul edilmektedir.

(Alsultan,
G.Y.K., 2018)

Organik ürün tüketicilerinin demografik özellikleri ile organik ürünleri ne sıklıkta satın aldıkları, neden organik ürün satın aldıkları ve neden organik ürün almadıkları arasındaki potansiyel farklılıkları belirlemek.

Organik ürünlerin, üreten pazarlamacılara ve perakendecilere tüketici davranışı faydaları getirmesi beklenmektedir. Bu çalışmada Türkiye'deki organik ürün tüketicilerinin demografik özellikleri, ürünlerin işlevsellikleri ve satın alma sıklıkları incelenmiştir. Varsayımsal test sonuçları, tüketicilerin organik ürünleri satın alma sıklığı, cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, medeni durum, çocuk sayısı, aile büyüklüğü, ailedeki gelir sahibi sayısı ve gelir açısından farklılık göstermediğini göstermektedir.

2.4.1. Türkiye’de Organik Ürünlerin Pazarlanmasında (7P) Karması

Türkiye’de organik tarım ürünlerinin pazarlanmasına yönelik çalışmalar, pazarlama karması (7P) modeli kapsamında ele alındığında, çeşitli stratejik yaklaşımlar öne çıkmaktadır. Bu stratejik unsurların detayları ve uygulama yöntemleri aşağıdaki gibidir:

1. Ürün (Product):

Organik tarım ürünleri, sürdürülebilir üretim yöntemleri ve çevreye duyarlılık ilkeleri ile dikkat çekmektedir. Sağlıklı ve çevre dostu ürünlere olan tüketici ilgisi, organik ürünlerin kalitesini ve çeşitliliğini artırmaktadır. Türkiye’de, organik ürünlerin kalite ve çeşitliliği, pazarlama stratejilerinde kritik bir rol oynamaktadır (Korkmazyürek, 2020; Bayramoğlu & Ağızan, 2023).

2. Fiyat (Price):

Organik ürünlerin fiyatları, yüksek üretim maliyetleri nedeniyle geleneksel ürünlerden genellikle daha yüksektir. Bu fiyat farkı, tüketiciler tarafından genellikle kalite ve sağlık açısından kabul edilebilir olarak görülmektedir. Fiyatlandırma stratejileri, farklı tüketici gruplarına yönelik değişiklik gösterebilir ve uygun fiyatlama yöntemleri kullanılarak daha geniş bir müşteri kitlesine ulaşmak mümkün olabilir. (Demiryürek & Yücel, 2022; Bayramoğlu & Ağızan, 2023).

3. Yer (Place):

Organik ürünlerin dağıtım kanalları oldukça geniş bir yelpazeye yayılmaktadır. Bu ürünler, doğrudan satış noktaları, çiftçi pazarları, organik marketler ve internet üzerinden satış platformları aracılığıyla tüketicilere sunulmaktadır. Ayrıca, tarım turizmi uygulamaları da organik ürünlerin tanıtımını ve satışını destekleyen önemli bir mecra olarak öne çıkmaktadır. Tarım turizmi, tüketicilere ürünlerin üretim süreçlerini yakından görme ve bu ürünlerle ilgili daha fazla bilgi edinme fırsatı sunarak, organik tarımın bilinirliğini ve tüketici bağlılığını artırmaktadır (Oruç vd, 2019).

4. Tanıtım (Promotion):

Organik tarım ürünlerinin etkili bir şekilde tanıtılması, tüketicilerin bu ürünler hakkında bilinçlendirilmesini gerektirir. Bu amaç doğrultusunda, sosyal medya platformları, dijital pazarlama yöntemleri ve geleneksel medya araçları bir arada kullanılmaktadır. Ürünlerin sağlık üzerindeki olumlu etkileri ve çevresel katkıları, tanıtım stratejilerinin temel taşlarını oluşturur. Tüketicilere organik ürünlerin sunduğu sağlık yararları ve çevre dostu özellikler hakkında kapsamlı bilgiler sunarak, bu ürünlerin tercih edilme oranını artırmak hedeflenmektedir. (Bayramoğlu & Ağızan, 2023).

5. İnsan (People):

Organik tarımın etkili bir şekilde pazarlanabilmesi için, üreticilerden tüketicilere kadar tüm paydaşların kapsamlı bir şekilde bilinçlendirilmesi kritik öneme sahiptir. Üreticilere yönelik detaylı eğitim programları, organik tarım yöntemleri ve uygulamaları hakkında derinlemesine bilgi edinmelerini sağlarken, tüketicilere yönelik bilgilendirme kampanyaları ürünlerin sağlık yararları ve çevresel katkıları hakkında farkındalık yaratmaktadır. Bu iki yönlü eğitim ve bilgilendirme süreci, hem üretim kalitesini artırmayı hem de tüketici talebini güçlendirmeyi hedefler (Demiryürek & Yücel, 2022).

6. Süreç (Process):

Organik tarım ürünlerinin üretim aşamasından tüketime kadar olan tüm süreçlerin şeffaflığı ve izlenebilirliği, bu ürünlerin güvenilirliğini ve kalitesini sağlamak açısından son derece önemlidir. Bu süreçler, sertifikasyon prosedürleri, kalite denetimleri ve lojistik yönetimi gibi kritik unsurları içerir. Türkiye'de organik ürünlerin üretim ve dağıtım süreçlerinin her adımının izlenebilir olması, tüketicilerin bu ürünlere olan güvenini pekiştirmek ve organik tarımın sürdürülebilirliğini garanti altına almak açısından temel bir rol oynamaktadır. (Bayramoğlu & Ağızan, 2023).

7. Fiziksel Kanıt (Physical Evidence):

Organik ürünlerin ambalaj tasarımı, sertifikasyon etiketleri ve marka güvenilirliği, tüketici güvenini kazanmak ve artırmak için kritik unsurlardır. Ambalaj üzerinde bulunan organik tarım logosu ve kalite sertifikaları, tüketicilerin bilinçli ve bilgili seçimler yapmalarını teşvik eder. Bu fiziksel kanıtlar, pazarlama stratejilerinin etkinliğini önemli ölçüde artırır (Korkmazyürek, 2020).

Türkiye'de organik tarım ürünlerinin pazarlama stratejileri, bu unsurları içerecek şekilde tasarlandığında, hem üreticilerin hem de tüketicilerin bilinçlendirilmesi sağlanır. Etkili pazarlama stratejileri ve doğru bilgilendirme, organik tarım sektörünün sürdürülebilir bir biçimde gelişmesine katkıda bulunur.

2.4.2. Türkiye’de Organik Ürünlerin Pazarlanmasında (4P) Karması

1. Ürün (Product):

Organik tarım ürünlerinin pazarlanmasında, kalite ve sağlık temaları öne çıkmaktadır. Tüketicilere, bu ürünlerin sağlık üzerindeki faydaları ve çevre dostu üretim yöntemleri hakkında kapsamlı bilgi sunmak, organik ürünlerin seçiminde önemli bir etken olmaktadır. Sertifikalı organik ürünlerin, pazarda güvenilirlik sağladığı ve tüketici seçimlerini olumlu yönde etkilediği açıktır. Bu bilgi ve güven unsurları, organik ürünlerin tercih edilme oranını artırarak, pazarın büyümesine katkıda bulunur. (Korkmazyürek, 2020).

2. Fiyat (Price):

Organik ürünlerin üretim maliyetleri, genellikle geleneksel ürünlerden daha yüksek olduğundan, fiyatlandırma stratejileri titizlikle belirlenmelidir. Tüketicilerin organik ürünlere daha yüksek fiyatlar ödemeye yatkın olmalarını sağlamak için, bu ürünlerin sağlık ve çevreye sunduğu avantajlar hakkında kapsamlı bir bilinçlendirme süreci yürütülmelidir. Maliyetlerin şeffaf ve adil bir biçimde tüketiciye aktarılması, fiyatlandırma stratejilerinin güvenilirliğini artırarak, tüketici memnuniyetini ve ürünlerin değer algısını güçlendirir. (Korkmazyürek, 2020; Bayramoğlu & Ağızan, 2023).

3. Dağıtım (Place):

Organik ürünlerin tüketiciye ulaşımında çeşitli dağıtım yolları kullanılmaktadır. Bu süreçte, doğrudan satış noktaları (çiftçi pazarları ve organik pazarlar) ve geleneksel perakende mağazaları önemli rol oynamaktadır. Bunun yanı sıra, e-ticaret platformlarının etkisi de göz ardı edilemez. Online satış kanalları, organik ürünlerin daha geniş bir tüketici kitlesine erişimini sağlayarak, satış hacmini ve pazarın büyüklüğünü önemli ölçüde artırmaktadır. Bu çok yönlü dağıtım stratejisi, organik ürünlerin erişilebilirliğini ve görünürlüğünü artırarak pazarın genişlemesine katkıda bulunmaktadır. (Bayramoğlu & Ağızan, 2023).

4. Tutundurma (Promotion):

Organik ürünlerin tanıtımında, kapsamlı bilinçlendirme kampanyaları ve eğitim programları temel bir destek mekanizması oluşturmaktadır. Bu süreçte, organik tarımın sunduğu sağlık yararları ve ürünlerin getirdiği avantajlar hakkında tüketicilere detaylı bilgi sunmak, onların markaya olan bağlılıklarını güçlendirmektedir. Sosyal medya ve dijital pazarlama teknikleri, özellikle genç ve bilinçli tüketicilerle etkili bir iletişim kurarak organik ürünlerin daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlamaktadır. Ayrıca, reklam ve halkla ilişkiler stratejileri, markanın tanınırlığını ve güvenilirliğini pekiştirerek, tüketicilerin markaya duyduğu güveni artırmaktadır. (Korkmazyürek, 2020; Bayramoğlu & Ağızan, 2023).

Türkiye'de organik tarım ürünlerinin pazarlanmasında 4P stratejisinin etkili bir şekilde uygulanması, bu ürünlerin pazardaki başarısını ve uzun vadeli sürdürülebilirliğini sağlamaktadır. Ürün kalitesi ve sertifikasyon standartlarının yüksekliği, fiyatlandırma stratejilerinin özenle belirlenmesi, çeşitli dağıtım kanallarının kullanımı ve etkili tanıtım faaliyetleri, organik tarımın hem yaygınlaşmasını hem de tüketiciler tarafından benimsenmesini belirleyici faktörler arasında yer almaktadır. Bu stratejik unsurların birbirini tamamlayan ve uyum içinde çalışan bir şekilde entegre edilmesi, organik tarımın Türkiye'deki gelecekteki gelişimini yönlendirecek ve pazardaki güçlü konumunu destekleyecektir.

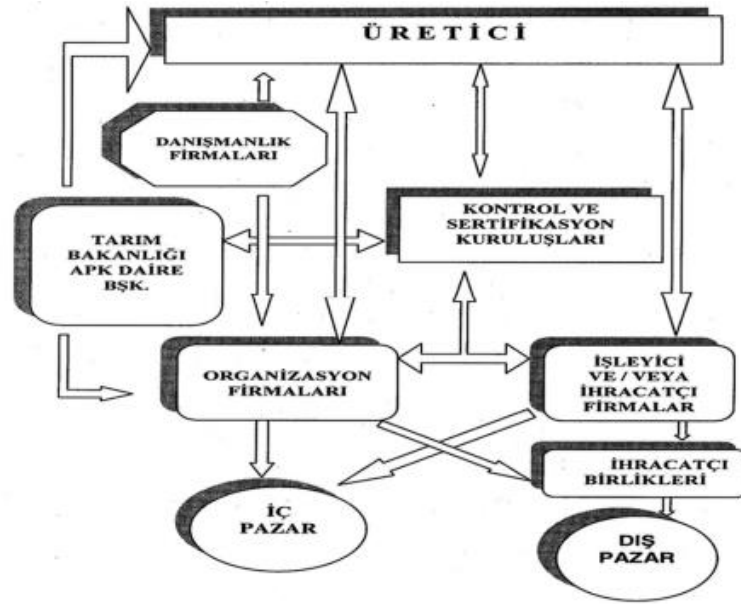
2.5. TÜRKİYE’DE ORGANİK ÜRETİM İHRACATI

Bir ülkede serbest dolaşımda bulunan mal veya hizmetlerin ülke dışındaki alıcılara satılması ihracat olarak tanımlanmaktadır. Organik tarım ürünleri, özellikle gelişmiş ülkelerde, arzın talebi karşılayamadığı yüksek talep potansiyeline sahip bir pazara sahiptir. Bu pazarlar, gelişmekte olan ülkeler için önemli fırsatlar sunmaktadır. Türk üretici ve ihracatçıların organik tarım ürünlerine yönelik faaliyetleri 1980'lerde sekiz ürünle başlamış ve dış talep ile fason üretim yöntemlerinin etkisiyle, gerekli kurumların kurulmasıyla büyük bir ilerleme kaydetmiştir. Türkiye'nin organik ürünler ile ilgili dış ticaret mevzuatı, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı (TKB) ile Dış Ticaret Müsteşarlığı (DTM) tarafından hazırlanmaktadır. Türkiye'de organik ürün ithalatına yönelik spesifik bir düzenleme olmasa da, 18 Aralık 1994 tarihli ve 22145 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “Bitkisel ve Hayvansal Ürünlerin Ekolojik Metotlarla Üretilmesine İlişkin Yönetmelik” uyarınca üretilen sertifikalı ürünler, 6 Ocak 1996 tarihli ve 22515 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan ihracat yönetmeliğinde “Kayda Bağlı İhracat Listesi”nin 7. maddesinde belirtilmiştir.

Avrupa Birliği (AB) ülkeleri, Türk organik ürün ihracatı açısından önemli bir pazar oluşturmaktadır. Başlangıçta yurt dışından gelen taleplerle sınırlı kalan kuru üzüm, kuru kayısı ve kuru incir gibi ürünler, zamanla organik üretimin artmasıyla çeşitlenmiştir. Organik çiftlikler üzerine yapılan araştırmalar, Türkiye’de organik üretim ve ihracatın hızla arttığını göstermektedir. Türkiye, organik tarım ürünlerinin dış pazarlara ihracatında, üretilen ürünlerin kalitesi ve doğru ürün seçimi olmak üzere iki önemli karşılaştırmalı avantaja sahiptir.

2020 yılı itibarıyla küresel organik tarım pazarı 120,6 milyar Avro’ya ulaşmış olup, her yıl istikrarlı bir şekilde büyümektedir. Konvansiyonel tarımın neden olduğu sağlık sorunlarının artması ve insanların beslenme alışkanlıklarındaki değişimler, organik tarım ve gıda ürünleri pazarının genişlemesini tetiklemektedir. Bu bağlamda, Türkiye, dünya genelinde en fazla organik tarım üreticisine sahip ülkelerden biri olmasına karşın, bu pazardaki payı oldukça düşüktür. Bununla birlikte, üretim avantajları ve uygun ekolojik koşullar dikkate alındığında,

Türkiye'nin organik tarım pazarında daha büyük bir pay elde etme potansiyeline sahip olduğu değerlendirilmektedir (Demiryürek & Yücel, 2022).

Şekil 3: Organik Ürün Üretimi Akış Şekli (Demiryürek & Yücel, 2022)

Şekil 3'te organik ürünlerin üretim sürecine ilişkin akış şeması bulunmaktadır. Bu süreçte, üreticiler, organizasyon firmaları, işleyiciler veya ihracatçılardan gelen talepler doğrultusunda kontrol ve sertifikasyon kuruluşları tarafından denetlenmektedir.

Denetimlerden başarıyla geçerek sertifika alan organik ürünler, hem iç hem de dış pazarlarda satışa sunulmaktadır. İhracatçı birlikleri, dış pazara sunumdan önce koordinatör olarak ihracat sürecine destek sağlamaktadır. Üreticiler veya işleyici firmalar, ihtiyaç duyduklarında danışmanlık şirketlerinden teknik yardım alabilmektedir. Kontrol ve sertifikasyon kuruluşları, başvuran üretici ve firmaların kayıtlarını yasa gereği Tarım ve Orman Bakanlığı'na bildirmek zorundadır. Bakanlık, organik tarım sektöründeki kontrol ve sertifikasyon süreçlerini yürütme yetkisini, işleyici ve ihracatçı firmalar ile üreticiler ve uluslararası firma temsilcilerini denetleyerek sağlar (Demiryürek & Yücel, 2022).

2.5.1. Yıllara Göre Organik Ürün İhracatı

Tablo 8: Türkiye'nin İhraç Ettiği Organik Ürün Verileri (2022-2023), (Tarım Orman Bakanlığı).

ÜRÜN ADI	2022		2023	
	MİKTARI (KG)	DEĞERİ (\$)	MİKTARI (KG)	DEĞERİ (\$)
İncir Ve İncir Ürünleri	7.324.210	58.571.315,90	6.928.940	38.612.314,40
Kayısı Ve Kayısı Ürünleri	2.729.591	18.990.535,90	2.318.212	15.852.453,00
Fındık Ve Fındık Ürünleri	2.593.467	18.308.330,90	2.952.568	21.013.298,20
Üzüm Ve Üzüm Ürünleri	5.988.912	23.653.244,30	6.580.959	21.125.088,70
Buğday Ve Buğday Ürünleri	10.647.979	7.122.423,60	21.662.500	13.267.973,80
Baklagiller	44.578	64.952,20	1.043.169	1.566.713,60
Meyve Suyu	10.117.460	16.377.101,70	8.625.198	20.691.476,00
Sebze Ve Sebze Ürünleri	792.083	1.792.787,90	831.280	2.047.986,80
Meyve Ve Meyve Ürünleri	8.667.582	38.524.044,90	6.017.380	22.581.292,85
Zeytin Ve Zeytin Ürünleri	114.615	284.519,60	370.019	1.914.688,90
İtri-Tıbbi Baharat Bitkileri	726.511	1.707.345,10	660.175	2.427.645,00
Tahıl Ve Tahıl Ürünleri	85.536	38.233,20	110.571	491.891,80
Hayvansal Ürünler	1.406.679	1.827.145,60	1.034.138	2.238.401,89
Yağ Bitkileri Ve Ürünleri	52.426	153.667,90	48.127	167.518,17
Diğer	28.705	47.247,30	2.762	23.398,24
GENEL TOPLAM	51.320.336	187.462.896,00	59.185.999	164.022.141,35

Tablo 8'de 2022 ve 2023 yıllarına ilişkin Türkiye'de en yüksek ihraç edilen ortak organik ürünler incelendiğinde, buğday ve buğday ürünleri, meyve suyu, meyve ve meyve ürünlerinin ilk sıralarda yer aldığı görülmektedir. Bu ürünler, Türkiye'nin toplam organik üretiminde önemli bir paya sahiptir. 2022 ile 2023 yılları arasında tonaj ve değer bazında karşılaştırma yapıldığında, bazı ürünlerde düşüşler gözlemlenmekle birlikte genel olarak üretim miktarı ve değerlerinde bir artış olduğu görülmektedir. 2022'de Türkiye, 51.320.336 kg ürün ihracatından

187,462 milyon kazanç elde ederken, 2023'te 59.185.999 kg ürün ihracatından 164.022 milyon kazanç sağlamıştır. İki yıl arasında kg bazında bir artış gözlenirken, 2023'de enflasyon ve kur artışından kaynaklanan kazançta 2022'ye göre düşüş yaşandığı görülmektedir.

2.6. TÜRKİYE'DE ORGANİK TARIM MEVZUATLARI

İlk olarak, organik ürün ithalatında, ithalat yapılan ülkelerin mevzuatlarına uygun şekilde üretim ve ihracat gerçekleştirilmiştir. 1991 yılında, Avrupa Konseyi tarafından yayımlanan 2092/91 sayılı Tüzük ile Avrupa Topluluğu'na organik ürün ihraç eden ülkelerin kendi ulusal mevzuatlarını oluşturmaları zorunlu hale getirilmiştir. Daha sonra, bu topluluğun adı Avrupa Birliği (AB) olarak değiştirilmiştir. AB'nin organik/ekolojik üretimle ilgili temel mevzuatları, Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) ve Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından hazırlanan Gıda Kodeksi (Codex Alimentarius) ve Uluslararası Ekolojik Tarım Hareketleri Federasyonu'nun (IFOAM) belirlediği ekolojik tarım standartlarına dayanmaktadır (Bulut, 2023). Bu gelişmelerin bir sonucu olarak, Türkiye'de organik tarım ile ilgili ilk yönetmelik 1994 yılında yürürlüğe girmiştir.

AB mevzuatına uyum sağlama ve sektördeki gelişmelere paralel olarak, 2010 yılında "Organik Tarımın Esasları ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik" adı altında güncellenmiştir. İhtiyaçlar doğrultusunda bu yönetmelikte 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2018, 2019 ve 2020 yıllarında çeşitli değişiklikler yapılmış olup, gerektiğinde ilave düzenlemeler yapılmaya devam edilmektedir. Resmi Gazete; 2011, sayı:28076; 2012, sayı:28384; 2013, sayı:28656; 2014, sayı:28914; 2015, sayı:29422; 2018, sayı:301297; 2019, sayı:30825; 2020. sayı:31112 (Bulut, 2023).

Türkiye'de organik tarım faaliyetleri, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü İyi Tarım Uygulamaları ve Organik Tarım Daire Başkanlığı tarafından düzenlenmekte ve denetlenmektedir. Bu yönetmelik, organik tarım metodlarına uygun olarak bitkisel, hayvansal ve su ürünlerinin üretimi, kullanılan girdilerin temini, orman ve doğal alanlardan organik tarım ilkelerine göre ürün toplanması, organik ürünlerin işlenmesi, ambalajlanması, etiketlenmesi, depolanması, taşınması, pazarlanması, kontrolü, sertifikalandırılması ve denetlenmesi gibi teknik ve idari hususları kapsamaktadır. Ayrıca, bu faaliyetlere yönelik cezai düzenlemeleri de içermektedir (Bulut, 2023).

Bir başka çalışmada Engiz ve Özlü (2007) çalışmalarında, Türkiye'deki organik tarım sektörünü üç ayrı dönemde incelerken, Kılıçaslan (2015) 2009 ve 2014 arasındaki mevzuat ekleme ve değişiklikleri ile dönem sayısını dörde çıkarmaktadır. 2015 ve 2020'ler sonrası gelen eklemeler ve değişiklikler ile dönem sayısının beşe çıkarılması uygun görülmektedir.

Tablo 9: Türkiye’deki Organik Tarım Mevzuatları ve Dönemleri (Kılıçaslan, 2015).

DÖNEMLER	DÖNEMİN GELİŞMESİ	AÇIKLAMALAR
1. Dönem (1984- 1998)	Dönemde ulusal hukuki bir düzenleme bulunmamaktadır.	1986 yılında organik tarım faaliyetleri, ithalatçı ülkelerin mevzuatlarına uygun olarak yürütülmüştür. 1991’de Avrupa Birliği’nin 2092/91 sayılı Konsey Tüzüğü, Avrupa Topluluğu’na organik ürün ihraç eden ülkelerin kendi ulusal mevzuatlarını oluşturmalarını zorunlu kılmıştır.
2. Dönem (1999- 2002)	Yönetmelik seviyesinde çeşitli yasal düzenlemeler yapılmıştır.	- Organik tarım faaliyetleri çeşitli "heyetler" aracılığıyla yürütülmüştür. - 24 Aralık 1994 tarihli ve 22145 sayılı "Bitkisel ve Hayvansal Ürünlerin Ekolojik Yöntemlerle Üretimi" adlı yönetmelik yayınlanmıştır. - Bu Yönetmelik ile ilk kez Türkiye’de organik tarım faaliyetleri TKB (Tarım ve Köyişleri Bakanlığı) denetiminde ve belirlenen kurallar çerçevesinde yürütülmeye başlanmıştır. -AB mevzuatındaki değişikliklere uyum sağlamak amacıyla, söz konusu yönetmelikte değişiklik yapılarak 11 Temmuz 2002 tarih ve 24812 sayılı organik hayvancılık ve kültür balıkçılığını da içerecek şekilde "Organik Tarımın Esasları ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik" yayınlanmıştır.
3. Dönem (2003-2008)	5262 sayılı Organik Tarım Kanunu	- "5262 numaralı Organik Tarım Kanunu ile, 03 Aralık 2004 tarihli ve 25659 numaralı organik tarım sektörü faaliyetleri tamamen yasal bir dayanağa oturtulmuştur. - Kanun, organik tarım yönetmeliklerinde yapılan hukuki düzenlemeleri güçlendirmiş ve ayrıca tarafların görev ve sorumluluklarını belirleyerek cezai yaptırımlar getirilmiştir (daha önce mevzuatta bulunmayan). - Bu Kanun çerçevesinde hazırlanan 10 Haziran 2005 tarihli ve 25841 numaralı Organik Tarımın Esasları ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik yürürlüğe girmiştir. - Söz konusu yönetmelik, AB Konsey Tüzüğü 2092/91 sayılı Organik Tarım ile büyük oranda uyumlu olup, “AB’ye Organik Ürün İhraç Eden Üçüncü Ülkeler” listesine girmeyi amaçlamıştır

3.			- Bu yönetmelik ile birlikte, dış pazarlarda talep edilen çeşit ve miktarlarda organik tarım ürünlerinin ihraç edilip pazarlanması mümkün hale gelmiştir.
Dönem	5262 sayılı Organik		- AB'nin ilgili mevzuatındaki ek değişiklikleri içselleştirmek amacıyla 17 Ekim 2006 tarihli ve 26322 numaralı Organik Tarımın Esasları ve Uygulanması Yönetmelik oluşturulmuştur."
(2003-2008)	Tarım Kanunu		
4.			- AB'nin güncel mevzuatına uyum sağlamak amacıyla hazırlanan 'Organik Tarımın Esasları ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik,' 18 Ağustos 2010 tarihindeki 27676 sayılı yönetmelik olarak yayımlanmıştır.
Dönem	Organik Tarımın Esasları		- 6 Ekim 2011 (28076), 14 Ağustos 2012 (28384), 24 Mayıs 2013 (28656) ve 24 Eylül 2014 (29129) tarihlerinde çeşitli değişiklikler yapılarak güncellenmiştir.
(2009-20014)	ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik		
5.			-2015 tarihli 29422 sayılı, 2018 tarihli 301297 sayılı, 2019 tarihli 30825 sayılı "Organik Tarımın Esasları ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik"lerde değişiklikler ve eklemeler yapılmıştır.
Dönem	Organik Tarımın Esasları ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik		-28 Nisan 2020 tarihli 31112 sayılı Resmi Gazete'de "Organik Tarımın Esasları ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmeliğe" ek madde eklenmiştir. Mücbir sebeplerle yapılan düzenlemede deprem, sel, yangın, salgın hastalık gibi olağanüstü durumların, organik tarım ürünlerinin kontrol ve sertifikasyon süreçlerini etkileyebileceği durumlarda, kontrol sıklığı, haberli veya habersiz denetim sayıları ve sertifika geçerlilik süreleri gibi konuların Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından belirlenebileceğini ifade etmektedir.
(2015-+)			

2.6.1. Türkiye’de Organik Tarımda Uygulanan Destek ve Teşvikler

Türkiye’de organik tarımın gelişimi, devletin ve çeşitli sivil toplum kuruluşlarının katkılarıyla önemli bir yol kat etmiştir. 1990’lı yıllarda başlayan organik tarım hareketi, başlangıçta Avrupa ülkelerine ihracat amacıyla sınırlı kalmış, ancak 1994 yılında çıkarılan yönetmelik ve 2002 yılında yürürlüğe giren Organik Tarım Kanunu (5262 sayılı kanun) ile daha yapısal bir zemine oturmuştur. 2000’li yıllarda devlet, organik tarımın yaygınlaştırılması için çeşitli teşvik ve destek programları başlatmış, çiftçilerin organik tarıma geçiş süreçlerini kolaylaştıran mali teşvikler vermiştir. Bu dönemde çıkarılan Organik Tarım Kanunu, organik tarımın geliştirilmesi amacıyla stratejik planlar ve eylem programlarının oluşturulmasına zemin hazırlamıştır. Türkiye’de ekolojik ürünlerin üretimi 1980’li yıllarda başlamış olmasına rağmen, 2004 yılına kadar üreticilere yeterli devlet desteği sağlanamamıştır. Organik ürün üretimindeki yeni gelişmeler, organik tarım desteklemelerinin önemini vurgulamaktadır. 2004 yılından

itibaren organik ürünlere yönelik destekler artmaya başlamıştır. Türkiye'de organik tarım için ilk destek ödemesi, bitkisel ürünlerin üretimi için Doğrudan Gelir Desteği'ne ek olarak verilmiştir. Takip eden yıllarda ise organik tarım desteklerinin kapsamı genişletilmiştir (Türkan & Gürçam, 2020).

2010'lu yıllarda organik tarım yapan çiftçilere doğrudan gelir desteği ve ürün bazında prim ödemeleri yapılmış, üniversiteler ve tarım araştırma enstitüleri organik tarım konusunda daha fazla araştırma ve eğitim programları düzenleyerek bilgi ve teknoloji transferini hızlandırmıştır. Ayrıca, organik ürünlerin sertifikasyon süreçleri sıkı denetim altına alınmış, bu sayede hem iç piyasada hem de ihracatta organik ürünlerin güvenilirliği artırılmıştır. 2020'li yıllarda ise dijital teknolojilerin kullanımı teşvik edilmiş, Tarım 4.0 uygulamaları ve dijital tarım çözümleri desteklenmiştir. Aynı zamanda biyolojik ve ekolojik mücadele yöntemlerine yönelik destekler artırılmış, Türkiye, Avrupa Birliği Yeşil Mutabakatı ve sürdürülebilir tarım politikaları çerçevesinde organik tarımı destekleyen yeni projeler geliştirmiştir.

Günümüzde Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından sağlanan doğrudan gelir desteği, ürün bazında prim ödemeleri, sertifikasyon ve eğitim destekleri gibi çeşitli teşvik programları ile organik tarım yapan çiftçilere destek verilmektedir. Ayrıca, bazı yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları da organik tarım projelerine finansal ve teknik destekler sağlamaktadır. Kırsal kalkınma programları çerçevesinde organik tarım projeleri desteklenmekte ve kırsal alanlarda sürdürülebilir tarım uygulamaları teşvik edilmektedir. Türkiye'de organik tarımın desteklenmesi, hem çevresel sürdürülebilirlik hem de kırsal kalkınma açısından önemli görülmekte ve bu doğrultuda sürekli gelişen teşvik ve destek programları ile desteklenmektedir.

Organik tarımla uğraşan, tarım üretim alanlarında faaliyet gösteren ve ürünlerini ihraç eden firmalar, sağlanan desteklerden yararlanma imkanına sahiptir. Çevre dostu organik tarımın sürdürülebilirliğini desteklemenin amaçları şunlardır;

- Organik tarımla uğraşan çiftçi sayısını artırmak,
- Organik üretim maliyetlerini kısmen de olsa karşılamak,
- Geçiş sürecinden sonra organik ürünlerin üretilmesini teşvik etmek.

Bu bağlamda, Türkiye'de organik tarımla uğraşan üreticilerin faydalanabileceği destekler arasında faiz indirimli tarımsal krediler, doğrudan gelir desteği, hazine arazisi kiralama, çevre amaçlı tarımsal arazilerin korunmasına yönelik destekler, iyi tarım uygulamaları ve toprak analizi yaptırılmasına ilişkin destekler bulunmaktadır. Bu destekler aşağıda detaylandırılmaktadır (Türkan & Gürçam, 2020):

- **Faiz İndirimli Tarımsal Krediler:** Organik tarımın desteklenmesi amacıyla kullanılan faiz indirimli tarımsal krediler, Bakanlar Kurulu kararı ile Resmi Gazete’de yayımlandıktan sonra resmîyet kazanmaktadır. Çiftçilere destek sağlamak amacıyla mevcut faiz oranlarından %50 indirim yapılarak işletme kredisi imkanı sunulmuştur. Bu destek, hem organik ürün üretimi yapacak çiftçileri hem de organik üretim için harcama yapacak işletmeleri kapsar. 1 Aralık 2004 tarihli ve 5262 sayılı Organik Tarım Yasası ile 18 Ağustos 2010 tarihli ve 27576 sayılı Resmi Gazete’de ilan edilen organik tarım ilkelerinin uygulanmasına ilişkin esaslar çerçevesinde, organik ürün veya organik tarım üretimi yapan, ürünü işleyen, toplayan, pazarlayan ve bu faaliyetleri gerçekleştirecek çiftçilere yalnızca kendi faaliyetleri kapsamındaki etkinlikler için faiz indirimli kredi sağlanmaktadır. 10 Şubat 2018 tarihli ve 30328 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 2018/11188 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile T.C. Ziraat Bankası A.Ş. ve Tarım Kredi Kooperatifince tarımsal üretime yönelik düşük faizli yatırım ve işletme kredisi kullanımı mümkün kılınmış ve organik tarım faaliyetinde bulunan üreticilere 2018 yılı için %50 indirimli cari faiz oranı ile 5.000.000 TL kredi üst limitinde kredi kullanma imkanı sunulmuştur.

Faiz indirimli kredi olanağı sağlayan yasanın uygulanması ile birlikte, hem organik üretim yapacak çiftçilere hem de organik tarım alanında yatırım yapacak işletmelere destek verilmiştir. Bu düşük faizli krediden yararlanmak için çiftçilerin, organik tarım faaliyetlerinde aktif olarak çalıştıklarına dair yetkili kuruluşlardan belge almaları gerekmektedir. Alınan belgelerle en yakın Ziraat Bankası şubesine başvurarak kredi talebinde bulunabilirler.

Cumhurbaşkanlığı kararıyla 6 Nisan 2022 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan düzenlemeyle, Ziraat Bankası ve Tarım Kredi Kooperatifleri tarafından tarımsal üretime yönelik düşük faizli yatırım ve işletme kredilerine ilişkin limitlerde önemli değişiklikler yapılmıştır. Yeni düzenlemeyle birlikte, kredi üst limitleri %50 ile %233 arasında artırılmış, ayrıca Ziraat Bankası ve Tarım Kredi Kooperatifleri tarafından uygulanan düşük faizli kredi programının 2020-2022 dönemi için belirlenen süre, yeni limitlerle birlikte 1 yıl daha uzatılmıştır. Önceki düzenlemeye göre 1 Ocak 2020 - 31 Aralık 2022 olarak belirlenen uygulama dönemi, yeni düzenlemeyle 1 Ocak 2020 - 31 Aralık 2023 olarak değiştirilmiştir. Bu karar Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (Ankara Ticaret Borsası, 2022).

- **Doğrudan Gelir Desteği:** 30 Nisan 2005 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanan ve yürürlüğe giren 'Bitkisel Üretimle İlişkili Olarak Doğrudan Gelir Desteği Ödemesi Yapılmasına İlişkin Kanun' ile organik üretim yapan çiftçilere, doğrudan gelir desteğine ek olarak dekar başına 3 TL ek destek ödenmesi kararlaştırılmıştır.

- **Çevre Amaçlı Tarımsal Arazilerin Korunması Programı (ÇATAK):** Bu program, su ve toprak niteliğinin korunması, doğal kaynakların sürdürülebilirliği, erozyon kontrolü ve tarımın negatif etkilerinin azaltılması amaçlarıyla yürütülmektedir. Program üç aşamada uygulanmakta

olup, Çevre Amaçlı Tarımsal Arazilerin Korunmasını Tercih Eden Üreticilerin Desteklenmesine İlişkin 14 Kasım 2008 tarihli ve 27054 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Bu çerçevede, birinci grupta en az tarım alanı kullanan işletmelere dekar başına 45 TL, ikinci grupta su ve toprak koruma çalışmalarında dekar başına 60 TL, ve üçüncü grupta çevre dostu tarım yöntemlerinin uygulanmasında dekar başına 135 TL ödeme yapılması öngörülmektedir. Program kapsamındaki desteklemeler 2006 yılı itibarıyla yabancı kaynaklarca finanse edilmekteyken, 2009 yılından itibaren iç kaynaklarla desteklenmeye başlanmıştır. Programın genel toplamı kümülatif olarak sunulmuştur. Farklı kategorilerde üretim yapan çiftçilerin desteklemeleri, üretim yöntemlerine bağlı olarak değişiklik gösterebilmektedir. Ayrıca, 2018 yılından itibaren yeni başvurular kabul edilmemekte olup, ÇATAK Programının 2020 yılı sonunda tamamlanması planlanmaktaydı. 2022 yılından itibaren program için ayrılan bütçe de bulunmamaktadır (Delikkaya & Ataseven, 2021). Bu durum, programın üreticiler açısından önemini ve etkinliğini sorgulamayı gerektirmektedir. Sonuç olarak, ÇATAK desteklerinin mevcut durumu ve gelecekte yapılacak çalışmalar açısından değerlendirilmesi, tarım politikalarının çevresel sürdürülebilirlik üzerindeki etkisini anlamak için kritik bir öneme sahiptir.

Tablo 10: Çatak Programı Kapsamında Verilen Desteklemeler (2006-2019), (T.C Tarım ve Orman Bakanlığı)

Yıl	İl Sayısı	Program Kapsamındaki İller	Üretici Sayısı	Alan (ha)	Ödeme Miktarı (TL)
2006	4	Kırşehir, Isparta, Konya, Kayseri	469	1,726	1.434.000
2007	4	Kırşehir, Isparta, Konya, Kayseri	1,508	4,041	2.605.000
2008	4	Kırşehir, Isparta, Konya, Kayseri	1,484	4,063	4.630.000
2009	9(4+5)	Kahramanmaraş, Karaman, Çanakkale, Niğde, Nevşehir	1,881	4,752	5.061.922
2010	19(9+10)	Adana, Amasya, Aksaray, Burdur, Denizli, Mersin, Samsun, Sivas, Bilecik, Diyarbakır	2,940	8,808	10.347.256
2011	25(19+6)	Ankara, Aydın, Tokat, Manisa, Çorum, Edirne	4,648	14,414	16.128.359
2012	27(25+2)	Adıyaman, İzmir	6,568	21,804	23.182.680
2013	30(27+3)	Eskişehir, Hatay, Zonguldak	9,195	33,172	35.084.038
2014		Afyonkarahisar, Bingöl, Bursa, Çankırı, Elazığ, Kars, Kastamonu,			

	43(30+13)	Kırıkkale, Kütahya, Malatya, Sakarya, Uşak, Yozgat.	15,430	50,559	52.890.491
2015	51(43+8)	Balıkesir, Bayburt, Giresun, Muğla, Osmaniye, Sinop, Tekirdağ, Trabzon.	22,671	77,969	81.346.357
2016	51	51 ilde uygulamalar yürütülmüştür.	29,811	111,729	113.037.438
2017	57(51+6)	Erzurum, Erzincan, Gümüşhane, Kırklareli, Ordu, Yalova.	35,333	142,964	141.632.770
2018	58(57+1)	Şanlıurfa	34,898	149,780	150.278.723
2019	58		21,825	95,662	96.422.371
TOPLAM			188.661	721.443	734.081.405

Çevre Amaçlı Tarımsal Arazilerin Korunması (ÇATAK) Programı, 2006 yılında dış kaynaklı finansman ile başlamış, 2009 yılının ikinci yarısından itibaren ise iç kaynaklardan finanse edilmeye devam etmiştir. Program kapsamında sunulan destekler, kümülatif toplamolar olarak ifade edilmektedir. Farklı kategorilerde uygulama yapan üreticilere verilen destekler ayrı ayrı hesaplandığı için, ilgili tablolarda üretici sayılarında tekrarlar görülebilmektedir (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2023).

- Hazine arazisi kiralama desteği: Organik tarım kapsamında üreticilerin yararlanabileceği bir diğer destek türü, devlet arazilerinin kiralanmasıdır. Devlet, organik tarımın gelişimini teşvik etmek amacıyla, bu alanda faaliyet göstermek isteyen üreticilere arazi kiralama konusunda ayrıcalık tanımaktadır. En az 10 milyon Amerikan doları karşılığı Türk Lirası değerinde organik ürün üretimi için yatırım yapmayı ve en az 10 kişiyi 10 yıl süreyle istihdam etmeyi taahhüt eden girişimcilere, devlet arsaları 49 yıl süreyle kiralanmaktadır. Kalkınma ajansları aracılığıyla sağlanan proje desteklemelerinde de organik tarım sertifikasına sahip işletmelere öncelik verilmektedir. Bu, organik tarım projelerinin geliştirilmesini ve üretimin artırılmasını teşvik etmektedir. Ayrıca, tarımsal yayım ve danışmanlık hizmetlerinden faydalanan üreticilere 600 TL sübvansiyon ödemesi yapılmaktadır. Organik tarım uygulamalarında desteklenecek alanların nitelikleri, 24 Eylül 2014 tarihli ve 29129 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan "Organik Tarım Destekleme Ödemesi Yapılmasına Dair Karar" ile belirlenmiştir. Bu karara göre:

1. Organik Tarım Desteği (OTD) ödemesi, Organik Tarım Yönetmeliği'ne göre organik tarım yapılan, Organik Tarım Bilgi Sistemi (OTBİS) ve Çiftçi Kayıt Sistemi (ÇKS) kayıtlı aynı arazilere yapılır.

2. OTD ödemesi, 2014 üretim döneminde ÇKS ve OTBİS'de kayıtlı, yetkilendirilmiş kuruluşlarca tüm kontrolleri yapılmış ve Yönetmelik kurallarına uygun bulunmuş Geçiş süreci 2, Geçiş süreci 3 ve organik statüdeki tarım arazilerine ve bu arazilerde kayıtlı ürünlere yapılmaktadır.

Organik tarımda kullanılacak tohumların ve diğer materyallerin kimyasal etkilere arındırılmış olması gerekmektedir. Bu husus yasal düzenlemelerle belirlenmiştir. Ancak, organik tarım bir felsefe olarak da kabul edilmekte ve bu bağlamda çeşitli kültürel unsurları da içermektedir. Tarım alanındaki kültürel bitki ve hayvan türlerinin yok olmasını engellemek amacıyla, devlet desteklemeleriyle bu türlerin korunması hedeflenmektedir.

1. İyi Tarım Uygulamaları ile Toprak Analizi Yaptırılmasına ve Destekleme Ödemesi Yapılması: Bu kararın amacı, çevre, insan ve hayvan sağlığına zarar vermeyen sürdürülebilir tarımsal üretimi teşvik etmek, doğal kaynakların korunmasını sağlamak ve gıda güvenliğini temin etmektir. Bu kapsamda, organik tarım ve iyi tarım uygulamaları yapan, toprak analizi gerçekleştiren ve doğal polinasyonu sağlamak amacıyla bambus arısı kullanan çiftçilere destek ödemesi yapılması öngörülmektedir. Organik tarım ve iyi tarım uygulamaları gerçekleştiren ve ilgili kayıt sistemlerine kayıtlı çiftçilere dekar başına 20 TL, toprak analizi yaptıran kayıtlı çiftçilere ise dekar başına 2,5 TL destek ödemesi yapılacaktır. Bu destekleme ödemeleri, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın il ve ilçe müdürlükleri tarafından Çiftçi Kayıt Sistemi'nde oluşturulan icmaller üzerinden gerçekleştirilecektir. Seralarda doğal polinasyonu sağlamak amacıyla bambus arısı kullanan üreticilere, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı il ve ilçe müdürlükleri tarafından düzenlenecek hakkeş belgeleri üzerinden koloni başına 50 TL destek ödemesi yapılacaktır. Bu kapsamda yapılacak ödemeler, ilgili bütçe kaleminden kaynak aktarımını takiben T.C. Ziraat Bankası A.Ş. aracılığıyla gerçekleştirilecek olup, çiftçiye yapılan nakdi ödeme tutarının %0,2'si oranında T.C. Ziraat Bankası A.Ş.'ye hizmet komisyonu ödenecektir. Organik tarım, iyi tarım uygulamaları, toprak analizi ve bambus arısı kullanımı konularında çiftçilere yapılacak destek ödemelerinin denetimi ve kontrolü için gerekli tedbirleri almak, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın yetkisi dâhilindedir. Destekleme ödemeleri için çiftçi başvurularına yönelik usul ve esaslar ise Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından çıkarılacak uygulama tebliğleri ile belirlenecektir.

2. Bitkisel Üretime Destekleme Ödemesi Yapılmasına Dair Tebliğ: Bu Tebliğ, ülkemizde bitkisel üretimi artırmak, verim ve kaliteyi iyileştirmek, üretim maliyetlerini karşılamaya katkıda bulunmak, sürdürülebilir tarım uygulamalarını teşvik etmek, kayıtlılığı artırmak ve çevre dostu tarım tekniklerini geliştirmek amacıyla hazırlanmıştır. Tebliğ, 10 Kasım 2021 tarihli ve 4760 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı ile yürürlüğe giren 2021 ve 2022 yıllarına yönelik tarımsal destekleri kapsamaktadır.

Organik Tarım Desteği (OTD) ödemeleri, Organik Tarım Yönetmeliği'ne (OTY) uygun şekilde organik tarım yapan, 2021 üretim yılı için OTBİS ve ÇKS'de kayıtlı olan, 2021 hasadını gerçekleştiren ve ürettiği ürün için sertifika alan çiftçilere yapılacaktır. OTD ödemeleri, OTBİS'te yetkilendirilmiş kuruluşlarca kontrol edilen ve OTY'ye uygun bulunan geçiş süreci ve organik statüdeki tarım arazilerine yönelik olarak gerçekleştirilecektir.

OTY'ye göre düzenlenen ürün sertifikalarının OTBİS'te kayıtlı olması gerekmektedir. Aynı hasat döneminde birden fazla üretim yapılan alanlarda ödemeler, OTBİS ve ÇKS'de kayıtlı ürünlerin alanlarına göre hesaplanacaktır. Farklı hasat dönemlerinde art arda yapılan üretimlerde ise ödemeler, toplam ödeme miktarı büyük olan ürün üzerinden yapılacaktır.

Desteklemeye başvuran çiftçiler, OTBİS'te bilgilerinin eksiksiz olmasından sorumludur. Yetkilendirilmiş kuruluşlar, OTBİS'e veri girişlerini ve OTY'ye uygun düzeltmeleri yapmakla yükümlüdür. OTD ön incelemeleri, OTB'nin görev ve yetkileri çerçevesinde, örnekleme yöntemiyle belirlenen ilçe, köy veya mahallelerde gerçekleştirilecektir. Çiftçilerin OTBİS ve ÇKS'de kayıt ettirdikleri bilgilerde gerçeğe aykırı beyan veya sahte evrak tespiti halinde, destek ödemeleri durdurulacak ve gerekli önlemler alınacaktır. OTB, ayrıca gelen şikâyet ve ihbarları da değerlendirecektir.

2022 Yılında Yapılacak Tarımsal Desteklemeler Ve 2023 Yılında Uygulanacak Sertifikalı Tohum Kullanım Desteği: 2022 üretim yılı için, Çiftçi Kayıt Sistemi (ÇKS) ve Organik Tarım Bilgi Sistemi'nde (OTBİS) kayıtlı olan ve organik tarım faaliyetlerinde bulunan çiftçilere, geçiş süreci-2, geçiş süreci-3 ve organik statüdeki tarım arazilerinde ürettikleri ürünler için düzenlenen "ürün sertifikası" esas alınarak belirlenen destek miktarları üzerinden ödeme yapılmaktadır. Ayrıca, 2022 üretim yılında, Arıcılık Kayıt Sistemi (AKS) ve OTBİS'te kayıtlı, organik statüdeki kovanlarla arıcılık yapan çiftçilere, yine belirlenen birim destek miktarları üzerinden organik arıcılık desteği sağlanacaktır.

Tablo 11: 2022 Yılında Yapılacak Tarımsal Desteklemeler (Mevzuat Bilgi Sistemi).

Organik Tarım Desteği	Sertifika Türü	(TL/da)
Birinci Kategori Ürünler	Ürün sertifikası (Bireysel)	100
	Ürün sertifikası (Üretici grubu)	50
İkinci Kategori Ürünler	Ürün sertifikası (Bireysel)	40
	Ürün Sertifikası (Üretici grubu)	20
Üçüncü Kategori Ürünler	Ürün Sertifikası (Bireysel/Üretici Grubu)	10
Organik Hayvancılık Desteği		(TL/kovan)
Arılı Kovan		15

2023 Yılında Yapılacak Tarımsal Desteklemeler Ve 2024 Yılında Uygulanacak Sertifikalı Tohum Kullanım Desteği: 2023 üretim yılı için, Çiftçi Kayıt Sistemi (ÇKS) ve Organik Tarım Bilgi Sistemi'nde (OTBİS) kayıtlı çiftçiler, organik tarım faaliyetleri kapsamında geçiş süreci-2, geçiş süreci-3 veya organik statüdeki arazilerde yetiştirdikleri ürünler için ürün sertifikası aldıklarında, belirlenen birim destek miktarları üzerinden ödeme almaya hak kazanacaklardır. Benzer şekilde, 2023 üretim yılında Arıcılık Kayıt Sistemi (AKS) ve OTBİS'te kayıtlı olan ve organik statüdeki kovanlarla arıcılık yapan çiftçilere, belirlenen birim destek miktarları üzerinden organik arıcılık desteği ödemesi yapılacaktır.

Tablo 12: 2023 Yılında Yapılacak Tarımsal Desteklemeler (Mevzuat Bilgi Sistemi).

Organik Tarım Desteği	Sertifika Türü	(TL/da)
Birinci Kategori Ürünler	Ürün sertifikası (Bireysel)	180
	Ürün sertifikası (Üretici grubu)	90
İkinci Kategori Ürünler	Ürün sertifikası (Bireysel)	72
	Ürün Sertifikası (Üretici grubu)	36
Üçüncü Kategori Ürünler	Ürün Sertifikası (Bireysel/Üretici Grubu)	30
Organik Hayvancılık Desteği		(TL/kovan)
Arılı Kovan		30

Organik tarımın standartlarını yükseltmek için yapılan desteklemeler ve organik tarıma geçiş sürecinin hızlandırılması büyük önem taşımaktadır. Bu süreçte, üreticilere üretim miktarları veya tarım arazisinin büyüklüğüne göre destek sağlanması, özellikle Türkiye'nin ekonomik olarak zorluk çeken bölgelerinin belirlenerek desteklenmesi gerekmektedir. Organik tarımın ekolojik faydaları ve doğaya katkıları, destek programlarının merkezinde yer almalıdır. Bununla birlikte, organik tarım işiyle uğraşan çiftçilerin sertifikasyon, analiz ve kontrol maliyetlerine de destek verilmesi önemlidir. Üretim, işleme, depolama, paketleme ve taşıma gibi maliyet artışı olan süreçlerde teşvikler sağlanarak bu maliyetlerin azaltılması hedeflenmelidir. Avrupa'da olduğu gibi Türkiye'de de benzer stratejilerin uygulanması organik tarımın daha geniş çapta yaygınlaşmasına katkı sağlayacaktır (Merdan, 2014).

2.6.2. Türkiye’de Organik Tarım Kontrol ve Sertifikasyonu

Türkiye’de organik tarımın düzenlenmesi, Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından belirlenen ve yönetilen mevzuatlarla sağlanmaktadır. Bu düzenlemelerin merkezinde Ulusal Organik Ürünler Standardı (UOÜS) bulunmakta olup, organik tarımın temel gereksinimlerini, üretim süreçlerini, sertifikasyon kriterlerini ve denetim prosedürlerini detaylandırmaktadır.

Organik tarım sertifikasyonu, üreticilerin organik ürün yetiştirdiklerini belgelemeleri için gereklidir ve bu süreç yetkilendirilmiş sertifikasyon kuruluşları tarafından yürütülmektedir. Sertifikasyon süreci, üretim alanlarının ve işletmelerin düzenli olarak denetlenmesini içermekte ve organik tarım standartlarına uygunluğun sürekli sağlanmasını hedeflemektedir. Organik tarım logosu veya işaretinin kullanılmasıyla ürünlerin tüketicilere güven verilirken, bu işaretler sertifikalı ürünlerin organik olduğunu belirtmektedir. Türkiye'de organik tarım sertifikasyonu, sürdürülebilir tarım uygulamalarının teşvik edilmesi ve uluslararası pazarlarda rekabet edebilirliğin artırılması açısından stratejik bir rol oynamaktadır. Bu süreç aynı zamanda küresel organik tarım standartlarına uyum sağlama çabalarını da içermektedir.

Türkiye'de organik tarımın kontrol ve sertifikasyon süreçleri, Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından yetkilendirilmiş çeşitli kuruluşlar tarafından yürütülmektedir. Başlıca organik tarım kontrol ve sertifikasyon kuruluşları şunlardır:

1. Türkiye Organik Tarım Sertifikasyon Kurumu (EKOTAR): Türkiye Organik Tarım Sertifikasyon Kurumu (EKOTAR), Türkiye'de organik tarımın sertifikasyon süreçlerini yürüten önemli kuruluşlardan biridir. EKOTAR, Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından yetkilendirilmiş olup, organik tarım standartlarına uygunluğu denetleyen ve sertifikasyon sağlayan bir kurumdur.

EKOTAR'ın başlıca görevleri arasında şunlar yer almaktadır:

- **Sertifikasyon Hizmetleri:** EKOTAR, organik tarım standartlarına uygunluğu değerlendirerek ürünlerin sertifikasyonunu sağlar. Bu süreçte üreticilerin ürünlerinin organik olarak yetiştirildiğini kanıtlayabilmeleri için gerekli denetimleri gerçekleştirir ve sertifikalarını verir.
- **Denetimler:** EKOTAR, organik tarım üretim alanlarını ve işletmelerini düzenli aralıklarla denetler. Bu denetimler, organik tarımın temel gereksinimleri olan toprak sağlığı, kimyasal girdi kullanımının sınırlanması, biyoçeşitlilik korunması gibi unsurların sürekli olarak yerine getirilmesini sağlar.
- **Eğitim ve Danışmanlık:** Kuruluş, organik tarımın yaygınlaştırılması ve uygulanmasına destek olmak amacıyla eğitim ve danışmanlık hizmetleri de sunmaktadır. Bu kapsamda çiftçilere ve üreticilere organik tarım konusunda bilgi ve rehberlik sağlar.
- **Ulusal ve Uluslararası Standartlar:** EKOTAR, Türkiye'deki organik tarımın ulusal standartlara uygunluğunu sağlarken aynı zamanda uluslararası pazarlarda rekabet edebilirliği artırmak için küresel organik tarım standartlarına da uyum sağlar.

EKOTAR, Türkiye'de organik tarımın güvenilirliğini ve sürdürülebilirliğini sağlamak adına önemli bir rol oynamaktadır. Kurum, ürünlerin organik olduğunu belgeleyerek tüketicilere güven verir ve organik tarımın yaygınlaşması için çaba sarf eder.

2. Türk Akreditasyon Kurumu (TÜRKAK): Organik tarım sertifikasyonu alanında akreditasyon sağlayan ve sertifikasyon kuruluşlarını denetleyen resmi bir kurumdur. TÜRKAK, uluslararası standartlara uygunluk ve güvenilirlik sağlama konusunda merkezi bir işlev üstlenmektedir.

TÜRKAK'ın temel görevleri şunlardır:

- **Akreditasyon Sağlama:** TÜRKAK, çeşitli sektörlerde faaliyet gösteren kuruluşları akredite etmektedir. Akreditasyon, bir kuruluşun belirli bir hizmet veya ürün konusunda yeterliliğini, güvenilirliğini ve teknik yetkinliğini doğrulayan bir süreç olmaktadır.
- **Denetim ve Değerlendirme:** TÜRKAK, akreditasyon süreçlerini standartlara uygun bir şekilde yönetmekte ve akredite edilen kuruluşların düzenli olarak denetlenmesini sağlamaktadır. Bu denetimler, akredite edilen kuruluşların belirli standartlara ve gerekliliklere uygunluğunu değerlendirmektedir.
- **Uluslararası Tanınırlık:** TÜRKAK, uluslararası akreditasyon kuruluşları tarafından tanınan bir kurumdur. Bu sayede, Türkiye'deki kuruluşlar uluslararası pazarlarda ürün ve hizmetlerini sunarken TÜRKAK akreditasyonundan faydalanabilmekte ve uluslararası standartlara uygunluğunu kanıtlayabilmektedir.
- **Teknik Komiteler ve Çalışma Grupları:** TÜRKAK, farklı sektörlerdeki teknik komiteler ve çalışma grupları oluşturarak standartların geliştirilmesine ve güncellenmesine katkıda bulunmaktadır. Bu şekilde, akreditasyon süreçleri sürekli olarak iyileştirilmekte ve güncellenen gerekliliklere uyum sağlanmaktadır.

TÜRKAK'ın faaliyetleri, Türkiye'deki kamu kurumları, özel sektör kuruluşları, laboratuvarlar, test ve kalibrasyon merkezleri gibi birçok alanda akreditasyon ihtiyacı olan kuruluşlara hizmet sunmaktadır. Kurum, ulusal ve uluslararası düzeyde akreditasyonun sağlanması ve güvenilirliğin artırılması için önemli bir rol oynamaktadır.

3. Organik Tarım Sertifikasyon Merkezi (OTSM): Organik tarımın denetim ve sertifikasyon süreçlerini yürüten bir başka önemli kuruluştur. OTSM, Tarım ve Orman Bakanlığı'nın belirlediği standartlara göre organik tarım ürünlerinin sertifikasyonunu gerçekleştirir.

Bu kuruluşlar, Türkiye'de organik tarım ürünlerinin sertifikasyon süreçlerini düzenler, üreticilerin organik tarım standartlarına uygunluğunu denetlemekte ve sertifika vermektedirler. Organik tarım sertifikasyonu alan ürünler, bu kuruluşlar tarafından verilen belirli işaretler veya logolarla tüketicilere tanıtılmaktadır, böylece organik olduğunu kanıtlamaktadırlar.

Tarım Orman Bakanlığı sayfasında yer almakta olan organik tarım kontrol ve sertifikasyon yapan çeşitli kuruluşlar faaliyet göstermektedir. Bu kuruluşlar, Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından yetkilendirilmiş veya özel sektörde faaliyet gösteren sertifikasyon kuruluşlarıdır. Bunlar; CTR (Uluslararası Belgelendirme ve Denetim Ltd. Şti.), ETKO (Ekolojik Tarım Kontrol Org. Ltd. Şti.), TURKGAP, NISSERT, ORSER, EUROGAP, GENSA, DECONTROL, GBTARIMPARK, IFC Global, STS, ESKA Global, EARTHCARE, TRB, ECAS, CTR, EKOTAR, FQC Global, USB Certification, TCERT, BİOBEL, EKOINSPEKT Uluslararası Belgelendirme Denetim Gözetim Teknik Kontrol ve Eğitim Hizmetleri gibi kuruluşlar Türkiye’de Organik tarım sertifikasyonu alanında önemli rol üstlenmektedirler (Tarım Orman Bakanlığı, 2024). Bu kuruluşlar, üretim alanlarını denetleyerek organik tarımın gerekliliklerine uygunluğunu değerlendirmekte ve sertifikalarını vermektedirler.

Türkiye’de organik tarımın denetim ve sertifikasyon süreçlerini yöneten çeşitli kuruluşlar bulunmaktadır. Bu kuruluşlar arasında Tarım ve Orman Bakanlığı'na bağlı İl ve İlçe Müdürlükleri, organik tarımın yerel düzeyde denetimini ve yönetimini sağlamaktadır. Aynı zamanda, Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü (TİGEM), devlete ait büyük ölçekli tarım arazilerinde organik tarım uygulamalarını teşvik etmektedir ve sektörde örnek projeler yürütmektedir. Üniversiteler ve araştırma enstitüleri ise organik tarımın bilimsel araştırma ve geliştirme çalışmalarında önemli rol oynamaktadır, bu kurumlar organik tarımın bilimsel temellerini güçlendirerek sektöre yenilikçi çözümler sunmaktadır. Ayrıca, Tarım ve Orman Bakanlığı'nın yetkilendirdiği dışında faaliyet gösteren özel sertifikasyon kuruluşları da organik tarım sertifikasyon süreçlerine katkı sağlamaktadır ve belirli standartlara uygun olarak hizmet vermektedirler. Bu kuruluşlar, Türkiye’de organik tarımın gelişimini destekleyen ve sürdürülebilir tarım uygulamalarının yaygınlaşmasına önemli katkılar sunan önemli aktörlerdir. Organik tarımın denetimi ve sertifikasyonu süreçlerinde birlikte çalışarak, tarımın çevresel ve ekonomik sürdürülebilirliğini güçlendirmeyi hedeflemektedirler.

2.7. TÜRKİYE ORGANİK TARIM SWOT ANALİZİ

Türkiye’de organik tarım sektörü, sürdürülebilir tarım uygulamaları ve sağlıklı gıda üretimi açısından giderek önem kazanmaktadır. Bu çerçevede (Merdan, 2018; Yıldız, 2022) çalışmaları ile Türkiye’nin organik tarım konusunda SWOT analizi yapılmaktadır.

2.7.1. Türkiye’de Organik Tarımın Güçlü Yönleri

- İklim ve Coğrafi Avantajlar:
 - Türkiye'nin iklim koşulları ve coğrafi özellikleri.

- Ülkenin ekosistem çeşitliliği ve değişken iklim yapısı.
- Türkiye, çeşitli ürünlerin yetiştirilmesine imkân tanıyan geniş bir iklim ve coğrafi yelpazeye sahip olması.
- Farklı bölgelerde, organik üretim koşulları.
- Ülke, bitkisel ve hayvansal üretim açısından yüksek biyoçeşitliliğe sahip olması.
- Pazara Yakınlık ve Lojistik Avantajlar:
 - İhraç pazarlarına yakın olması.
 - Bölgesel zorluklar ve lojistik avantajların mevcut olması.
- Ekonomik ve Pazar Destekleri:
 - Sözleşmeli tarım uygulamaları ile üreticilere ürünlerinin satın alınacağına dair garanti verilmesi.
 - Organik ürünlerin ihracat fiyatlarının yüksek olması.
 - Devlet destekli tarım sigortalarının varlığı.
 - Organik ürünlere yönelik artan talep, hem iç hem de dış pazarlarda büyüme potansiyeli.
- Geleneksel Bilgi ve Deneyim:
 - Organik tarımı destekleyen geniş bir geleneksel bilgi ve deneyim birikimine sahip olunması.
- Tarımsal Altyapı ve Eğitim:
 - Tarımsal eğitim ve yönetim altyapısının geniş bir şekilde teşkil edilmiş olması
 - Yetişmiş teknik eleman bulunması.
 - Özel bilgi ve uzmanlık gerektiren organik tarım yönteminin, ziraat mühendisleri için yeni iş fırsatları yaratması.
- Tarımsal Uygulamalar ve AR-GE:
 - Bitkisel üretim alanında iyi tarım uygulamalarının ve modern sistemlerin giderek daha fazla benimsenmesi.
 - Organik tarımın teşvik edilmesi ve desteklenmesi yönünde yürütülen çeşitli çalışmalar.
 - Tarımda AR-GE'ye yönelik çalışmaların olması.
- Tarımsal Sanayi ve Endüstri Uyum:
 - Üretim tesislerinin endüstriyel taleplerle uyumlu bir şekilde çalışmasını garanti etmek.
 - Tarımsal sanayinin büyümesini destekleyen stratejik yatırımlar.
- Emek ve İşgücü:
 - Emek yoğun işçiliğin yaygın olması.
 - Tarım için uygun geniş araziler, nitelikli iş gücü ve bol miktarda deniz ve içme suyu kaynaklarının varlığı.

- Küçük aile işletmeciliğinin varlığı.
- Maliyet ve Girdi Yönetimi:
- Yüksek maliyetlerin, yapay gübrelerin kullanımını sınırlaması.

2.7.2. Türkiye’de Organik Tarımın Zayıf Yönleri

- Girdi ve Maliyet Sorunları:
 - Organik tarımda kullanılan girdilerin büyük bir kısmının ithalata dayalı olması.
 - Girdi maliyetlerinin yüksek olması.
 - Yüksek maliyet, düşük verimlilik.
 - Sertifikasyon süreçlerinin maliyetli olması.
- Arazi ve İşletme Yapısı:
 - Tarım dışı faaliyetler nedeniyle toprakların amacı dışında kullanılması.
 - Ülke topraklarının küçük, parçalı ve dağınık olması.
 - Organik tarım yapan işletmelerin genellikle küçük ölçekli olması.
 - Arazinin çok parçalı olması ve işletmelerin küçük kalması.
- Eğitim ve Bilgi Eksiklikleri:
 - Bilgi yetersizliği ve eğitim eksikliği.
 - Organik tarım uygulamalarında yer alan üreticilerin teknik bilgi ve becerilerinin yetersiz olması.
 - Organik tarımın nispeten yeni bir uygulama olması, tarımsal yayım hizmetlerinin yeterli düzeyde olmaması.
 - Tarımsal üretimde etkili bir planlamanın eksikliği.
 - Tarım bilgi sistemlerinde karar destek mekanizmalarının entegrasyonunun sağlanamaması.
 - Tarımda teknolojik araç ve yöntemlerin yetersiz kullanımı.
 - Organik tarım konusunda yapılan Ar-Ge çalışmalarının yetersizliği.
- Sağlık ve Üretim Sorunları:
 - Hastalıklardan korunmanın etkin yapılamaması.
 - Üretim tekniklerinin yanlış kullanılması.
- Veri ve Laboratuvar Eksiklikleri:
 - Organik tarımın etkin bir şekilde yönetilmesi için güvenilir ve kapsamlı bir veri tabanının olmaması.
 - Ürünlerin kalite ve güvenliğini analiz etmek için gerekli olan akredite laboratuvarların eksikliği.

- Pazar ve Örgütlenme Eksiklikleri:

- Organik tarım, iç piyasada henüz yeni ve yeterince olgunlaşmamış bir alan olarak görülmemesi.

- Organik tarım sektöründeki örgütlenme eksiklikleri, sektördeki paydaşlar arasında yeterli koordinasyon ve iş birliğinin sağlanmaması.

- Organik tarım üreticilerini bir araya getiren organizasyonların etkinliği ve gücü bulunmaması.

- Tarım ürünlerinde piyasa düzenleme ve müdahale kuruluşlarının yetersizliği.

- Organik tarım ürünlerinin depolama ve pazarlama alt yapısındaki eksiklikler.

- Organik ürünlerin pazarlanması ve dağıtımı konusunda yaşanan sıkıntılar.

- Nüfus ve Tüketim Baskısı:

- Gençleşen ve hızla artan nüfusun beslenme talebinin olması.

2.7.3. Türkiye’de Organik Tarımın Fırsatları

- Teşvikler ve Destekler:

- Teşvikler, sübvansiyonlar ve diğer desteklerin artırılması.

- Arazi toplulaştırma çalışmalarının hız kazanması.

- Kaynakların sınırlı olması ve artan gıda talebi.

- Organik tarım projeleri için uluslararası fonlar ve hibe programlarının mevcut olması.

- Araştırma ve İşbirliği:

- Tarımsal AR-GE araştırmalarında kamu, STK, özel sektör ve üniversiteler arasında işbirliğinin gelişmesi.

- AB’ye katılım sürecinde uyum çalışmalarının başlatılması.

- Havza bazlı üretim planlamasına yönelik çalışmaların başlaması.

- Uluslararası kuruluşlarla işbirliği olanaklarının genişlemesi.

- Örgütlenme ve Sermaye:

- Tarım birlikleri ve kooperatiflerinin hem dikey hem de yatay organizasyon yapılarının güçlendirilmesi, sendikal hareketliliğin artması.

- Diğer ekonomik sektörlerden tarım sektörüne yönelik sermaye yatırımlarının artması

- Sulama ve Teknoloji:

- Sulanan tarım arazilerinin genişletilmesi.

- Yayıncılık ve danışmanlık sektörlerinde insan kaynakları yönetiminin ve teknolojik altyapının güçlendirilmesi

- Organik tarımda yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının teşvik edilmesi.

- Pazar ve Tüketici Talepleri:

- Ekoturizm ve sağlık turizmine olan talebin artışı.
- Doğal ürünlerin yüksek fiyatlarla alıcı bulması.
- Organik ürünlere olan talep, artan sağlık bilinci ve çevresel sürdürülebilirlik konusundaki farkındalık.
- Küresel ticaret ağlarında organik ürünler için daha fazla erişim imkanı sunan pazar fırsatlarının ortaya çıkması.
- Tüketicilerin sağlıklı yaşam ve kaliteli gıda konusundaki bilinç düzeyinin artması, organik ürünlere olan ilginin ve talebin yükselmesi.
- Organik tarımın, Türkiye'nin güçlü turizm sektörü ile entegre edilerek agroturizm faaliyetlerinin artırılması.

2.7.4. Türkiye’de Organik Tarımın Tehditleri

- Politika ve Yönetim Sorunları:

- Tarım politikalarında sürekliliğin bulunmaması.
- Tarım sektörüyle ilgili konularda yetki dağınıklığı.
- Tarımsal sanayi kuruluşlarının özelleştirilmesi sürecinde, üretimin uzun vadeli sürdürülebilirliğini desteklemeyen politikaların uygulanması.
- Kredi zorlukları nedeniyle üretim araçlarının finansal kuruluşlara devri.

- Arazi ve Kaynak Kullanımı:

- Tarım alanlarındaki hızlı kirlenme ve doğal kaynaklar üzerindeki artan baskı ile çevresel dengenin bozulması.
- Su kaynaklarının kontrolsüz ve bilinçsiz bir şekilde kullanımı ile su kirliliği ve yüzey akış sularının düzgün yönetilememesi.
- Tarım alanlarının terk edilmesi veya tarım dışı amaçlarla kullanılması.
- Tarım arazilerinin amaç dışı kullanımına yönelik artışının, tarımın verimliliğini ve sürdürülebilirliğini tehdit etmesi.
- Tarım arazilerinin yapılaşma ve diğer nedenlerle azalması.

- Ekonomik ve Rekabet Faktörleri:

- Maliyet artışları.
- Yüksek rekabet ve yeni pazar aktörlerinin ortaya çıkması.
- Küresel ekonomik krizler ve uluslararası ticaret engelleri.
- Emek yoğun tarımsal üretimlerde işgücü istekliliği sorunları.
- Teknoloji, enerji ve diğer üretim girdilerinde yüksek dışa bağımlılık.

- Çevresel ve İklim Değişiklikleri:
 - İklim değişikliği ve küresel iklim değişikliklerinin etkileri.
 - Son yıllarda artan çevresel kirliliğin olumsuz etkileri.
- Gen Kaynakları ve Patent Sorunları:
 - Gen kaynaklarının patentlenmemiş olması.
 - Organik ürünlerde yaşanabilecek herhangi bir gıda güvenliği skandalının, tüketici güvenliğini zedelemesi.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BURSA'DA ORGANİK TARIM

Bursa, tarımsal üretim potansiyeli yüksek ve zengin tarım alanlarına sahip bir şehir olarak dikkat çekmektedir. Organik tarım, bu potansiyeli değerlendirmek ve sürdürülebilir tarım yöntemleriyle çevresel sağlığı korumak adına önemli bir alternatif olarak öne çıkmaktadır. Organik tarımın Bursa için sağlayabileceği avantajlardan biri, kimyasal gübre ve pestisit kullanımının azaltılmasıyla toprak sağlığının korunmasıdır. Bu, uzun vadede toprak verimliliğini artırabilir ve yerel biyoçeşitliliği destekleyebilir. Bursa'da organik tarımın ekonomik boyutu da önemlidir. Organik tarım ürünlerine olan talebin artmasıyla birlikte, çiftçilerin gelir düzeyleri de artabilmektedir. Ayrıca, organik tarım ürünleri genellikle daha yüksek fiyatlarla satıldığı için, çiftçilere ekonomik olarak da avantaj sağlayabilmektedir. Ancak, organik tarımın Bursa'da yaygınlaşması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması için bazı zorluklar da bulunmaktadır. Bunlar arasında maliyetlerin yüksek olması, sertifikasyon süreçleri ve pazarlama zorlukları yer almaktadır. Ayrıca, tüketicilerin bilinçlenmesi ve organik ürünlere olan talebin sürekli olarak artırılması gerekmektedir. Bursa'da organik tarımın potansiyeli büyüktür ve şehrin tarımsal zenginliği ile bu potansiyel değerlendirilebilir. Ancak, sektörün gelişmesi için çeşitli destek mekanizmalarının sağlanması ve bilinçli tarım politikalarının uygulanması önem taşımaktadır.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde Bursa'nın toprak yapısı ve üretilen organik ürünleri ve bu ürünlerin ihracatı hakkında inceleme, analiz ve bilgilendirme amaçlanmaktadır.

3.1. BURSA İLİNİN TARIMSAL YAPISI

Bursa, Marmara Bölgesi'nde bulunan önemli tarım merkezlerinden biridir. İl genelinde geniş ve verimli tarım arazileri bulunmakta olup, özellikle Nilüfer, Osmangazi, Yıldırım gibi ilçelerde tarım faaliyetleri yoğunluktadır. Buğday, arpa, mısır, şeker pancarı gibi tahıllar başta olmak üzere, kiraz, şeftali, üzüm, zeytin gibi meyve ağaçları ile sebze üretimi ilin tarımsal çeşitliliğini oluşturmaktadır. Özellikle Gemlik ve Mustafakemalpaşa ilçelerinde zeytin yetiştiriciliği önemli bir yer tutmaktadır. Ayrıca, İnegöl ilçesi etrafında büyükbaş hayvancılık ve kümes hayvancılığı da yaygındır. Seracılık ve örtü altı tarım ise il genelinde gelişmiş olup, özellikle salatalık, domates, biber gibi sebzelerin yıl boyunca üretimine olanak sağlamaktadır. Bursa'daki tarım sektörü, devlet destekleri ve teşviklerden de etkin şekilde faydalanmaktadır, bu da çiftçilere modern tarım tekniklerini uygulama, ürün çeşitliliğini artırma ve verimliliklerini yükseltme imkânı sağlamaktadır. Bu bağlamda, Bursa ilinin zengin tarım potansiyeli ve çeşitli tarım ürünleriyle hem yerel ekonomiye katkı sağlamakta hem de tarım sektöründe önemli bir rol oynamaktadır.

Bursa ilinin organik tarıma elverişli olmasında etkili olan toprak yapısı, genellikle verimli ve organik tarım için uygun özelliklere sahip olduğu gözlemlenmektedir. İl genelindeki tarım arazileri genellikle derin ve humusça zengin topraklardan oluşmaktadır. Bu topraklar, bitkilerin beslenmesi için gerekli olan mineralleri ve organik maddeyi içermekte, bu da bitki büyümesi için uygun bir ortam sağlamaktadır. Özellikle Nilüfer Ovası gibi bölgeler, organik tarım için ideal koşullar sunmakta; burada yetiştirilen ürünler genellikle yüksek kalitede ve sağlıklı olmaktadır. Ayrıca, Bursa'nın iklimi de organik tarım için uygun olup, bitki hastalıkları ve zararlılarıyla mücadelede kimyasal müdahalelerin azaltılmasına olanak tanımaktadır. Bu doğal avantajlar, Bursa ilini organik tarım uygulamaları için önemli bir potansiyel merkez haline getirmektedir.

3.1.1. Bursa'da Organik Tarımın Boyutu

Bursa ilinde organik tarım konusunda Bursa Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü tarafından yapılan çalışmalar, ilk olarak 11 yıl önce başlamıştır. İlçe düzeyinde 2006 yılında Nilüfer'de kurulan ilk organik ürün pazarıyla birlikte eğitim programları da başlatılmış, 2006 yılından itibaren çiftçilere kamu kurumları, kuruluşlar ve çeşitli sivil toplum örgütleri tarafından organik tarım eğitimi verilmektedir. 2015 yılı itibarıyla Bursa ili sınırları içinde 5,654.3 dekar alanda organik tarım yapılmaktadır. Osmangazi ve Keles İlçelerinde organik çilek yetiştiriciliğinin yaygınlaştırılması amacıyla Organik Çilek Yetiştiriciliği Projesi Bakanlığa sunulmuş ve 2011-2013 yıllarında uygulanmıştır. Keles İlçesi'nde ise 2,550 adet organik yumurta tavukçuluğu yapılmaktadır. Bursa genelinde en fazla üretilen organik ürünler ise çilek, kiraz, ceviz, zeytin, ahududu, böğürtlen, fasulye, bezelye, ıspanak, fiğ, yonca, yulaf, buğday, mısır ve yem şalgamı olduğu gözlemlenmektedir. Organik hayvansal üretim de gelişmektedir ve et, süt, yoğurt, peynir ve yumurta gibi ürünler piyasada yer almaktadır (Turhan, Tipi & Gürbüz, 2017).

Organik üretim, başlangıçta yurtdışından gelen taleplerle başlamış olsa da, iç pazar taleplerinin artması ve tüketici bilincinin yükselmesiyle iç pazarda da büyümeye başlamaktadır. Organik ürünlerin iç pazarda değerlendirilmesi, doğrudan üreticiden tüketiciye satış veya belirli pazarlama kanalları aracılığıyla süpermarketler vasıtasıyla tüketicilere ulaşma şeklinde gerçekleşmektedir. Ayrıca, önemli miktarda organik ürün, gıda sanayine yönlendirilmekte ve bu ürünlerin büyük bir kısmı yurt dışına ihraç edilmektedir; küçük bir bölümü ise organik marketler veya süpermarketlerde tüketicilere sunulmaktadır (Turhan, Tipi & Gürbüz, 2017).

Bursa'da organik tarım, son yıllarda önemli bir gelişim göstermektedir. İl genelindeki tarım arazilerinin önemli bir kısmı organik tarım için uygun özelliklere sahip olmakta ve bu alanda üretim potansiyeli oldukça yükselmektedir. Son zamanlarda Bursa'daki organik tarımın

gidişatı olumlu bir ivme göstermektedir. Özellikle son yıllarda artan tüketici bilinci ve sağlıklı beslenme trendleri, organik ürünlere olan talebi artırmaktadır. Buna bağlı olarak, Bursa'da organik tarım alanları genişlemekte ve çeşitlenmektedir. Özellikle Osmangazi ve Keles ilçelerinde yapılan organik çilek yetiştiriciliği gibi projeler, bölgenin organik tarım potansiyelini ortaya koymaktadır. Bu tür spesifik projelerin başarısı, diğer ürünlerde de organik tarımın yaygınlaşmasına öncülük etmektedir. Bursa'da üretilen organik ürünlerin çeşitliliği ve kalitesi artmakta, bu da hem iç pazarda hem de ihracatta rekabet avantajı sağlamaktadır.

Bursa'da organik tarımın gelişimi, Bursa Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü başta olmak üzere çeşitli kamu kurumları, yerel yönetimler ve sivil toplum örgütlerinin desteklediği projelerle hız kazanmaktadır. Özellikle organik tarım eğitimleri ve yaygınlaştırma projeleri sayesinde çiftçilerin bilinçlenmesi ve organik tarım yöntemlerini benimsemesi teşvik edilmektedir.

Bursa ilinde organik tarım alanında yapılan çalışmalar irdelendiğinde, 2018 yılında Bursa İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü tarafından düzenlenen “Organik Tarım ve İyi Tarım Uygulamaları” konulu etkinlik önemli bir adım olarak kayda geçmektedir. Etkinliğe katılan İl Müdürü Hacı Dursun Yıldız, organik tarımın insan sağlığına ve çevreye duyarlı bir yaklaşım olduğunu vurgulayarak, kimyasal girdi kullanılmadan kontrollü bir üretim süreciyle doğal dengeyi korumanın önemini belirtmektedir. Etkinlikte verilen istatistiklere göre, hayvansal ürün ve üretim, bitkisel üretime kıyasla daha az ve küçük ölçekli görünmektedir. 2017 yılında organik bitkisel üretimde, ürün gruplarına göre 10 TL/da, 70 TL/da ve 100 TL/da destekleme sağlanmaktadır. Ayrıca organik tarımsal ürün ve girdi üreten girişimcilere, cari faiz oranından yüzde 50 indirimli 5 yıl vadeli yatırım ve 1,5 yıl vadeli işletme kredisi verilmiş, kredi üst limiti 5 milyon TL olduğu belirtilmiştir.

2017 yılı itibarıyla Bursa'da 12 ilçe ve 63 mahallede yaklaşık 225 üretici tarafından 6 bin alanda organik tarım faaliyeti yürütülmekte olup, başlıca ürünler arasında çilek, kiraz, ceviz, zeytin, ahududu, böğürtlen gibi ürünler bulunmaktadır. Ayrıca il genelinde organik hayvansal üretimde de artış gözlenmiş, organik ürünlerin pazarlanması için çeşitli eğitim materyalleri ve projeler hayata geçirilmektedir. Bu kapsamda, Bursa'daki organik tarımın gelişimi için atılan adımların sürdürülebilirlik ve ekonomik kalkınma açısından önemli katkılar sağladığı değerlendirilmektedir.

16.06.2023 yılında Bursa'da, Bursa İl Tarım ve Orman Müdürlüğü ile İlçe Tarım ve Orman Müdürlüklerinde hizmet veren teknik çalışanların “İyi Tarım Uygulamaları ve Organik Tarım” konularına ilişkin bilgi ve beceri geliştirmek adına eğitim düzenlenmiştir. Eğitimde, toplam 136 organik tarım üreticisine İyi Tarım Uygulamaları eğitimi verildiği ve İl

Müdürlüğü'nün yerinde 49 denetim yaptığı belirtilmektedir. 2022 yılında Bursa'da İyi Tarım Uygulamalarının Yaygınlaştırılması ve Kontrolü çerçevesinde Orhangazi ilçesinde İl Müdürlüğü tarafından “Örtü altı Marul ve Kivi Projesi” yapıldığı belirtilmektedir. Bu proje kapsamında alınan toprak numuneleri sonuçlarında üreticiler gübreleme ve organik üretim hakkında eğitimler verilmiştir.

Bir diğer Bursa'nın ilçesi olan Yenişehir'de İyi Tarım Uygulamalarının Yaygınlaştırılması ve Kontrolü kapsamında 30 çiftçiye İyi Tarım projesi uygulanacağı söylenmiş, bu projedeki amacın ihracata yönelik biber ürünlerinde kalıntıyı eksilterek dış ve iç pazara daha fazla kaliteli ürün çıkartmak olduğu belirtilmiştir.

3.2. BURSA İLİNDE ORGANİK ÜRÜNLERİN ÜRETİMİ

Tablo 13: Bursa İli Organik Bitkisel Üretim Verileri 2022, (Bitkisel Üretim ve Bitki Sağlığı Şube Müdürlüğü)

İLÇE	KÖY(ADET)	ÜRETİM ALANI (HA)	GERÇEKLEŞEN ÜRETİM (KG)
KELES	258	1.040,63	145,0363,679
NİLÜFER	54	115,55	36,360,011
ORHANGAZİ	5	43,70	1,500,01
İNEGÖL	61	404,63	242,700
ORHANELİ	119	169,41	760,0
İZNİK	108	242,97	2,157,0
KESTEL	48	177,21	217,450,001
MUSTAFAKEMALPAŞA	114	276,45	
OSMANGAZİ	85	254,26	371,850,01
KARACABEY	142	981,62	429,2
YENİŞEHİR	18	946,20	977,550,4
YILDIRIM	14	30,65	70.500,0
GEMLİK	7	20,24	
TOPLAM	1033	4.703,50	73.846

Bursa iline bağlı ilçelerdeki köylerde 2022 yılında üretilen organik ürünlerin alanları ve miktarları incelendiğinde, oldukça çeşitli ve geniş bir üretim yelpazesi olduğu görülmektedir. Keles ilçesinde 258 köyde 1.040,63 hektar alanda toplam 145,0363,679 kilogram organik ürün elde edilmiştir. Nilüfer ilçesinde ise 54 köyde 115,55 hektar alanda 36,360,011 kilogram organik ürün üretilmiştir. Orhangazi ilçesinde 5 köyde 43,7 hektar alanda 1,500,01 kilogram organik ürün üretimi gerçekleştirilmiştir. İnegöl ilçesinde 61 köyde 404,63 hektar alanda 242,700 kilogram organik ürün üretilmiştir. Orhaneli ilçesinde 119 köyde 169,41 hektar alanda 760,0 kilogram organik ürün elde edilmiştir.

İznik ilçesinde 108 köyde 242,97 hektar alanda 2,157 kilogram organik ürün üretilmiştir. Kestel ilçesinde 48 köyde 177,21 hektar alanda 217,450,001 kilogram organik ürün

üretimi yapılmıştır. Osmangazi ilçesinde 85 köyde 254,26 hektar alanda 371,850,01 kilogram organik ürün elde edilmiştir. Karacabey ilçesinde 142 köyde 981,62 hektar alanda 429,2 kilogram organik ürün üretilmiştir. Yenişehir ilçesinde 18 köyde 946,203 hektar alanda 977,550,4 kilogram organik ürün üretimi yapılmıştır. Yıldırım ilçesinde ise 14 köyde 30,65 hektar alanda 70,500 kilogram organik ürün üretilmiştir. Gemlik ilçesinde ise 7 köyde 20,24 hektar alanda organik ürün üretimi yapılmıştır.

Verilen verilere göre 2022 yılında, en fazla kilogram bazında organik ürün elde eden köyler, İnegöl, Kestel ve Keles ilçelerinde bulunmaktadır.

Bu veriler, Bursa ilinde ve köylerinde organik ürün üretiminin oldukça yaygın ve geniş bir alana yayıldığını göstermektedir. Her ilçenin farklı miktarlarda ve alanlarda organik ürün üretimi yapması, bölgenin tarımsal çeşitliliğini ve potansiyelini ortaya koymaktadır.

Tablo 14: 2022 Organik Bitkisel Üretim Verileri (İl bazında), (Tarım ve Orman Bakanlığı)

ÜRÜN	ÇİFTÇİ SAYISI	TOPLAM ALAN (HA)	ÜRETİM MİKTARI (TON)
AHUDUDU	30	228,77	349,57
AYÇİÇEĞİ	2	187,31	42,28
AYVA	5	7,45	10,54
BADEM	4	21,60	15,26
BEZELYE	3	236,58	354,74
BİBER	8	59,27	82,01
BROKOLİ	6	254,09	282,25
CEVİZ	20	176,63	54,94
ÇİLEK	46	352,11	944,70
FASULYE	7	117,39	185,79
IHLAMUR	2	603,42	3,18
ISPANAK	6	174,34	107,31
KİRAZ	18	96,08	46,24
ŞEFTALİ	6	22,56	7,81
YABAN MERSİNİ (MAVİ YEMİŞ)	5	77,81	14,86
YONCA	8	94,76	182,23
ZEYTİN	4	53,62	15,12
TOPLAM	180	2763,79	2698,83

Tablo 14'deki verilerde 2022 yılında Bursa'da üretilen organik ürünler arasında en yüksek ve en düşük değerlere sahip ürünlerin analizine bakıldığında; en yüksek üretim değeri, 46 çiftçinin toplam 352,11 dekarlık alanda gerçekleştirdiği 944,70 tonluk çilek üretimi ile elde edilmiştir. Çileği, 6 çiftçinin 254,09 dekarlık alanda 282,25 ton brokoli üretimi takip etmektedir. Bezelye de önemli bir üretim değerine sahip olup, 3 çiftçi tarafından 236,58

dekarlık alanda 354,74 ton üretilmiştir. Ahududu, 30 çiftçinin 228,77 dekarlık alanda 349,57 ton üretimi ile dikkat çeken bir diğer üründür.

Diğer yandan, en düşük üretim değerine sahip ürünler arasında 2 çiftçinin 603,42 dekarlık alanda ürettiği 3,18 tonluk ıhlamur bulunmaktadır. Bunu, 5 çiftçinin 77,81 dekarlık alanda gerçekleştirdiği 14,86 tonluk yaban mersini (mavi yemiş) üretimi takip etmektedir. Ayrıca, 4 çiftçinin 53,62 dekarlık alanda yaptığı zeytin üretimi de düşük üretim değerlerinden biridir; bu alanda toplam 15,12 ton zeytin üretilmiştir. Şeftali ise, 6 çiftçinin 22,56 dekarlık alanda gerçekleştirdiği 7,81 ton üretimle en düşük üretim değerine sahip bir diğer üründür.

Bu veriler, Bursa'daki organik tarım faaliyetlerinin ürün çeşitliliği ve üretim kapasiteleri hakkında önemli bilgiler sunmakta ve bölgedeki tarım potansiyelini göstermektedir. Özellikle çilek, brokoli ve bezelye gibi ürünler yüksek üretim değerleriyle öne çıkarken, ıhlamur, yaban mersini ve zeytin gibi ürünler daha düşük üretim değerlerine sahiptir. Bu durum, çiftçilerin tercihleri ve bölgesel tarım koşullarının ürün seçiminde etkili olduğunu göstermektedir.

Tablo 15: Bursa İli Organik Bitkisel Üretim Verileri 2023, (Bitkisel Üretim ve Bitki Sağlığı Şube Müdürlüğü)

İLÇE	KÖY	ÜRETİM ALANI (DA)	GERÇEKLEŞEN ÜRETİM(KG)
İNEGÖL	160	496,28	201.714
NİLÜFER	10	38,80	5.000
ORHANELİ	256	241,97	43.450
İZNİK	278	479,36	51.449
ORHANGAZİ	34	91,50	5,0
KESTEL	36	100,01	186.800
OSMANGAZİ	164	239,62	385.489
KARACABEY	272	636,45	31.100
MUSTAFAKEMALPAŞA	172	223,53	
KELES	216	424,37	738.790
YILDIRIM	42	42,04	80.853
GÜRSU	6	11,84	6.100
GEMLİK	14	20,24	
YENİŞEHİR	38	855,76	678.100
BÜYÜKORHAN	354	1.346,09	347.350
TOPLAM	2052	5.247,85	2.756.201

2023 yılında Bursa ili içinde elde edilen organik ürün üretim verileri incelendiğinde, en fazla üretim yapılan bölgeden en az üretim yapılan bölgeye doğru şu şekilde analiz edilebilir; Büyükorhan ilçesi, 354 köyde toplam 1.346,09 hektar (ha) alanda 347.350 kilogram organik ürün üretimi ile en yüksek üretim kapasitesine sahiptir. Bunu, Yenişehir ilçesi takip etmektedir; burada 38 köyde 855,76 ha alanda 678.100 kilogram organik ürün üretilmiştir. Keles ilçesi de önemli bir üretim kapasitesine sahiptir; 216 köyde 424,37 ha alanda toplam 738.790 kilogram organik ürün üretilmiştir Osmangazi ilçesi, 164 köyde 239,62 ha alanda 385.489 kilogram

organik ürün üretimi gerçekleştirmiştir. İnegöl ilçesinde, 160 köyde 496,28 ha alanda 201.714 kilogram organik ürün üretilmiştir. Kestel ilçesi de dikkat çekici bir üretim kapasitesine sahiptir; 36 köyde 100,01 ha alanda 186.800 kilogram organik ürün üretilmiştir. Yıldırım, 42 köyde 42,04 ha alanda 80.853 kilogram organik ürün üretimiyle önemli bir katkı sağlamaktadır. İznik ilçesi, 278 köyde 479,36 ha alanda 51.449 kilogram organik ürün üretimi gerçekleştirmiştir. Karacabey ilçesi ise 272 köyde 636,45 ha alanda 31.100 kilogram organik ürün üretmiştir. Orhaneli ilçesinde, 256 köyde 241,97 ha alanda 43.450 kilogram organik ürün üretilmiştir. Gürsu ilçesi, 6 köyde 11,84 ha alanda 6.100 kilogram organik ürün üretimiyle daha küçük bir üretim kapasitesine sahiptir. Nilüfer ilçesi, 10 köyde 38,80 ha alanda 5.000 kilogram organik ürün üretmiştir. Orhangazi ilçesi ise 34 köyde 91,50 ha alanda 5 kilogram organik ürün üretimi gerçekleştirmiştir. Gemlik ilçesinde 14 köyde 20,24 ha alanda ve Mustafakemalpaşa ilçesinde 172 köyde 223,53 ha alanda organik ürün üretim verileri detaylandırılmamıştır.

Bu veriler, Bursa ilindeki 2023 yılının organik tarım faaliyetlerinin köy sayısı ve hektar bazında önemli bir çeşitlilik gösterdiğini ve bölgenin organik tarım kapasitesinin yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle Büyükorhan, Yenişehir ve Keles ilçeleri, geniş tarım alanları ve yüksek üretim kapasiteleri ile dikkat çekmektedir.

Tablo 16: 2023 Organik Bitkisel Üretim Verileri (İl bazında),(Tarım ve Orman Bakanlığı)

ÜRÜN	ÇİFTÇİ SAYISI	ÜRETİM ALANI (HA)	ÜRETİM MİKTARI (TON)
AHUDUDU	20	11,62	183,87
BEZELYE	3	19,58	196,55
BİBER	6	6,16	217,35
CEVİZ	16	19,79	51,91
ÇİLEK	28	16,78	472,24
DERE OTU	3	0,17	2,21
DOMATES	7	3,48	181,48
FASULYE	8	31,08	296,41
KİRAZ	12	8,28	50,22
LAHANA	4	1,63	46,86
LAVANTA	3	4,20	8,00
YABAN MERSİNİ	5	7,73	14,44
PATATES	6	2,45	76,51
PATLICAN	5	0,56	15,09
SOĞAN	5	4,46	117,72
ZEYTİN	5	6,68	34,05
TOPLAM	136	144,64	1.964,89

2023 yılında Bursa ili içinde elde edilen organik ürün üretim verileri analiz edildiğinde; çilek, en yüksek üretim kapasitesine sahip olup, 28 çiftçi tarafından 16,78 hektar (ha) alanda toplam 472,24 ton üretilmiştir. Bunu, 8 çiftçi tarafından 31,08 ha alanda üretilen ve 296,41 ton ürün elde edilen fasulye takip etmektedir. Bezelye üretiminde ise 3 çiftçi, 19,58 ha alanda

196,55 ton ürün üretmiştir. Biber, 6 çiftçi tarafından 6,16 ha alanda 217,35 ton olarak üretilmiştir. Ahududu üretiminde 20 çiftçi, 11,62 ha alanda 183,87 ton ürün üretmiştir. Domates, 7 çiftçi tarafından 3,48 ha alanda 181,48 ton olarak üretilmiştir. Soğan, 5 çiftçi tarafından 4,46 ha alanda 117,72 ton ürün üretilmiştir. Patates, 6 çiftçi tarafından 2,45 ha alanda 76,51 ton olarak üretilmiştir. Ceviz, 16 çiftçi tarafından 19,79 ha alanda 51,91 ton olarak üretilmiştir. Kiraz üretiminde ise 12 çiftçi, 8,28 ha alanda 50,22 ton ürün elde etmiştir. Lahana, 4 çiftçi tarafından 1,63 ha alanda 46,86 ton olarak üretilmiştir. Zeytin, 5 çiftçi tarafından 6,68 ha alanda 34,05 ton olarak üretilmiştir. Yaban mersini (mavi yemiş), 5 çiftçi tarafından 7,73 ha alanda 14,44 ton olarak üretilmiştir. Patlıcan, 5 çiftçi tarafından 0,56 ha alanda 15,09 ton olarak üretilmiştir. Lavanta, 3 çiftçi tarafından 4,20 ha alanda 8,00 ton olarak üretilmiştir. Dereotu ise, 3 çiftçi tarafından 0,17 ha alanda 2,21 ton olarak üretilmiştir.

Bu veriler, Bursa ilinin organik tarım kapasitesini ve çiftçilerin çeşitli ürünlerdeki üretim miktarlarını net bir şekilde ortaya koymaktadır. Çilek, fasulye ve bezelye gibi ürünler en yüksek üretim değerlerine sahipken, dereotu ve lavanta gibi ürünler daha düşük üretim değerlerine sahiptir.

3.3 BURSA'DA ORGANİK TARIMIN PAZARLAMA BOYUTU

Bursa, sahip olduğu verimli toprakları, uygun iklimi ve köklü tarımsal üretim geleneğiyle Türkiye'nin önemli tarım merkezlerinden biri olarak öne çıkmaktadır. Özellikle organik tarım konusunda bölge, son yıllarda dikkate değer bir gelişim göstermiştir. Bursa'da zeytin, şeftali, armut, çilek ve çeşitli sebzeler gibi ürünlerin organik üretimi giderek yaygınlaşırken, bu ürünlerin pazarlanmasında çeşitli kanallar kullanılmaktadır. Nilüfer Ekolojik Halk Pazarı gibi yerel organik pazarlar, üreticilerle tüketicileri doğrudan bir araya getirerek hem üreticiye kazanç sağlamayı hem de tüketicilere güvenilir organik ürünler sunmayı amaçlamaktadır. Bunun yanı sıra, Bursa'daki kooperatifler, üreticilerin iş birliği yapmasını teşvik ederek hem maliyetleri düşürmekte hem de ürünlerin pazara erişimini kolaylaştırmaktadır (Karaman, & Demirtaş, 2021). Son yıllarda, online satış platformları ve sosyal medya da organik ürünlerin tüketiciye ulaştırılmasında etkili birer araç haline gelmiştir. Ancak bu yöntemler, özellikle küçük ölçekli üreticiler için hâlâ sınırlı bir potansiyele sahiptir.

Bursa, organik tarım ürünlerinin ihracatında da önemli bir yere sahiptir. Özellikle zeytin ve zeytinyağı gibi ürünler Avrupa pazarında talep görmektedir. Ancak organik tarımın pazarlama sürecinde belirli zorluklar dikkat çekmektedir. Üretim maliyetlerinin yüksek olması, organik ürünleri konvansiyonel ürünlere kıyasla daha pahalı hale getirmekte, bu da geniş tüketici kitlelerine ulaşmayı zorlaştırmaktadır. Bunun yanında, tüketicilerde organik ürünlere yönelik farkındalık artmakla birlikte, bu farkındalığın henüz istenilen düzeye ulaşmadığı

gözlemlenmektedir. Özellikle küçük ölçekli üreticiler, profesyonel pazarlama yöntemlerine erişimde zorluklar yaşamakta ve markalaşma süreçlerinde eksiklikler görülmektedir.

Bu sorunların çözümüne yönelik olarak, Bursa Büyükşehir Belediyesi ve Nilüfer Belediyesi'nin yürüttüğü projeler önemli bir rol oynamaktadır. Yerel yönetimler, üreticilere yönelik eğitimler düzenleyerek ve finansal destek sağlayarak hem üretim hem de pazarlama süreçlerini iyileştirmeyi hedeflemektedir. Ayrıca, sağlıklı yaşam ve sürdürülebilirlik konusundaki bilinçlenmenin artması, organik ürünlere olan talebi olumlu yönde etkilemektedir (Özkan, 2022). Ancak organik tarımın potansiyelinin tam anlamıyla değerlendirilebilmesi için daha kapsamlı ve üretici odaklı pazarlama stratejilerinin geliştirilmesi gerekmektedir. Özellikle fiyat rekabeti, lojistik ve markalaşma gibi konularda ilerlemeler sağlanması, Bursa'nın organik tarımda öncü bir konumda yer almasına katkıda bulunacaktır.

3.3.1. Bursa İlindeki Organik Meyvelerin Dış Ticareti

Marmara Bölgesi, yoğun nüfus, sanayi ve konvansiyonel tarım alanları ile karakterize edilmektedir. Ancak, Bursa ili ve özellikle dağ ilçeleri, bu bölgede organik tarım açısından en avantajlı alanları teşkil etmektedir. Bursa'da organik üretimde bazı ilerlemeler kaydedilmiş olmasına rağmen, istenilen seviyeye henüz ulaşamamıştır. Bu bağlamda, devletin destek çalışmaları sürdürülmektedir. 2016 yılı bitkisel üretim döneminde Çiftçi Kayıt Sistemi (ÇKS) ve Organik Tarım Bilgi Sistemi'ne kayıtlı olan ve organik tarım faaliyetinde bulunan çiftçilere, geçiş sürecini tamamlamış olanlara destekleme ödemesi yapılmıştır. Bu destekler, organik tarım kategorisine göre dekar başına 10 TL ile 100 TL arasında değişen tutarlarda sağlanmaktadır (Turhan, Tipi & Gürbüz, 2017).

Bursa'da organik tarım ürünlerinin ihracatı ile ilgili olarak, Uludağ İhracatçılar Birliği'ne üye olan yaklaşık 100 firma ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Ulaşılan 60'a yakın firmadan çoğunluğunun organik ürün ihracatı yapmadığı veya organik ürün ihracatına yeni girişimlerde bulunup henüz ihracat gerçekleştirmediği tespit edilmiştir. Bursa Tarım ve Orman Müdürlüğü, Uludağ İhracatçılar Birliği ve Bursa Ticaret Odası ile yapılan birebir görüşmelerde, kayıt sistemlerinde organik ürün ihracatına yönelik ayrıcalıklı bir başlık bulunmadığı ve ihracatın gümrükte doğrudan yaş meyve ve sebze ihracatı olarak kaydedildiği bilgisine ulaşılmıştır. Bursa ilinde direkt organik tarım ürünü ihraç eden firmalar bulunmamakta ya da bu firmalar organik yerine konvansiyonel tarım ürünleri ihraç etmektedir. Sadece Yenişehir ilçesinde bulunan organik ürün ihraç eden bir firmadan bilgiler elde edilmiştir. Yönlendirmeler sonucunda, Türkiye'deki diğer ihracatçı firmaların ihraç ettiği organik ürünlerin içeriğinde

Bursa'da yetiştirilen organik ürünlerin de bulunduğu belirlenmiş ve Akdeniz ile Ege İhracatçılar Birliği'ne üye firmalarla da görüşmeler yapılmıştır.

Türkiye genelinde, Ege ve Akdeniz İhracatçı Birlikleri'ne bağlı bazı özel tarım ve gıda firmaları, Bursa'dan temin ettikleri organik ürünleri kendi firmaları üzerinden dondurarak veya meyve suyu gibi ürünlere dönüştürerek Avrupa ve Amerika'ya ihraç etmektedirler. Bu bağlamda, Uludağ, Ege ve Akdeniz İhracatçı Birlikleri'ne üye olan hem organik ürün ihraç eden hem de Bursa'dan organik ürün alan beş firma ile görüşülmüştür. Bu firmalar, isimlerinin paylaşılmaması koşuluyla bilgi sunmuşlardır.

Bursa'nın Yenişehir ilçesinde bulunan özel bir organik gıda firması ise sezonluk olarak organik ürün ihracatı gerçekleştirmektedir. Kış sezonunda ıspanak, brokoli, mısır ve bezelye gibi kış ürünlerini, yaz sezonunda ise çilek ve böğürtlen gibi yaz meyvelerini organik olarak Avrupa ülkelerine ihraç etmektedir.

Konya'dan Irak'a organik gübre ihraç eden bir firma, 2022 yılında Bursa merkezli olarak beş konteyner organik gübreyi kilogram başına 0,30 dolar fiyatla Irak'a ihraç ederek konteyner başına 6.000 dolar ciro elde etmiştir. Ancak ilerleyen süreçte, pazarlama yetersizliği ve aracı anlaşmazlıkları nedeniyle ihracat faaliyetlerine ara vermiştir.

Ege İhracatçılar Birliği'ne üye olan bir başka firma, 2020-2022 yılları arasında Bursa'nın Büyükşehir ilçesinden aldığı organik çilekleri yeşil yaprak kısmını kesip meyveleri dondurarak Avrupa ülkelerine ihraç etmiştir. Ancak ilçedeki göç nedeniyle organik meyve yetiştiriciliğinin sona ermesi ve organik çileğe olan talebin azalması nedeniyle çilek ihracatı faaliyetlerine son vermiştir.

Ankara'da bulunan ve sağlıklı yaşam gıdaları üreten bir organik gıda firması, Bursa'nın çeşitli ilçelerinden aracı vasıtasıyla toplu olarak üzüksü meyveler satın almakta ve bu organik meyveleri gramaj bazında kullanarak meyve suyu üretmektedir. Bu firma, Bursa'dan temin ettiği organik meyveleri Amerika, Çin, Dubai, Kore ve Avrupa ülkelerine ihraç etmeye devam etmektedir.

İsimlerinin paylaşılmasında sakınca görmeyen Ege İhracatçılığı Birliklerine üye olan Işık Tarım firması; 1999 yılından bu yana Bursa ilinde organik tarım faaliyetlerinde bulunmaktadır. Bursa'daki üreticilerin ürettiği organik çilek, ahududu, böğürtlen gibi üzüksü meyveleri satın alıp, kendi bünyelerinde işleyerek veya işlettirerek ihracatlarını yapmaktadırlar. Yaklaşık olarak toplanan ürün miktarı 100-500 ton/yıl olup genellikle 1-5 sayı aralığında ülkelere ihraç etmektedir.

3.4. BURSA İLİNDE ORGANİK TARIMIN SWOT ANALİZİ

Bursa'nın organik tarımdaki rolü üzerine yapılan araştırmalar, Bitkisel Üretim ve Bitki Sağlığı Şube Müdürlüğü'nden elde edilen verilerle ve (Turhan, vd., 2018) çalışmasından alınan veriler ile oluşturulan SWOT analizi aşağıdaki gibidir:

3.4.1. Bursa'da Organik Tarımın Güçlü Yönleri

- Verimli tarım arazileri ve uygun iklim.
- Geleneksel tarım bilgisi ve deneyimi.
- Organik tarıma yönelik artan yerel ve ulusal ilgi.
- Çeşitli ürün yelpazesi (meyve, sebze, zeytin, vb.).
- Su kaynaklarının yeterliliği.
- Büyük tüketim merkezlerine yakınlığıyla ürünlerin pazarlanmasının kolay olması.

3.4.2. Bursa'da Organik Tarımın Zayıf Yönleri

- Organik sertifikasyon sürecinin zorluğu ve maliyeti.
- Yeterli teknik bilgi ve eğitimin eksikliği.
- Pazarlama ve dağıtım ağlarının sınırlılığı.
- Yüksek üretim maliyetleri.
- Çiftçilerin geleneksel tarıma bağlılığı.
- İldeki küçük ve parçalı arazi varlığı.

3.4.3. Bursa'da Organik Tarımın Fırsatları

- Sağlıklı yaşam trendine yönelik artan talep.
- Devlet teşvikleri ve destek programları.
- İhracat olanakları ve uluslararası pazarlarda büyüme.
- Eko-turizm ve yerel pazarlarda doğrudan satış potansiyeli.

3.4.4. Bursa'da Organik Tarımın Tehditleri

- İklim değişikliği ve çevresel riskler.
- Konvansiyonel tarımın rekabeti.
- Tüketici bilincinin yeterince gelişmemiş olması.
- Pazar dalgalanmaları ve ekonomik belirsizlikler.

Bursa'nın organik tarım sektöründe SWOT analizi ışığında stratejik bir değerlendirme yapılabilmektedir. Bölgenin verimli tarım arazileri ve uygun iklim koşulları, kaliteli organik ürünlerin yetiştirilmesi için önemli avantajlar sunmaktadır. Yerel bilgi ve deneyimin organik tarım uygulamalarına entegrasyonu, sektörü güçlendirecektir. Ancak, organik sertifikasyon

sürecinin zorlukları ve üretim maliyetlerinin yüksekliği gibi zayıf yönlerin, eğitim programları ve kooperatifler aracılığıyla giderilmesi gerekmektedir. Sağlıklı yaşam trendine yönelik artan talep ve devlet teşvikleri, eko-turizm ve yerel pazarlar üzerinden değerlendirilerek, bölgenin ekonomik potansiyelini artırabilme avantajına sahip olmaktadır. İklim değişikliği ve konvansiyonel tarımla rekabet gibi tehditlerin ise, dayanıklı ürün çeşitleri ve bilinçlendirme kampanyaları ile aşılması hedeflenmelidir. Bu stratejik yaklaşım, Bursa'nın organik tarım potansiyelini optimize etmeye yönelik önemli bir adım olacaktır.

SONUÇ ve ÖNERİ

Sonuç

Bursa’da ise organik tarım ihracatının yetersiz olduğu, kurumların organik tarım ürünlerini ihracat kayıtlarında ayrı bir kategori olarak değerlendirmemesi nedeniyle çeşitli zorluklar yaşandığı belirtilmiştir. Organik ürünlerin konvansiyonel ürünlerden ayrı olarak kayıt altına alınmaması, ihracat verilerinde organik tarımın gerçek katkısının görünmemesine neden olmaktadır. Bunun yanı sıra, birçok firmanın organik tarım ürünleri ihracatına yeni başladığı ya da henüz başlamadığı, firmaların bu konuda yeterli bilgiye ve pazarlama stratejilerine sahip olmadığını göstermektedir.

Türkiye’de organik tarım sistemi, su kaynakları, çeşitli toprak yapıları ve iklim çeşitliliği açısından organik ürün üretimi için oldukça elverişli bir potansiyele sahiptir. Ancak mevcut tarım arazilerinin yalnızca küçük bir kısmı organik tarım faaliyetleri için kullanılmaktadır. Organik tarım uygulamalarının gelişmiş ülkeler düzeyine ulaşabilmesi için halkın organik ürünler konusunda bilinçlendirilmesi ve bu ürünlerin yaygınlaştırılması gerekmektedir.

Türkiye’de organik tarım ihracatı ve pazarlama süreçlerinde kayıt tutma ve veri eksikliği gibi sorunlar nedeniyle organik ürünlerin ihracattaki katkısı net bir şekilde ölçülememektedir. Bu durum, Türkiye’nin organik tarım potansiyelinin tam olarak değerlendirilememesine yol açmaktadır.

Organik ürün ihracatında denetim ve raporlama sistemlerinin eksikliği, firmaların organik ürün ihracatında neden ilerleme kaydetmediği veya bu alanda neden girişimde bulunmadığıyla ilgili bilgi eksikliği yaratmaktadır. Türkiye’nin organik tarım potansiyelini ortaya koyacak doğru politikaların eksikliği ve teşviklerin yetersizliği, hem ülke hem de Bursa ölçeğinde organik tarım ihracatının büyümesini engellemektedir.

Öneri

Bursa özelinde ise firmaların organik tarım ürünleri ihracatına yönelmelerini sağlamak için kapsamlı bilgilendirme seminerleri ve eğitim programları düzenlenmelidir. Bu programlar, firmaların ihracat süreçlerini daha iyi anlamalarını, uluslararası pazar gereksinimlerine uygun stratejiler geliştirmelerini ve organik tarım ürünleri hakkında daha fazla bilgi edinmelerini sağlayacaktır. Eğitimler; sertifikasyon süreçleri, uluslararası pazar dinamikleri ve ihracat prosedürleri gibi konuları içermelidir.

Bursa'daki firmaların organik tarım ihracatını teşvik etmek için yetkili birimler tarafından özel destek programları geliştirilmelidir. Maddi teşvikler, düşük faizli krediler, vergi indirimleri ve danışmanlık hizmetleri, firmaların bu alana yatırım yapma isteğini artıracaktır. Özellikle sertifikasyon süreçlerinin kolaylaştırılması ve maliyetlerinin düşürülmesi, firmaların organik tarıma yönelmesinde etkili olacaktır.

Firmaların organik tarım ürünlerinin ihracatını artırmaları için dijital pazarlama stratejilerinden yararlanması ve uluslararası fuarlara katılım sağlaması gerekmektedir. Ayrıca, ihracatçı birliklerinin üyelik süreçlerinde organik tarım faaliyetlerini önceliklendiren şartlar belirlemesi ve denetim sistemlerinin güçlendirilmesi önerilmektedir. Denetimler sayesinde, firmaların organik ürün ihracatı yapıp yapmadığı düzenli olarak takip edilebilir ve gerekli teşvikler sağlanabilir.

Türkiye'de organik tarımın gelişmesi ve ihracat potansiyelinin artırılması için öncelikle Tarım ve Orman Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı ve ilgili ihracatçı birlikleri, organik tarım ürünlerini ihracat kayıtlarında ayrı bir kategori olarak değerlendirmelidir. Organik ürünlerin ihracatının izlenmesi ve desteklenmesi, bu alanın büyümesini doğru bir şekilde yönlendirecek ve organik tarımın ekonomik katkısını daha net bir şekilde ortaya koyacaktır. Ayrıca, halkın organik ürünler konusunda bilinçlendirilmesi, organik tarımın sürdürülebilirliğini artıracak önemli bir adımdır.

Son olarak, Türkiye'nin organik tarım ihracatındaki potansiyelinin tam olarak değerlendirilmesi için üniversiteler, araştırma kurumları ve özel sektör iş birliğiyle Ar-Ge çalışmaları yapılmalı, yenilikçi teknikler geliştirilerek çiftçilere aktarılmalıdır. Bu çalışmalar, organik tarımın sürdürülebilirliğini artıracak ve Türkiye'nin bu alanda uluslararası pazarda rekabet gücünü yükseltecektir.

Konuyla ilgili çalışma yapmayı planlayan araştırmacılar için, Türkiye'de organik tarımın ihracatı ve pazarlama süreçlerinde kayıt tutma ve veri eksikliği gibi sorunlara dikkat çekilmiştir. Bu bağlamda, organik tarım ihracatı ve pazarlamasına yönelik daha doğru ve kapsamlı bilgi elde edebilmek için anket çalışmaları ya da organik ürün ihracatı yapan firmalarla birebir görüşmelere dayalı detaylı araştırmalar yapılması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Ağızan, K., & Bayramoğlu, Z. (2023). Organik Tarımda Pazarlama Stratejileri: Tedarikçi Seçim Kriterleri ve Etkinlik Analizleri. *Tarım Ekonomisi Dergisi*. 9(2), 156-174.
- Ankara Ticaret Borsası, Tarımda Düşük Faizli Kredi Uygulaması. (Mart, 2023) https://ankaratb.org.tr/haber_goster.php?Id=866 adresinden edinilmiştir.
- Ankara Üniversitesi Açık Ders platformu, Tarla Tarım Sistemleri. (Aralık, 2023). (https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/180798/mod_resource/content/1/Tarla%20Tarımı%202_1.pdf#:~:text=Bu%20iklim%20bölgelerinin%20özelliklerine%20göre,suyun%20sağlanma%20durumu%20etkili%20olmaktadır.) adresinden edinilmiştir.
- Anonymous, (2021). The Principles of Organic Agriculture. ([Anonymous, 2021. The Principles of Organic](#)).
- Ataseven Y., & Güneş E. (2008). Türkiye’de İşlenmiş Organik Tarım Ürünleri Üretimi ve Ticaretindeki Gelişmeler. *Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 22(2), 25-33.
- Ayla, D. (2011). *Türkiye’de organik tarım*. (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nden edinilmiştir. (Tez No. 294035).
- Bakırcı, M. (2005). Türkiye’de Organik Tarımın Geleceği Ve Türkiye-Avrupa Birliği (AB) Tarım Müzakerelerine Etkisi. *Coğrafya Dergisi*, (13), 67-83.
- Barbaros, R. F., Akgüngör, S., & Aydoğuş, O. (2007). Competitiveness of Turkey’s Organic Export in the European Union Market. *105th EAAE Seminar ‘International Marketing and Trade of Quality Food Products’* Bologna.
- Boz, İ., & Kılıç, O. (2021). Türkiye’de Organik Tarımın Gelişmesi İçin Alınması Gereken Önlemler. *Türkiye Tarımsal Araştırmalar Dergisi*. 8(3), 390-400.
- Bölükbaşı, C., & Emsen H. (2010) *Organik Hayvancılık*. Atatürk Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Zootečni Bölümü, 25240, Erzurum.
- Bulut, S. (2023). Türkiye’de Organik Tarım (Bitkisel Üretim). *ICAFVP 2nd International Conference On Agriculture, Food, Veterinary And Pharmacy Sciences* May 9-21, 2023, Belgrade.
- Bursa’da Organik Tarım Boyutu, (Ekim, 2023). <https://bursa.tarimorman.gov.tr/Sayfalar/Detay.aspx?TermStoreId=368e785b-af33-487d-a98d-c11d5495130b&TermSetId=fd637a8b-77fd-4102-823a-4a88a7156368&TermId=3265cd79-4beb-4311-8dbf-fc2a69fbd9a4&UrlSuffix=1627/Bursada-Iyi-Tarim-Uygulamalari-Ve-Organik-Tarim-Egitimi-Duzenlendi> adresinden edinilmiştir.
- Bursa’da Organik Tarım Boyutu, (Ekim, 2023) <https://www.tarimtv.gov.tr/tr/video-detay/bursa-da-organik-ve-iyi-tarim-uygulamalari-tanitildi-9730> adresinden edinilmiştir.

- Bursa Büyükşehir Belediyesi (2022). *Bursa'da Tarımsal Üretim ve Organik Tarım Raporu*. Bursa: Büyükşehir Belediyesi Tarım A.Ş. Yayınları.
- Çınar, D., & Göktaş, B. (2019). Organik Tarım Ürünleri Konusunda Yapılmış Pazarlama Çalışmalarından Örnekler. *Bayburt Üniversitesi Fen Bilimler Dergisi*. 2(1), 123-132.
- Çukur, F., & Saner, G. (2005). Konvansiyonel ve Ekolojik Hayvancılık Sistemlerinin Sürdürülebilirliği ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme. *ADÜ Ziraat Fakültesi Dergisi*. 2(1), 39-44.
- Delikkaya, Ö., & Ataseven, Y. (2021). Türkiye’de Çevre Amaçlı Tarım Arazilerini Koruma (ÇATAK) Programı’nın Değerlendirilmesi: Kastamonu İli Araştırması. *Tarım Ekonomisi Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 126-139.
- Demircan, S. (2017). *Türkiye’de organik tarım uygulamalarının tarihsel gelişimi ve istanbul ili örneğinden yola çıkarak türk ekonomisine etkilerinin araştırılması (2000-2015)*. (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nden edinilmiştir. (Tez No. 480082).
- Demiryürek K., & Bozoğlu, M. (2007). Türkiye’nin Avrupa Birliği Organik Tarım Politikasına Uyum. *Anadolu Tarım Bilimleri Dergisi*, 22(3), 316-321.
- Demiryürek, K. (2011). Organik Tarım Kavramı ve Organik Tarımın Dünya ve Türkiye’deki Durumu. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Dergisi*, 28(1), 27-36.
- Dertli, Ş. (2021). *Turizm pazarlamaları uygulamalarında organik ürünlerinin etkisi*. (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nden edinilmiştir. (Tez No. 689104).
- Dişbudak, K. (2008). *Avrupa Birliği’nde Tarım-Çevre İlişkisi Ve Türkiye’nin Uyum*. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı AB Uzmanlık Tezi. 3-7.
- Durmaz, D. H. (2010). *Türkiye’de ve dünya’da organik tarımın ekonomik boyutu: organik tarımın adana ili ekonomisindeki yeri*. (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nden edinilmiştir. (Tez No. 258087).
- Emeksiz, F., Albayrak, M., Güneş, E., Özçelik, A., Özer, O., & Taşdan, K. (2005). Türkiye’de Tarımsal Ürünlerin Pazarlama Kanalları ve Araçlarının Değerlendirilmesi. *Ziraat Mühendisleri Odası Teknik Kongresi*. (2), 1155-1172.
- Emir, M., & Demiryürek, K. (2014). Avrupa Birliği ve Türkiye’deki Organik Tarım Mevzuatındaki Gelişmeler Ve Son Yönetmeliklerin Analizi. *Adnan Menderes Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 11(2), 21-28.
- Eti, H. S. (2014). *Organik gıdaların pazarlanması ve organik gıdalara karşı tüketici tutum ve davranışları analizi*. Namık Kemal Üniversitesi, (Doktora Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nden edinilmiştir. (Tez No. 360866).

- Özkay, F., Taş, İ., & Icarda, A. (2008). *Sulama Projelerinin Çevresel Etkileri*. TMMOB 2. Su Politikaları Kongresi.
- Gök, S. A. (2008). *Genişleyen Avrupa Birliği Pazarında Türkiye'nin Organik Tarım Ürünleri Ticareti Açısından Değerlendirilmesi*. (AB Uzmanlık Tezi). (T.C. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı). (Mayıs, 2024.)(<https://www.tarimorman.gov.tr/ABDGM/Belgeler/İDARİ%20İŞLER/uzmanlık%20Tezleri/seciladalet.pdf>) adresinden edinilmiştir.
- Hayran, S., Çelik, H., & Gül, A. (2021). Dünyada ve Türkiye’de Organik Tarım. *International Congress on Scientific Advances (ICONSAD’21)*, 22-25.
- Hündür, İ. (2021). *Dünya ve türkiye’de organik tarım organik sebze yetiştiriciliği, mevcut durumu sorunları ve çözüm önerileri*. (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nden edinilmiştir. (Tez No. 678005).
- Karaman, S., & Demirtaş, E. (2021). Organik Tarımda Kooperatifleşmenin Önemi ve Bursa Örneği. *Tarım Ekonomisi Araştırmaları Dergisi*, 28(3), 45-58.
- Kartal, M. (2009). *Konar Göçerlikten Yerleşik Yaşama Geçiş Epi-Paleolitik Dönem: Türkiye’de Son Avcı-Toplayıcılar*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Kavak A. R. (2001). *Türkiye’de ihracatın teşviki ve türk exhibank’ın rolü*. (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nden edinilmiştir. (Tez No. 109106)
- Kemaneci, A. (2015). *1950-1960 yılları arası türkiye’de tarım politikaları*. (Yüksel Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nden edinilmiştir. (Tez No. 415769).
- Kılıçaslan, N. (2015). *Türkiye ve AB’de Organik Tarım Mevzuatı, Uygulamaları ve Değerlendirilmesi*. AB Uzmanlık Tezi. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Ankara.
- Koç, D. S. (2009). *Organik Tarım Ürünleri Dış Pazar Araştırması*, Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi, Ankara.
- Korkmazyürek, Y. (2020). Organik Tarım Ürünlerinde Pazarlama Karması (4P) ve Bu Bağlamda Önemli Kavramlar. *Girişimcilik İnovasyon Ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi*, 4(7), 60-86.
- Kurt, Z. (2006). *Organik tarım ürünleri pazarlaması ve uygulamaları*. (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nden edinilmiştir. (Tez No. 189929).
- Marangoz, M. (2005). *Organik Tarım Ürünleri Pazarının Gelişme Potansiyeli ve Organik Tarım Ürünlerinin Pazarlanması* (GAP Bölgesine Yönelik Bir Çalışma). Şubat-2005, Şanlıurfa.
- Marangoz, M. (2008). *Organik Ürünlerin Pazarlanması*. Ankara: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Marangoz, M., & Kumcu, E. H. (2018). Organik Üretim Sürecinde 1.0’dan Organik 3.0’a Geçiş ve Organik 3.0’ın Temel Özellikleri. *Yönetim Bilimleri Dergisi /Journal of Administrative Sciences*, 16(32), 379-396.

- Merdan, K. (2014). *Türkiye’de organik tarımın ekonomik analizi doğu karadeniz uygulaması*. (Doktora Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nden edinilmiştir. (Tez No. 366844).
- Merdan, K. (2018). Türkiye’de Organik Tarımın Mevcut Durumu ve Gelişme Potansiyelinin SWOT Analiz Yardımıyla Değerlendirilmesi. *Social Sciences Studies Journal*, 4(14), 523- 536.
- Merdan, K., & Kaya, V. (2013). Türkiye’deki Organik Tarımın Ekonomik Analizi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 17(39), 239-252.
- Nardalı, S. (2009). *Etik pazarlama anlayışı çerçevesinde organik tarım ürünleri pazarlaması*. (Doktora Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nden edinilmiştir. (Tez No. 228796)
- Nilüfer Belediyesi (2022). *Nilüfer Ekolojik Pazar: Sürdürülebilir Tarım ve Tüketici Bilinci*. Nilüfer Belediyesi Çevre ve Tarım Müdürlüğü.
- Organik Tarımın Avantaj ve Dezavantajları. (Ağustos, 2024) (<https://www.kisacevaplar.com/organik-tarimin-avantajlari-ve-dezavantajlari/>) adresinden edinilmiştir.
- Organik Hayvancılık (Ağustos, 2024). (<https://akademik.adu.edu.tr/myo/cine/webfolders/File/ders%20notlari/Organik%20Hayvancilik.pdf>) adresinden edinilmiştir.
- Oruç, M. C., Dalgın, T., & Çeken, H. (2019). Tarım Turizmi Uygulamaları ve Pazarlama Modelleri: Türkiye İçin Bir Model Önerisi. *International Journal of Social and Economic Sciences*. 5(2), 40–45.
- Özkan, A., (2022). Organik Ürünlerin Tüketici Pazarı Üzerindeki Etkisi: Bursa İli Örneği. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Öztürk, D., & İslam, A. (2014). Türkiye’ de Organik Ürünlerin Pazarlanması. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 9(1), 75-94.
- Öztürk, E. N. (2012). *Organik tarımın türkiye ekonomisindeki yeri ve önemi*. (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nden edinilmiştir. (Tez No. 419183).
- Sak, R., Sak -Şahin, T. İ., Şendil -Öneren, Ç., & Nas, E. (2021). Bir Araştırma Yöntemi Olarak Doküman Analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*. 4(1), 227-250.
- Sanat ve Sosyal Bilimler, Dünya Tarihi. Ders 2: Neolitik Devrim ve Tarımın Doğuşu. (Mayıs, 2023). (<https://tr.khanacademy.org/humanities/world-history/world-history-beginnings/birth-agriculture-neolithic-revolution/a/where-did-agriculture-come-from>) adresinden edinilmiştir
- Sanat ve Sosyal Bilimler, Dünya Tarihi. Ders 2: Neolitik Devrim ve Tarımın Doğuşu. (Mayıs, 2023). (<https://tr.khanacademy.org/humanities/world-history/world-history-beginnings/birth-agriculture-neolithic-revolution/a/where-did-agriculture-come->

[from#:~:text=Tarımın%20etkisi,miktarını%20ciddi%20anlamda%20arttırmış%20olmasıdır.\)](#) adresinden edinilmiştir.

- Saner G., & Engindeniz S. (2001). *Hayvancılıkta Ekolojik Üretime Geçiş Olanakları ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme*. Türkiye 2. Ekolojik Tarım Sempozyumu, Antalya
- Sirat, A. (2016). Organik Tahıl Tarımı. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tarih Bilimleri Dergisi*. 26(3), 455-474.
- Sökmen Gürçam, Ö., & Türkan, M. (2020). Organik Tarım Destekleri: Türkiye Özelinde Bir Araştırma. *Iğdır University Journal of Faculty of Economics and Administrative Sciences*(5), 59-72.
- Srednicka-Tober, D. Barański, M., Seal, C., Sanderson, R., Benbrook, C., Steinshamn, H., Gromadzka-Ostrowska, J., Rembiałkowska, E., Skwarło-Sońta, K., Eyre, M., Cozzi, M., Larsen, M. K., Jordon, T., Niggli, U., Sakowski, T., Calder, P. C., Burdge, G. C., Sotiraki, S., Stefanakis, A., Stergiadis, S., Yolcu, H., Chatzidimitriou, E., Butler, G., Stewart G., & Leifert, C. (2016). Higher PUFA and n-3 PUFA, conjugated linoleic acid, α -tocopherol and iron, but lower iodine and selenium concentrations in organic milk: a systematic literature review and meta- and redundancy analyses. *British Journal of Nutrition*. 115, 1043–1060
- Taşbaşı, H., & Zeytin, B. (2003). *Organik Tarımın Genel İlkeleri*. [e-kitap sürümü]. <https://kutuphane.tarimorman.gov.tr/vufind/Record/14829>.
- Taşkaya B. (2004). Tarım ve Çevre. *Ankara Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, Bakış Dergisi*. 5(1), 3-4.
- T.C Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Türkiye Organik Tarım Alanları ve Üretim Miktarı 2022. (Aralık, 2023). [https://cevreselgostergeler.csb.gov.tr/organik-tarim-alanlari-ve-uretim-miktarlari-i-85837#:~:text=2022%20yılında%20toplam%20101%20üretici,kovan%20ile%20organik%20arıcılık%20yapılmaktadır.&text=Notlar%3A%20\(1\)%20Geçiş%20süreci%20ve rileri%20dahil%20edilmiştir](https://cevreselgostergeler.csb.gov.tr/organik-tarim-alanlari-ve-uretim-miktarlari-i-85837#:~:text=2022%20yılında%20toplam%20101%20üretici,kovan%20ile%20organik%20arıcılık%20yapılmaktadır.&text=Notlar%3A%20(1)%20Geçiş%20süreci%20ve rileri%20dahil%20edilmiştir). adresinden edinilmiştir.
- Turhan, Ş., Gürbüz, B.İ., & Tipi, T. (2017). *Bursa İlinin Organik Tarım Potansiyeli*. Proceedings of International Balkan and Near Eastern Social Sciences Congress Series Edirne/ Turkey.
- Turhan Ş., Uğurlu, D., & Yıldız, L. (2018). SWOT Analysis of Organic Food Production in Bursa Province. *Journal of Biological and Environmental Sciences*, 12(36), 141-145.
- Türk Akreditasyon Kurumu (TÜRKAK). (Şubat, 2024). <https://www.turkak.org.tr/kurumsal/hakkinda.html> adresinden edinilmiştir.
- Uzun, F. (2016). *Organik tarım üretim ve ihracatı*. (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 208857)

- Ünlü Aslan, M. (2020). *Tarım politikalarının tarımsal istihdam üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi: çiftlik beldesi tarımköy örneği*. (Doktora Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 628117).
- Yıldız, P. (2022). *Bayburt ilinde organik tarımın stratejik analizi*. (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 758353).
- Yücel, M., & Demiryürek, K. (2022). Organik Tarımda Yurt İçi ve Yurt Dışı Pazar Olanakları. *JINENIS*. 1(2), 78–96.

ÖZ GEÇMİŞ

Dilan DURAN, ... yılının [REDACTED] da dünyaya geldi. İlköğrenimini Polatlı, 13 Eylül İlköğretim Okulunda tamamladı. Ardından Peyami Safa Anadolu Lisesinde lise eğitimini tamamladı. 2015 yılında Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, İşletme Yönetimi bölümünü kazandı. 2017 yılında Kütahya Dumlupınar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme bölümüne dikey geçiş yaptı. Kütahya Dumlupınar Üniversitesi'nden 2020 yılında mezun olduktan sonra 2021 yılında Bayburt Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Organik Tarım İşletmeciliği (Disiplinlerarası) Anabilim Dalı'nda Tezli Yüksek Lisans eğitimine başladı.

